

Έκθεση της ECRI για την Κύπρο

Έκτος κύκλος επιτήρησης

Εγκρίθηκε στις 6 Δεκεμβρίου 2022

Δημοσιεύτηκε στις 7 Μαρτίου 2023

European Commission
against Racism and Intolerance

ECRI
Commission européenne
contre le racisme et l'intolérance

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

**Παρακαλούμε να σημειώσετε ότι το παρόν έγγραφο είναι μετάφραση.
Σε περίπτωση αμφιβολίας, θα πρέπει να αναφερθείτε στις πρωτότυπες εκδόσεις στα
Αγγλικά και στα Γαλλικά**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ.....	7
<i>I. ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ</i>	7
A. ΦΟΡΕΙΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ	7
B. ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΧΩΡΙΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥΣ.....	8
C. ΠΑΡΑΤΥΠΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ.....	12
D. ΙΣΟΤΗΤΑ ΛΟΑΤΙ.....	14
<i>II. ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΜΙΣΟΥΣ ΚΑΙ ΒΙΑ ΥΠΟΚΙΝΟΥΜΕΝΗ ΑΠΟ ΜΙΣΟΣ</i>	17
A. ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΜΙΣΟΥΣ.....	17
B. ΒΙΑ ΥΠΟΚΙΝΟΥΜΕΝΗ ΑΠΟ ΜΙΣΟΣ	23
<i>III. ΕΝΤΑΞΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗ</i>	24
A. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ	24
B. ΡΟΜΑ.....	32
<i>IV. ΘΕΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ</i>	34
ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΕΝΔΙΑΜΕΣΗΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ.....	36
ΛΙΣΤΑ ΣΥΣΤΑΣΕΩΝ	37
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	40
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Η ΑΠΟΨΗ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ	43

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI), που ιδρύθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης, είναι ένας ανεξάρτητος μηχανισμός παρακολούθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που ειδικεύεται σε ζητήματα που σχετίζονται με την καταπολέμηση του ρατσισμού, των διακρίσεων (με βάση τη «φυλή», την εθνοτική/εθνική καταγωγή, το χρώμα, την ιθαγένεια, τη θρησκεία, τη γλώσσα, τον γενετήσιο προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου) της ξενοφοβίας, του αντισημιτισμού και της μισαλλοδοξίας. Απαρτίζεται από ανεξάρτητα και αμερόληπτα μέλη, που διορίζονται με γνώμονα το ηθικό τους κύρος και την εγνωσμένη τους εμπειρογνωμοσύνη στην αντιμετώπιση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, του αντισημιτισμού και της μισαλλοδοξίας.

Στα πλαίσια των θεσμοθετημένων δραστηριοτήτων της, η ECRI διενεργεί εργασίες επιτήρησης των χωρών, οι οποίες αναλύουν την κατάσταση που επικρατεί σε κάθε κράτος μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης όσον αφορά τον ρατσισμό και τη μισαλλοδοξία και καταρτίζει υποδείξεις και προτάσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που εντοπίζονται.

Η επιτήρηση των χωρών από την ECRI αφορά όλα τα κράτη μέλη σε ισότιμη βάση. Οι εργασίες διεκπεραιώνονται σε κύκλους διάρκειας 5 ετών. Οι εκθέσεις του πρώτου κύκλου ολοκληρώθηκαν στα τέλη του 1998, του δεύτερου κύκλου στα τέλη του 2002, του τρίτου κύκλου στα τέλη του 2007, του τέταρτου κύκλου στις αρχές του 2014 και του πέμπτου κύκλου στα τέλη του 2019. Οι εργασίες πάνω στον έκτο κύκλο εκθέσεων ξεκίνησε στα τέλη του 2018.

Η μεθοδολογία των εργασιών για τη σύνταξη των εκθέσεων περιλαμβάνει ανάλυση εγγράφων, μια επίσκεψη στην χώρα που αποτελεί το αντικείμενο της έκθεσης και, στην συνέχεια, έναν εμπιστευτικό διάλογο που διεξάγεται με τις αρχές του εν λόγω κράτους.

Οι εκθέσεις της ECRI δεν είναι αποτέλεσμα ερευνών ή μαρτυριών. Αποτελούν αναλύσεις οι οποίες βασίζονται σε πληροφορίες που συλλέγονται από μεγάλο εύρος πηγών. Η μελέτη τεκμηρίωσης στηρίζεται σε σημαντικό αριθμό εθνικών και διεθνών γραπτών πηγών. Η επί τόπου επίσκεψη παρέχει την δυνατότητα διεξαγωγής απευθείας συναντήσεων με τους ενδιαφερόμενους (σε κυβερνητικό και μη κυβερνητικό επίπεδο) με στόχο την συλλογή αναλυτικών πληροφοριών. Η διαδικασία του εμπιστευτικού διαλόγου με τις κρατικές αρχές επιτρέπει σε αυτές, εφόσον το κρίνουν απαραίτητο, να παρέχουν σχόλια για το προσχέδιο της έκθεσης με σκοπό την αποκατάσταση τυχόν λαθών που θα μπορούσε να περιέχει η έκθεση ως προς τα πραγματικά περιστατικά. Με την ολοκλήρωση του διαλόγου οι εθνικές αρχές μπορούν, εφόσον το επιθυμούν, να ζητήσουν να επισυναφθούν οι απόψεις τους ως παράρτημα στην τελική έκθεση της ECRI.

Ο έκτος κύκλος των εκθέσεων για τις χώρες επικεντρώνεται σε τρία θέματα, κοινά σε όλα τα κράτη μέλη: (1) Πραγματική ισότητα και πρόσβαση στα δικαιώματα, (2) Ρητορική μίσους και βία υποκινούμενη από μίσος, και (3) Ένταξη και συμπερίληψη, καθώς και μια σειρά θεμάτων ειδικά για καθένα από αυτά.

Στο πλαίσιο του έκτου κύκλου, ζητείται ξανά η κατά προτεραιότητα υλοποίηση δύο συγκεκριμένων συστάσεων από εκείνες που έγιναν στην έκθεση. Μια διαδικασία ενδιάμεσης παρακολούθησης για τις δυο αυτές συστάσεις θα διεξαχθεί από την ECRI εντός των επόμενων δύο ετών από τη δημοσίευση της παρούσας έκθεσης.

Η έκθεση που ακολουθεί συντάχθηκε από την ECRI με δική της ευθύνη. Εκτός αν ορίζεται διαφορετικά, καλύπτει την κατάσταση έως τις 30 Ιουνίου 2022. Κατά κανόνα, μεταγενέστερες εξελίξεις δεν καλύπτονται στην παρακάτω ανάλυση και δεν λαμβάνονται υπόψη στα συμπεράσματα και τις προτάσεις της.

Από την έγκριση της πέμπτης έκθεσης της ECRI για την Κύπρο στις 17 Μαρτίου 2016, έχει σημειωθεί πρόοδος και έχουν αναπτυχθεί καλές πρακτικές σε διάφορους τομείς.

Σύμφωνα με μια σύσταση της πέμπτης έκθεσης της ECRI, ο θεσμός του Επιτρόπου Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ombudsman) εξουσιοδοτήθηκε το 2019 να οργανώσει τις δικές του εξετάσεις στελέχωσης για την πρόσληψη νέου προσωπικού.

Το Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας (ΥΠΑΝ) ανέπτυξε μια Εθνική Στρατηγική για την Πρόληψη και τη Διαχείριση της Βίας στα Σχολεία για την περίοδο 2018-2022, και πέραν αυτής το Κυπριακό Παρατηρητήριο για τη Βία στο Σχολείο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Κύπρου αναπτύσσει και υλοποιεί δράσεις και προγράμματα που στοχεύουν στην πρόληψη και της αντιμετώπιση του εκφοβισμού (bullying) και της βίας στα σχολεία, ενώ παράλληλα προωθεί και παρακολουθεί την εφαρμογή της πολιτικής καταπολέμησης του εκφοβισμού του ΥΠΑΝ, η οποία εισήχθη το 2020.

Τον Φεβρουάριο του 2021 τέθηκε σε ισχύ ο Κώδικας Αρχών και Κανόνων Δεοντολογίας για τα Μέλη της Βουλής των Αντιπροσώπων. Μεταξύ άλλων απαγορεύει τη ρητορική μίσους, την υποκίνηση βίας και τη σεξιστική/ρατσιστική συμπεριφορά των βουλευτών κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους.

Περαιτέρω ευπρόσδεκτα βήματα ήταν ότι τον Αύγουστο του 2019 το Υπουργείο Εσωτερικών έκανε πιο εύκολη την αλλαγή των ονομάτων και του φύλου, συμπεριλαμβανομένων των διεμφυλικών ατόμων, στα επίσημα έγγραφα, ενώ όλοι οι περιορισμοί που συνδέονται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό στο πλαίσιο της αιμοδοσίας καταργήθηκαν τον Απρίλιο του 2022.

Περαιτέρω θετικές εξελίξεις αποτέλεσαν οι διαδικασίες εύρεσης εργασίας για αιτητές ασύλου, οι οποίες έγιναν πολύ πιο εύκολες από τον Οκτώβριο του 2021, ενώ το εύρος των τομέων στους οποίους επιτρέπεται να εργαστούν έχει ήδη επεκταθεί από το 2019.

Η ECRI σημείωσε με ικανοποίηση κατά την επίσκεψή στο Δημοτικό Σχολείο Αγίου Αντωνίου της Λεμεσού ότι οι μαθητές Ρομά φαίνεται να ενθαρρύνονται να μάθουν την κουρμπετιανή γλώσσα (Kurbetcha)¹, ενώ έχει γίνει σημαντική

προσπάθεια να ελαχιστοποιηθούν οι επιπτώσεις των περιορισμών που σχετίζονται με την υγειονομική κρίση του Covid-19 στους μαθητές Ρομά, κάτι που περιλαμβάνει την προμήθεια tablet και την πρόσβαση στο διαδίκτυο σε όλους τους μαθητές Ρομά που συμμετέχουν στην ηλεκτρονική εκπαίδευση.

Η ECRI χαιρετίζει αυτές τις θετικές εξελίξεις στην Κύπρο. Ωστόσο, παρά την πρόοδο που σημειώθηκε, υπάρχουν ορισμένα ζητήματα που προκαλούν ανησυχία.

Ο θεσμός του Επιτρόπου Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ombudsman), ο οποίος είναι ο μοναδικός φορέας ισότητας στην Κύπρο, συνεχίζει να μην έχει την αρμοδιότητα να κινήσει ή να συμμετάσχει σε δικαστικές διαδικασίες και αγωγές για λογαριασμό θυμάτων διακρίσεων ή μισαλλοδοξίας.

Η ECRI ανησυχεί για τις ορθόδοξες εξομολογήσεις που φέρεται να διοργανώνονται στα σχολεία χωρίς τη συγκατάθεση των μαθητών ή των γονέων τους, αγνοώντας τις απόψεις τους για τη θρησκεία, φαινόμενο που δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ενισχύει την εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς.

Η ECRI εκφράζει τη λύπη της για το γεγονός ότι δεν υπάρχουν τα αποκαλούμενα τείχη προστασίας σε όλους τους βασικούς τομείς των πολιτικών που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα των παράτυπων μεταναστών καθώς και για το ότι οποιεσδήποτε διαδικασίες ή αγωγές σε δικαστήρια εργατικών διαφορών που αφορούν τους μετανάστες αυτούς είναι πιθανό να οδηγήσουν στην απέλασή τους.

Η ECRI θεωρεί ότι οι αναφερόμενες πρακτικές υποβολής ορισμένων ομοφυλόφιλων και λεσβιών στις αποκαλούμενες θεραπείες μετατροπής (conversion therapies) αποτελούν ιδιαίτερα ανησυχητικό ζήτημα.

Η ρητορική μίσους που πλήττει διάφορες ομάδες ενδιαφέροντος για την ECRI παραμένει ευρέως διαδεδομένη στον κυπριακό δημόσιο λόγο. Δεν υπάρχει ολοκληρωμένο σύστημα για την παρακολούθηση περιστατικών ρητορικής μίσους. Επίσης, οι περιπτώσεις αυστηρής και άμεσης καταδίκης ρατσιστικών και άλλων μορφών ρητορικής μίσους και ανταπάντησης ομιλίας (counter-speech) από δημόσια πρόσωπα παραμένουν σποραδικές.

¹ Η γλώσσα των Τουρκοκυπρίων Ρομά.

Το γεγονός ότι τα παιδιά που αιτούνται διεθνή προστασία και βρίσκονται σε ηλικία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης τοποθετούνται συνήθως σε κανονικές τάξεις με βάση την ηλικία τους, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι προηγουμένως αποκτηθείσες δεξιότητές τους σε βασικά σχολικά μαθήματα και χωρίς προπαρασκευαστικά μαθήματα ελληνικής γλώσσας, αποτελεί εξαιρετικά σημαντικό εμπόδιο για την ένταξη και την επιτυχία τους στο σχολείο.

Παρά το αξιόπαινο έργο πολλών ΜΚΟ, ειδικά εκείνων που στηρίζουν τους μετανάστες στην Κύπρο, οι δυνατότητές τους να παράσχουν τέτοια στήριξη κινδυνεύουν λόγω των νέων κανόνων εγγραφής που θεσπίστηκαν το 2017.

Στην παρούσα έκθεση, η ECRI ζητά από τις αρχές να λάβουν μέτρα σε διάφορους τομείς και κάνει μια σειρά συστάσεων, συμπεριλαμβανομένων των παρακάτω:

Θα πρέπει να ληφθούν μέτρα ώστε οι διοικήσεις των σχολείων να διασφαλίσουν την αποτελεσματική εφαρμογή των υφιστάμενων αντιρατσιστικών πολιτικών που σχεδιάζονται από το ΥΠΙΑΝ.

Οι κυπριακές αρχές θα πρέπει να προετοιμάσουν μια εθνική στρατηγική ΛΟΑΤΙ, η οποία θα συνοδεύεται από ένα εθνικό σχέδιο δράσης, με ενισχυμένη δράση κατά της ρητορικής μίσους εναντίον των ατόμων ΛΟΑΤΙ, μεταξύ των βασικών της στοιχείων.*

Οι αρχές θα πρέπει επίσης να αντιμετωπίσουν τα διάφορα μακροχρόνια κενά στην εφαρμογή της ποινικής νομοθεσίας για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και της βίας υποκινούμενης από μίσος. Μεταξύ άλλων οι αρχές θα πρέπει να επανεξετάσουν την ποινική νομοθεσία σχετικά με τη ρητορική μίσους και τη βία υποκινούμενη από μίσος, συμπεριλαμβανομένων ένδικων μέσων έννομης προστασίας για τα θύματα, και να παρέχουν

κατάλληλη εκπαίδευση στους αστυνομικούς, τους δημόσιους κατήγορους και τους δικαστές σχετικά με τη χρήση κατάλληλων ποινικών διατάξεων για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και της βίας υποκινούμενης από μίσος.

Θα πρέπει να ληφθεί εσπευσμένα δράση για την υποστήριξη των παιδιών αιτητών ασύλου και άλλων παιδιών μεταναστών για την απόκτηση των δεξιοτήτων της ελληνικής γλώσσας που χρειάζονται για να παρακολουθήσουν τις κανονικές τάξεις της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που διδάσκονται στα ελληνικά, και τα μέτρα αυτά θα πρέπει να συνοδεύονται από αξιολογήσεις ατομικών δεξιοτήτων για τον καθορισμό της πιο κατάλληλης σχολικής τάξης στην οποία πρέπει να τοποθετείται το κάθε παιδί.*

Θα πρέπει να αναπτυχθούν κατάλληλα χρηματοδοτούμενες πολιτικές ειδικά προσανατολισμένες προς την υποστήριξη των Ρομά στους τομείς της εκπαίδευσης, της υγειονομικής περίθαλψης, της στέγασης και της εργασίας.

Οι κανόνες εγγραφής που θεσπίστηκαν για τις ΜΚΟ κατά την περίοδο της έκθεσης θα πρέπει να αναθεωρηθούν προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι ΜΚΟ δεν παρεμποδίζονται κατά την παροχή της αναγκαίας υποστήριξης στους αιτητές ασύλου και σε άλλους μετανάστες.

* Αυτή η σύσταση θα υπόκειται σε μια διαδικασία ενδιάμεσης παρακολούθησης από την ECRI το αργότερο

εντός δύο ετών από τη δημοσίευση της παρούσας έκθεσης.

I. ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

A. Φορείς Ισότητας²

1. Με το Νόμο 42(Ι)/2004 ο Επίτροπος Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ορίστηκε ως Φορέας Ισότητας και του δόθηκε η αρμοδιότητα καταπολέμησης του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα. Πρόκειται για ένα ανεξάρτητο οιοное δικαστικό όργανο που έχει την εντολή να ασχολείται με μεμονωμένες υποθέσεις διακρίσεων που υποβάλλονται ενώπιόν του.
2. Ο Επίτροπος έχει τα πλείστα από τα προνόμια που περιλαμβάνονται στην υπ' αριθμό 2 Σύσταση Γενικής Πολιτικής (ΣΓΠ) της ECRI σχετικά με τους φορείς ισότητας για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας σε εθνικό επίπεδο, καθώς και στην υπ' αριθμό 7 ΣΓΠ αναφορικά με την εθνική νομοθεσία καταπολέμησης του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων (παρ. 24), με την εξαίρεση ότι ο θεσμός δεν έχει δικαίωμα να κινεί και να συμμετέχει σε δικαστικές διαδικασίες και αγωγές, παρά το γεγονός ότι η ECRI έχει συστήσει την παραχώρηση αυτών των αρμοδιοτήτων σε προηγούμενη έκθεσή της. Το προσωπικό του Γραφείου της Επιτρόπου Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εξήγησε στην ECRI ότι οι παρεμβάσεις *amicus curiae* από οποιοδήποτε πρόσωπο ή θεσμό δεν ρυθμίζονται νομικά. Ωστόσο, τα δικαστήρια έχουν την αρμοδιότητα να αποφασίσουν αν θα αποδεχθούν υποβολές ή παρεμβάσεις τρίτων μερών, συμπεριλαμβανομένου του φορέα ισότητας.
3. Η ECRI επαναλαμβάνει τη σύστασή της να χορηγηθεί στον Επίτροπο Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων το δικαίωμα να κινεί και να συμμετέχει αυτεπαγγέλτως σε δικαστικές διαδικασίες και αγωγές, σύμφωνα με την παράγραφο 14γ της υπ' αριθμό 2 Σύστασης Γενικής Πολιτικής της ECRI σχετικά με τους φορείς ισότητας για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας σε εθνικό επίπεδο.
4. Ο Επίτροπος μπορεί να λαμβάνει δεσμευτικές αποφάσεις ή να διατυπώνει συστάσεις. Σύμφωνα με την παράγραφο 17γ της υπ' αριθμό 2 Σύστασης Γενικής Πολιτικής της ECRI, μπορεί να επιβάλει πρόστιμα (μέχρι και 598 ευρώ) σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τις αποφάσεις του. Μπορεί να επιβληθεί πρόσθετο ποσό 85 ευρώ ανά ημέρα σε περίπτωση που η μη συμμόρφωση συνεχίζει. Ωστόσο, όπως εξήγησε το προσωπικό του Γραφείου, μέχρι στιγμής έχουν εφαρμοστεί όλες οι αποφάσεις χωρίς να έχει χρειαστεί να επιβληθεί κάποιο πρόστιμο. Παρ' όλα αυτά, οι συνομιλητές της κοινωνίας των πολιτών της ECRI εξέφρασαν τη λύπη τους για το γεγονός ότι ο φορέας ισότητας εκδίδει κυρίως συστάσεις αντί για δεσμευτικές αποφάσεις.³ Η ECRI ενθαρρύνει τον φορέα ισότητας να χρησιμοποιήσει καλύτερα την εξουσία του εκδίδοντας δεσμευτικές αποφάσεις σχετικά με παράπονα για διακρίσεις και ρητορική μίσους.
5. Ο αριθμός των εργαζομένων του Γραφείου της Επιτρόπου που ασχολούνται με θέματα ισότητας παρέμεινε σχετικά σταθερός, με 10 εργαζομένους για το μεγαλύτερο μέρος της περιόδου της έκθεσης, ενώ αυξήθηκε στους 12 το 2021.⁴ Στην πράξη, ωστόσο, ο καταμερισμός καθηκόντων μεταξύ των διαφόρων αρμοδιοτήτων και, ως εκ τούτου, οντοτήτων του Γραφείου της Επιτρόπου, είναι ασαφής, καθώς ανατίθεται συχνά σε εργαζομένους η εκτέλεση συγκεκριμένων εργασιών που άπτονται διαφόρων αρμοδιοτήτων του θεσμού. Σύμφωνα με το

² Ο όρος «εθνικοί ειδικευμένοι φορείς» αντικαταστάθηκε από τον όρο «φορείς ισότητας» στην αναθεωρημένη έκδοση της υπ' αριθμ. 2 Σύστασης Γενικής Πολιτικής της ECRI που δημοσιεύτηκε στις 27 Φεβρουαρίου 2018.

³ Το Γραφείο της Επιτρόπου αναφέρθηκε σε ορισμένες δεσμευτικές αποφάσεις που είχε εκδώσει μετά την επίσκεψη της ECRI, αλλά καμία από αυτές τις αποφάσεις δεν αφορούσε τις ομάδες ενδιαφέροντος της ECRI.

⁴ Ο συνολικός αριθμός των μελών του προσωπικού του Γραφείου της Επιτρόπου Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κυμάνθηκε μεταξύ 26 και 28 ατόμων κατά την περίοδο της έκθεσης, ενώ ο αριθμός αυτός ήταν 27 στον Μάιο του 2022, όσο το Γραφείο βρισκόταν στη διαδικασία πρόσληψης επτά επιπλέον υπαλλήλων μέχρι το τέλος του 2022.

Γραφείο της Επιτρόπου, η πρακτική αυτή οφείλεται στον ανεπαρκή αριθμό παραπόνων σε ορισμένους τομείς πολιτικής που δεν δικαιολογεί την αποκλειστική ενασχόληση εργαζομένων με αυτούς τους τομείς. Ωστόσο, η ECRJ θεωρεί ότι τα επίπεδα στελέχωσης και οι αρμοδιότητες των εργαζομένων του Γραφείου πρέπει να επανεξεταστούν προκειμένου να καθοριστεί αν ανατίθεται επαρκές προσωπικό στα καθήκοντα του φορέα ισότητας και αν εκτελούνται καθήκοντα υποστήριξης, δικαστικά καθήκοντα και καθήκοντα λήψης αποφάσεων από ξεχωριστούς εργαζομένους ή ξεχωριστές ομάδες. Επίσης, οι σχετικοί εργαζόμενοι του Γραφείου θα πρέπει να εκπαιδεύονται κατάλληλα στον τομέα της καταπολέμησης των διακρίσεων και της ρητορικής μίσους. Αν κριθεί απαραίτητο, μπορεί να ζητηθεί η υποστήριξη του Συμβουλίου της Ευρώπης.

6. Στην τέταρτη και την πέμπτη έκθεσή της για την Κύπρο, η ECRJ συνέστησε να ζητείται η γνώμη της Επιτρόπου για όλες τις προσλήψεις προσωπικού στο γραφείο της, συμβάλλοντας έτσι στην ανεξαρτησία του φορέα, ενώ επίσης συνέστησε να διαθέτουν οι αρχές επαρκή κονδύλια για την ορθή εκτέλεση των καθηκόντων της. Η ECRJ εκφράζει την ικανοποίησή της για το γεγονός ότι το Υπουργικό Συμβούλιο της Κύπρου και η Βουλή των Αντιπροσώπων εξουσιοδότησαν το 2019 τον θεσμό του Επιτρόπου Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων να διοργανώσει την πρόσληψη του προσωπικού του.⁵ Έτσι, οι διαγωνισμοί επιλογής διοργανώνονται από μια Συμβουλευτική Επιτροπή που συγκροτείται από την Επίτροπο. Η ECRJ σημειώνει ότι σύμφωνα με τα στοιχεία που παρείχε το Γραφείο της Επιτρόπου, ο επιχειρησιακός προϋπολογισμός του Γραφείου έχει παραμείνει σχετικά σταθερός, με μικρή ετήσια αύξηση σε απόλυτες τιμές, με εξαίρεση το 2021.⁶ Η ECRJ σημειώνει επίσης ότι ο προϋπολογισμός για τη λειτουργία του φορέα ισότητας ήταν 379.246 ευρώ το 2020.⁷
7. Σύμφωνα με τα στοιχεία που υποβλήθηκαν στην ECRJ από το Γραφείο της Επιτρόπου, ελήφθησαν 165 παράπονα το 2021, 65 παράπονα το 2020, 71 παράπονα το 2019, 52 παράπονα το 2018, 57 παράπονα το 2017 και 35 παράπονα το 2016. Ο θεσμός δέχθηκε τα παράπονα και εξέδωσε σύσταση για περίπου το ένα τρίτο έως περισσότερο από το ένα δεύτερο των υποθέσεων. Μεγάλος αριθμός αυτών των παραπόνων σχετιζόταν με τη θρησκεία και τις πεποιθήσεις το 2021⁸. Υπό το πρίσμα των ευρημάτων της παρούσας έκθεσης της ECRJ και για να εντοπιστούν πιθανές ελλείψεις όσον αφορά τις αναφορές, η ECRJ ενθαρρύνει την Επίτροπο να διεξάγει έρευνες για πιθανά περιστατικά ρατσισμού, μισαλλοδοξίας και διακρίσεων έναντι διαφόρων ομάδων, συμπεριλαμβανομένων των προσφύγων, των αιτητών ασύλου και των μεταναστών, με βάση τη νομοθεσία κατά των διακρίσεων.
8. Η ECRJ σημείωσε ότι οι ετήσιες εκθέσεις του φορέα ισότητας για το 2017, το 2018 και το 2019 δημοσιεύτηκαν σε ένα έγγραφο το 2020 και ενθαρρύνει την ετήσια υποβολή έκθεσης.

B. Συμπεριληπτική εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς

9. Η ενότητα αυτή ασχολείται με τις εκπαιδευτικές πολιτικές⁹, που στοχεύουν στην καταπολέμηση του αποκλεισμού και της περιθωριοποίησης μέσω μια συμπεριληπτικής εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς σχεδιασμένης για όλους, και στη δημιουργία μιας ανεκτικής πολυπολιτισμικής κοινωνίας σύμφωνα με τις

⁵ Η πρόσληψη των επιτυχόντων υποψηφίων πρέπει να επιβεβαιωθεί από την Επιτροπή Δημόσιας Υπηρεσίας.

⁶ Συνολικός επιχειρησιακός προϋπολογισμός σε ευρώ, ανά έτος: 2022: 2.132.010, 2021: 2.096.182, 2020: 2.137.085, 2019: 1.988.239, 2018: 1.934.261, 2017: 1.896.141, 2016: 1.823.357. Ο προτεινόμενος προϋπολογισμός εγκρίνεται στο σύνολό του από την Βουλή των Αντιπροσώπων μέσω της υποβολής του από το Υπουργείο Οικονομικών. Μετά την έγκριση του προϋπολογισμού του, το Γραφείο της Επιτρόπου Διοικήσεως και Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει τον απόλυτο έλεγχο της χρήσης του προϋπολογισμού, υπό την προϋπόθεση ότι τηρούνται τα όρια που έχουν τεθεί για κάθε κατηγορία δαπανών.

⁷ [Γραφείο του Επιτρόπου Διοικήσεως και Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων – Equinet \(equineteurope.org\)](https://www.equinet.org/)

⁸ Υποβλήθηκαν 55 παράπονα σχετικά με τη θρησκεία και τις πεποιθήσεις το 2021, τα 50 εκ των οποίων αφορούσαν περιορισμούς που συνδέονται με τον Covid-19.

⁹ Αυτή η ενότητα σχετίζεται με την εκπαίδευση για όλα τα παιδιά και τους νέους. Τα συγκεκριμένα μέτρα για την εκπαίδευση των μεταναστών και των Ρομά μαθητών εξετάζονται στην ενότητα για την ένταξη και συμπεριληψη.

ενότητες II και III της υπ' αριθμό 10 ΣΓΠ για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων στη σχολική εκπαίδευση.

10. Οι δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση συνεχίζουν να βρίσκονται ανάμεσα στις υψηλότερες της ΕΕ.¹⁰ Το χρηματοδοτούμενο από την ΕΕ έργο ΔΡΑ.ΣΕ. (Δράσεις Σχολικής και Κοινωνικής Ένταξης) υποστηρίζει ευάλωτους μαθητές σε όλη την Κύπρο και χρηματοδοτεί μαθήματα ενισχυτικής διδασκαλίας, μαθήματα μετά το σχολείο και δημιουργικές δραστηριότητες.¹¹ Μεταξύ του 2015 και του 2023 θα επωφεληθούν από το έργο αυτό περίπου 25.000 μαθητές.¹² Τα παιδιά μεταναστών και Ρομά είναι ανάμεσα στους βασικούς δικαιούχους του έργου. Το Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας (ΥΠΑΝ) εφαρμόζει επίσης μια σειρά μέτρων για τη στήριξη της εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς των παιδιών που ανήκουν σε αναγνωρισμένες θρησκευτικές ομάδες.¹³ Τα αρμένικα σχολεία Ναρέκ και το Δημοτικό Σχολείο Αγίου Μάρωνα επιχορηγούνται πλήρως από το ΥΠΑΝ και προσφέρουν προηγμένες ευκαιρίες διδασκαλίας προσαρμοσμένες στις ανάγκες των παιδιών των Αρμενίων και των Μαρωνιτών.
11. Ο «Κώδικας Συμπεριφοράς κατά του Ρατσισμού & Οδηγός Διαχείρισης και Καταγραφής Ρατσιστικών Περιστατικών» του ΥΠΑΝ συνεχίζει να εφαρμόζεται από το σχολικό έτος 2014-2015.¹⁴ Το ΥΠΑΝ έχει παράσχει λεπτομερείς οδηγίες για την εφαρμογή του κώδικα. Από το 2018 το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου (ΠΙΚ) διοργανώνει επίσης ένα «Δίκτυο Σχολείων για Υποστήριξη της Εφαρμογής της Αντιρατσιστικής Πολιτικής» για εκπαιδευτικούς από σχολεία όλων των βαθμίδων που επιθυμούν να συμμετάσχουν στο δίκτυο. Υπάρχει επίσης μια γραμμή υποστήριξης που είναι διαθέσιμη στους εκπαιδευτικούς. Τα σχολεία καλούνται να υποβάλλουν ετήσια έκθεση προς το ΥΠΑΝ αναφορικά με όλα τα ρατσιστικά περιστατικά που καταγράφονται και αντιμετωπίζονται κάθε σχολικό έτος. Δυστυχώς η ECRI έμαθε ότι, στην πράξη, τα πλείστα σχολεία δεν εφαρμόζουν τον κώδικα ή τον εφαρμόζουν σπάνια. Επίσης υποβάλλουν σπάνια αναφορές για ρατσιστικά περιστατικά, δήθεν από φόβο στιγματισμού, μεταξύ άλλων λόγων.¹⁵
12. Η ECRI συνιστά στις αρμόδιες αρχές να λάβουν αποφασιστικά μέτρα για να διασφαλίσουν την αποτελεσματική εφαρμογή του Κώδικα Συμπεριφοράς κατά του Ρατσισμού & Οδηγού Διαχείρισης και Καταγραφής Ρατσιστικών Περιστατικών στον τομέα της εκπαίδευσης, και συγκεκριμένα διασφαλίζοντας ότι η αναφορά ρατσιστικών περιστατικών αναγνωρίζεται ως κάτι θετικό.

¹⁰ Ενδεικτικά, η Κύπρος ξόδεψε το 15,6% των συνολικών δημόσιων δαπανών για την εκπαίδευση το 2016, περισσότερα από οποιαδήποτε άλλη χώρα της ΕΕ ([Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Παιδείας, Νεολαίας, Αθλητισμού και Πολιτισμού, Έκθεση παρακολούθησης για την παιδεία και την εκπαίδευση, 2018](#), σελ. 90). Ωστόσο, η χαμηλή αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος εξακολουθεί να αποτελεί μεγάλη πρόκληση (ο.π., σελ. 96 κ. εξ.).

¹¹ Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο συνεισφέρει 30.600.000 ευρώ σε συνολικό προϋπολογισμό 36.000.000 ευρώ για το έργο, το οποίο επίσης περιλαμβάνει υπηρεσίες ψυχολογικής υποστήριξης και κοινωνικής ενίσχυσης για μαθητές και τους γονείς τους.

¹² Μπορείτε να βρείτε περισσότερες πληροφορίες για το έργο [εδώ](#).

¹³ Υπενθυμίζεται ότι οι θρησκευτικές ομάδες των Αρμενίων, των Μαρωνιτών και των Λατίνων (Ρωμαιοκαθολικών) αποτελούνται από πολίτες της Δημοκρατίας της Κύπρου, οι οποίοι κατά τον χρόνο της δημιουργίας της Δημοκρατίας το 1960 επέλεξαν να γίνουν μέρος της Ελληνοκυπριακής κοινότητας, σύμφωνα με το Σύνταγμα (παράγραφο 3 του άρθρου 2).

¹⁴ Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων (2016), Κώδικας Συμπεριφοράς κατά του Ρατσισμού & Οδηγός Διαχείρισης και Καταγραφής Ρατσιστικών Περιστατικών, διαθέσιμος [εδώ](#), βλ. επίσης πέμπτη έκθεση ECRI, παρ. 50. Ο κώδικας καθορίζει τις αρχές για τον χειρισμό, την καταγραφή, την υποβολή αναφορών και την αντιμετώπιση περιστατικών διακρίσεων στα σχολεία. Δίνει έναν ευρύ ορισμό στους όρους «διαφορετικότητα» και «διακρίσεις», και περιγράφει τόσο τις ευθύνες κάθε μέλους της σχολικής κοινότητας όσο και τα μέτρα που οφείλουν να λάβουν τα σχολεία όταν αντιμετωπίζουν ρατσιστικά και ομοφοβικά/τρανσοφοβικά περιστατικά.

¹⁵ Από τα ευρήματα της επίσκεψης της ECRI προέκυψε ότι οι περισσότερες διοικήσεις των σχολείων αρνήθηκαν να εφαρμόσουν τον κώδικα και/ή δεν υπέβαλαν ετήσιες εκθέσεις για ρατσιστικά/ομοφοβικά περιστατικά, δηλώνοντας ότι τέτοιου είδους περιστατικά δεν συμβαίνουν στα υποστατικά τους. Ταυτόχρονα, εξηγήθηκε στην αντιπροσωπεία της ECRI ότι στην πράξη οι εκπαιδευτικοί πρέπει να ζητήσουν την εφαρμογή του κώδικα στο σχολείο τους και ότι εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του διευθυντή να εγκρίνει το αίτημα. Σύμφωνα με εκτίμηση των συνομιλητών της ECRI, από το 475 σχολεία της Κύπρου, μόνο ένα μικρό ποσοστό εφαρμόζει τον κώδικα, ενώ σύμφωνα με τις κυπριακές αρχές, ο αριθμός των σχολείων που υπέβαλε ετήσιες εκθέσεις ρατσιστικών περιστατικών κυμάνθηκε από 41 έως 129 ανά έτος κατά την περίοδο 2016-2021. Σύμφωνα με τα ίδια στοιχεία, ο συνολικός αριθμός ρατσιστικών περιστατικών για τα οποία υποβλήθηκε αναφορά από σχολεία κυμάνθηκε από 124 έως 357 την ίδια περίοδο.

13. Η ECRI σημειώνει ότι στην Κύπρο η εκπαίδευση για τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν έχει ενσωματωθεί επίσημα στο σχολικό πρόγραμμα. Ωστόσο, από το 2011, η εκπαίδευση για την υγεία, ένα μάθημα που περιλαμβάνεται στο πρόγραμμα σπουδών των σχολείων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, περιέχει στοιχεία για την εκπαίδευση στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της καταπολέμησης του ρατσισμού.¹⁶
14. Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση εντάσσεται στη θεματική ενότητα «Οικογενειακός Προγραμματισμός, Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία». Παρ' όλα αυτά, το υφιστάμενο πρόγραμμα σπουδών φαίνεται να δίνει έμφαση στην ανατομική / βιολογική πτυχή της σεξουαλικότητας. Θέματα όπως ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα φύλου (ΣΠΤΦ) δεν θίγονται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η δυνατότητα επιλογής των εκπαιδευτικών προτεραιοτήτων στις οποίες θα επικεντρωθούν εντός αυτής της θεματικής ενότητας, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι το ΥΠΑΝ δεν έχει ορίσει κάποιο σχολικό βιβλίο για τον σκοπό αυτό¹⁷, σημαίνει ότι, στην πράξη, οι εκπαιδευτικοί δεν επιλέγουν να ασχοληθούν με θέματα ΣΠΤΦ. Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η ευαισθητοποίηση σε θέματα ΣΠΤΦ περιλαμβάνεται στους εκπαιδευτικούς στόχους. Ωστόσο, δεν υπάρχει σχεδόν καμία αναφορά σε θέματα ΣΠΤΦ στα σχετικά σχολικά βιβλία.¹⁸
15. Δεν υπάρχει επί του παρόντος υποχρεωτική κατάρτιση εκπαιδευτικών σχετικά με την ευαισθητοποίηση σε ΛΟΑΤΚΙ θέματα.¹⁹ Οι ΜΚΟ Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού και ACCERT-ΛΟΑΤΙ Κύπρου συνέχισαν να συνδιοργανώνουν την «Ασπίδα κατά της ομοφοβίας», μια σειρά εθελοντικών σεμιναρίων κατάρτισης για εκπαιδευτικούς, τα οποία στην πράξη παρακολούθησαν κυρίως εκπαιδευτικοί που ήδη έβλεπαν θετικά την καταπολέμηση της μισαλλοδοξίας και των διακρίσεων κατά των ατόμων ΛΟΑΤΙ.²⁰ Το διετές πρόγραμμα «HOMBAT - Καταπολεμώντας τον Ομοφοβικό και Τρανσφοβικό Εκφοβισμό στα Σχολεία» ολοκληρώθηκε το 2019, με πάνω από 250 συμμετοχές εκπαιδευτικών. Δημιουργήθηκε ένα δίκτυο ενδιαφερομένων μερών²¹, τα μέρη αυτά υπέγραψαν ένα Σύμφωνο Συνεργασίας και Διακήρυξης Αρχών ως αποτέλεσμα του έργου, ενώ αναπτύχθηκε ένας Οδηγός Εκπαιδευτικού σε Θέματα Ανταπόκρισης στην Ομοφοβία και Τρανσφοβία στην Εκπαίδευση για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των σχολικών διοικήσεων σχετικά με την αποτελεσματική διαχείριση της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας στην εκπαίδευση.
16. Παρά τις θετικές αυτές πρωτοβουλίες, η αντιπροσωπεία της ECRI άκουσε επανειλημμένα από τους συνομιλητές της κατά τη διάρκεια της επίσκεψής της ότι οι εκπαιδευτικοί αισθάνονται ότι δεν έχουν τα σχετικά προσόντα ή ότι νιώθουν απρόθυμοι να συζητήσουν σημαντικά ζητήματα ΣΠΤΦ και να απαντήσουν σε σχετικές ερωτήσεις στο σχολικό περιβάλλον. Η προληπτική συζήτηση για θέματα ΣΠΤΦ αποθαρρύνεται ανοιχτά,²² και κάποιες φορές απαγορεύεται σύμφωνα με τις προφορικές οδηγίες που φέρεται να δίνονται στους εκπαιδευτικούς. Η συζήτηση θεμάτων ΣΠΤΦ ή η υποστήριξη μαθητών ΛΟΑΤΙ είχε σε ορισμένες περιπτώσεις

¹⁶ [Διεύθυνση Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης \(moec.gov.cy\)](http://moec.gov.cy).

¹⁷ Εξηγήθηκε στην ECRI ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν μεταξύ μιας λίστας διδακτικού υλικού που είναι διαθέσιμο για αυτή τη θεματική ενότητα. Από την άλλη, οι αρχές υποστήριξαν ότι υπάρχουν δύο ειδικά διδακτικά εγχειρίδια σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, ενώ έχουν αναπτυχθεί πρακτικές κατευθυντήριες γραμμές για θέματα ΛΟΑΤΙ στο πλαίσιο του έργου [iDecide](#), σε συνεργασία με την κοινωνία των πολιτών.

¹⁸ Εκτός από το [σχολικό βιβλίο Οικιακής Οικονομίας της δεύτερης τάξης του Λυκείου](#), το οποίο, ωστόσο, αποτελεί προαιρετικό μάθημα.

¹⁹ Έκθεση Εκπαίδευσης χωρίς Αποκλεισμούς Ατόμων ΛΟΑΤΚΙ, IGLYO - Ο Διεθνής Οργανισμός Νεολαίας και Φοιτητών ΛΟΑΤΚΙ, 2022, σελ. 53. Ωστόσο, οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που συναντήθηκαν με την ECRI αναγνωρίζουν ότι τα σχετικά προαιρετικά εκπαιδευτικά προγράμματα που προσφέρει το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου είναι υψηλής ποιότητας.

²⁰ Έκθεση Εκπαίδευσης χωρίς Αποκλεισμούς Ατόμων ΛΟΑΤΚΙ, IGLYO - Ο Διεθνής Οργανισμός Νεολαίας και Φοιτητών ΛΟΑΤΚΙ, Ιανουάριος 2018.

²¹ Συμπεριλαμβανομένου του ΥΠΑΝ, της Επιτρόπου Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, της Επιτρόπου για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Παιδιού, του Οργανισμού Νεολαίας της Κύπρου, του Πανεπιστημίου της Λευκωσίας, του Πανεπιστημίου Frederick, και των ΜΚΟ Accert-ΛΟΑΤΙ Κύπρου, του Κέντρου Προώθησης της Έρευνας και της Ανάπτυξης στην Εκπαιδευτική Τεχνολογία (CARDET) και του Κυπριακού Συνδέσμου Οικογενειακού Προγραμματισμού.

²² HOMBAT - Καταπολεμώντας τον Ομοφοβικό και Τρανσφοβικό Εκφοβισμό στα Σχολεία, Κρατική Έκθεση: Κύπρος, σελ. 21.

αρνητικές επιπτώσεις σε εκπαιδευτικούς²³ ή έχει οδηγήσει σε αντιδράσεις από συντηρητικούς γονείς ή γονείς που ανήκουν σε ορισμένες μειονοτικές ομάδες. Προκαλεί επίσης ανησυχία το γεγονός ότι έχουν γίνει αναφορές για ομοφοβικά σχόλια από τους ίδιους τους επαγγελματίες του τομέα της εκπαίδευσης.²⁴

17. Η ECRI συνιστά στις αρχές να λάβουν περαιτέρω μέτρα για να διασφαλίσουν μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση για θέματα ΛΟΑΤΙ στο σχολικό περιβάλλον i) παρέχοντας αρχική και ενδοϋπηρεσιακή εκπαίδευση για όλους τους εκπαιδευτικούς και τους διευθυντές σχολείων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση με κατάλληλη κατάρτιση σε θέματα ΣΠΤΦ, και ii) απαντώντας σε ουσιώδεις ερωτήσεις πάνω σε θέματα ΣΠΤΦ σε ειδικά σχολικά βιβλία σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή. Επίσης θα πρέπει να σταλεί ένα ισχυρό μήνυμα μηδενικής ανοχής των ΛΟΑΤΙ-φοβικών στάσεων και συμπεριφορών²⁵ σε όλους τους επαγγελματίες της εκπαίδευσης που συνλειτουργούν με μαθητές και γονείς.
18. Το ΥΠΑΝ ανέπτυξε την Εθνική Στρατηγική για την Πρόληψη και τη Διαχείριση της Βίας στα Σχολεία (2018-2022).²⁶ Παράλληλα, το Κυπριακό Παρατηρητήριο για τη Βία στο Σχολείο (ΠΑΒΙΣ)²⁷ του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Κύπρου έχει εφαρμόσει δράσεις και προγράμματα που στοχεύουν στην αντιμετώπιση του εκφοβισμού (bullying) και της βίας στα σχολεία.²⁸ Το ΠΑΒΙΣ είναι επίσης υπεύθυνο για την προώθηση και την παρακολούθηση της εφαρμογής της πολιτικής κατά του εκφοβισμού του ΥΠΑΝ, η οποία εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το 2020. Τα σχολεία έχουν την υποχρέωση να αναφέρουν περιστατικά εκφοβισμού. Ωστόσο, όπως συνέβη και με τον αντιρατσιστικό κώδικα, τα σχολεία αποφεύγουν να αναφέρουν περιστατικά εκφοβισμού. Η ECRI σημειώνει ότι προκειμένου να αντιμετωπιστεί αυτό το φαινόμενο, το ΠΑΒΙΣ προσφέρει στοχευμένη κατάρτιση σχετικά με την εφαρμογή της πολιτικής κατά του εκφοβισμού.²⁹ Γίνεται επίσης αναφορά στις προτάσεις της παραγράφου 12.
19. Ανάμεσα στο 2019 και στο 2023, διεξάγεται έρευνα σε εθνικό επίπεδο και σε όλα τα σχολεία από το Πανεπιστήμιο Κύπρου. Ο στόχος αυτής της έρευνας είναι να συλλέξει ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία για τη βία στην εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένων του εκφοβισμού, του ρατσισμού, της σωματικής ή σεξουαλικής βίας. Για τον σκοπό αυτό, οι μαθητές, οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί καλούνται να καταγράψουν τέτοια περιστατικά σε μια συγκεκριμένη πλατφόρμα.³⁰

²³ Βλ., για παράδειγμα, Έκθεση HOMBAT, σελ. 21.

²⁴ Ένα παράδειγμα που αναφέρθηκε στην ECRI ήταν ένα περιστατικό στο οποίο ένας επιθεωρητής βιολογίας παρομοίασε την ομοφυλοφιλία με τη θαλασσαιμία σε μια εκδήλωση όπου παρευρίσκονταν γονείς και μαθητές.

²⁵ Για τον ορισμό του όρου ΛΟΑΤΙ-φοβία, ανατρέξτε στο γλωσσάρι της ECRI στη διεύθυνση <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/ecri-glossary>.

²⁶ Βλ. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού (2020), Απαντήσεις της Κύπρου στη λίστα ζητημάτων που σχετίζονται με την πέμπτη και την έκτη περιοδική έκθεση, CRC/C/CYP/RQ/5-6, παρ. 8, σελ. 4.

²⁷ Αποτελείται από καθηγητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και από έναν σχολικό σύμβουλο.

²⁸ Τα προγράμματα αυτά, τα οποία είναι βασισμένα στο σχολείο και διαρκούν δύο έτη, είναι η «Επίλυση Συγκρούσεων - Διαμεσολάβηση στο Σχολείο» και η «Αναγνώριση και Διαχείριση του Σχολικού Εκφοβισμού». Για περισσότερες λεπτομέρειες ανατρέξτε στο [Παρατηρητήριο Βίας στο Σχολείο, υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Σεπτέμβριος 2017](#).

²⁹ Επί του παρόντος 60 σχολεία συμμετέχουν στα σχετικά ετήσια ή διετή προγράμματα κατάρτισης.

³⁰ Ανεπίσημα στοιχεία που συλλέχθηκαν κατά το σχολικό έτος 2020-2021 αποκαλύπτουν ότι από ένα δείγμα 500 μαθητών και 100 εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στη διαδικτυακή έρευνα, το 90% έχει αναφέρει κάποια μορφή σχολικής βίας. Το ένα τέταρτο των μαθητών που συμμετείχαν ανέφερε ότι έχει υπάρξει θύμα εκφοβισμού, ενώ μόνο το 1/10 αναγνώρισε τον εαυτό του ως τον θύτη εκφοβισμού.

20. Η ECRl έμαθε ότι διοργανώθηκαν χριστιανικές ορθόδοξες εξομολογήσεις σε σχολικές εγκαταστάσεις. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης προέκυψε ότι αυτό δεν αποτελεί επίσημη πολιτική του ΥΠΑΝ, το οποίο ωστόσο ανέχεται την πρακτική.³¹ Αν και η συμμετοχή σε εξομολογήσεις φέρεται να είναι εθελοντική, φαίνεται να μην υπάρχει σαφής διαδικασία για τη λήψη της συγκατάθεσης των γονέων.³² Εκπαιδευτικές Οργανώσεις και Οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν κατακρίνει τόσο την πίεση που ασκείται στους μαθητές για να συμμετέχουν σε εξομολογήσεις³³ όσο και τον στιγματισμό τους εάν αποφασίσουν να μην συμμετέχουν.³⁴ Στο πλαίσιο αυτό, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι όταν τα δημόσια σχολεία παρέχουν θρησκευτική εκπαίδευση ανάλογα με το θρησκευτικό δόγμα, θα πρέπει να εφαρμόζονται αποτελεσματικές διαδικασίες απαλλαγής για τα παιδιά για τα οποία ζητείται εξαίρεση. Η ECRl καλεί τις αρχές να επανεξετάσουν την πρακτική της παροχής θρησκευτικής εκπαίδευσης ανάλογα με το θρησκευτικό δόγμα βάσει της παραγράφου 2γ της Ενότητας II της υπ' αριθμό 10 Σύστασης Γενικής Πολιτικής για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων στην σχολική εκπαίδευση.

C. Παράτυποι μετανάστες

21. Στην υπ' αριθμό 16 ΣΓΠ, η ECRl ζητά τη δημιουργία αποτελεσματικών μέτρων («τείχων προστασίας») για τη διασφάλιση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων των παράτυπων μεταναστών σε τομείς όπως η εκπαίδευση, η υγειονομική περίθαλψη, η στέγαση, η κοινωνική ασφάλιση και βοήθεια, η προστασία της εργασίας και η δικαιοσύνη. Αυτά τα τείχη προστασίας θα πρέπει να αποσυνδέουν τις δραστηριότητες των κρατικών αρχών που παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες από τις υποχρεώσεις ελέγχου της μετανάστευσης και επιβολής της μεταναστευτικής νομοθεσίας, διασφαλίζοντας ότι οι παράτυποι μετανάστες δεν αποτρέπονται από την πρόσβαση στα δικαιώματά τους λόγω του φόβου απέλασης. Από την πρώτη στιγμή η ECRl χαιρέτισε το γεγονός ότι στην Κύπρο οι τοπικές και επαρχιακές αρχές δεν είναι νομικά υποχρεωμένες να ελέγχουν τις ταυτότητες ή τις άδειες διαμονής πριν παρέχουν υπηρεσίες.
22. Ελάχιστα στοιχεία είναι διαθέσιμα σχετικά με τον αριθμό των παράτυπων μεταναστών στην Κύπρο και τις συνθήκες διαβίωσής τους. Φαίνεται ότι η πλειοψηφία τους είναι είτε μετανάστες εργαζόμενοι που έχουν μείνει μετά τη λήξη της θεώρησής (visa) τους ή αιτητές ασύλου των οποίων οι αιτήσεις απορρίφθηκαν. Σύμφωνα με την κυπριακή αστυνομία, ο αριθμός των απελάσεων έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια.³⁵ Η Κύπρος έχει θεσπίσει κίνητρα, τα οποία περιλαμβάνουν μετρητά, για την προώθηση των επιστροφών.
23. Η ECRl εκφράζει τη λύπη της για το γεγονός ότι δεν υπάρχει σχεδόν κανένας τρόπος για τη νομιμοποίηση του καθεστώτος των παράτυπων μεταναστών, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών που γεννήθηκαν στην Κύπρο ή ήρθαν στην χώρα σε νεαρή ηλικία και έχουν ζήσει το μεγαλύτερο κομμάτι της ζωής τους στην χώρα, αφότου οι γονείς τους έμειναν μετά τη λήξη της άδειας παραμονής τους. Έχουν, ωστόσο, υπάρξει ορισμένες νομιμοποιήσεις για ανθρωπιστικούς λόγους ως αποτέλεσμα του σεβασμού της αρχής της μη επαναπροώθησης. Αυτές οι *ad*

³¹ [Bullying σε μαθητές που δεν θέλουν να εξομολογηθούν καταγγέλλει εκπαιδευτικός](#), άρθρο που δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα [alphaneews.live](#) στις 27 Νοεμβρίου 2018.

³² [Education ministry urged to stop priest confessions in schools](#), άρθρο που δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα [cypus-mail.com](#) στις 21 Δεκεμβρίου 2017.

³³ Καθηγητές θρησκευτικών φέρονται να ασκούν πίεση σε μαθητές, αναφέροντας ότι η αποχή από εξομολόγηση που διοργανώνεται στο σχολείο είναι αμαρτία (βλ. ανωτέρω άρθρο [Bullying σε μαθητές που δεν θέλουν να εξομολογηθούν καταγγέλλει εκπαιδευτικό](#)).

³⁴ Ανατρέξτε στη σχετική [επιστολή](#) που απέστειλε ο Όμιλος Ανθρωπιστών Κύπρου προς, μεταξύ άλλων, το ΥΠΑΝ και την Επίτροπο Διοίκησης στις 16 Δεκεμβρίου 2017.

³⁵ 2320 το 2021, 1272 το 2020 και 417 το 2019. Πηγή: KNEWS (2022, 3 January), [More than two thousand deportations in 2021](#)

hoc παρεμβάσεις είναι επιλεκτικές και αδιαφανείς όσον αφορά τα κριτήρια που εφαρμόζονται.³⁶

24. Στον τομέα της εκπαίδευσης, η πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι συχνά περιορισμένη λόγω κοινωνικοοικονομικών εμποδίων.³⁷ Ωστόσο, κατά κανόνα, τα παιδιά παράτυπων μεταναστών απολαμβάνουν πλήρη πρόσβαση στη βασική εκπαίδευση.
25. Όσον αφορά την υγειονομική περίθαλψη, σύμφωνα με τις αρχές δεν υπάρχει υποχρέωση για τους επαγγελματίες υγείας να αναφέρουν παράτυπους μετανάστες στις μεταναστευτικές αρχές. Οι αρχές διευκρινίζουν ότι οι παράτυποι μετανάστες που δεν δικαιούνται ωφελήματα υγειονομικής περίθαλψης μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα Τμήματα Ατυχημάτων και Εκτάκτων Περιστατικών των νοσοκομείων του Οργανισμού Κρατικών Υπηρεσιών Υγείας (ΟΚΥΠΥ), πληρώνοντας 10 ευρώ. Οι έγκυες γυναίκες και τα παιδιά λαμβάνουν δωρεάν υγειονομική περίθαλψη στα ιατρικά ιδρύματα του ΟΚΥΠΥ. Επίσης, το Υπουργείο Υγείας μπορεί να αποφασίσει, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, να καλύψει το κόστος των υπηρεσιών υγείας για παράτυπους μετανάστες που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα υγείας. Θεωρητικά, ο Υπουργός μπορεί να παρέχει πρόσβαση σε γενικότερη υγειονομική περίθαλψη για περιορισμένο χρονικό διάστημα, αλλά σπάνια υπάρχει αίτημα για κάτι τέτοιο και το αίτημα αυτό δεν ικανοποιείται πάντα.³⁸ Σε κάθε περίπτωση, η έλλειψη γνώσης σχετικά με τους ισχύοντες κανόνες και ο φόβος των παράτυπων μεταναστών να προσεγγίσουν δημόσια ιδρύματα υγειονομικής περίθαλψης αποτελούν αποτρεπτικούς παράγοντες και οι παράτυποι μετανάστες τείνουν, όταν μπορούν να το κάνουν, να απευθύνονται σε ιδιωτικούς παρόχους υγειονομικής περίθαλψης.
26. Ο εμβολιασμός κατά του Covid-19 έχει γίνει διαθέσιμος για όλους στην χώρα, ανεξάρτητα από το καθεστώς τους. Σύμφωνα με το Υπουργείο Εσωτερικών, όλοι οι υπήκοοι τρίτων χωρών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που δεν διαθέτουν επίσημα έγγραφα, μπορούν να εμβολιαστούν, μέσω των κέντρων εμβολιασμού «walk-in» (χωρίς ραντεβού). Η ECRl θεωρεί ότι η ανωτέρω διαδικασία συνιστά **καλή πρακτική**.
27. Για αστέγους χωρίς επίσημα έγγραφα, στους οποίους περιλαμβάνονται άτομα που έφτασαν στην Κύπρο μετά τον Μάρτιο του 2020 και δεν τους δόθηκε πρόσβαση σε διαδικασίες ασύλου, δεν έχουν ληφθεί μέτρα για την παροχή στέγασης, ακόμα και σε περιπτώσεις που οι ενδιαφερόμενοι έχουν συμπτώματα Covid-19.³⁹
28. Η ECRl ενημερώθηκε ότι παρά το γεγονός ότι υπάρχει γενικότερη έλλειψη καταλυμάτων στην Κύπρο, οι παράτυποι μετανάστες που εργοδοτούνται στην Κύπρο πολλές φορές νοικιάζουν καταλύματα. Σύμφωνα με τις αρχές, οι ιδιοκτήτες ακινήτων μπορούν στην πράξη να ενοικιάζουν υποστατικά σε παράτυπους μετανάστες, καθώς το καθεστώς μετανάστευσης των ενοικιαστών δεν ελέγχεται από τις αρχές.
29. Στον τομέα της εργοδότησης, οι εργαζόμενοι παράτυποι μετανάστες δικαιούνται κοινωνικές εισφορές και μη καταβληθέντες μισθούς που θα λάμβαναν κανονικά σε περίπτωση που είχαν εργοδοτηθεί νόμιμα. Η ECRl ενημερώθηκε ότι, σύμφωνα με τον περί Αλλοδαπών και Μετανάστευσης Νόμο και με τον περί Προστασίας των Μισθών Νόμο, το Τμήμα Εργασιακών Σχέσεων του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων κάνει ό,τι μπορεί για να διασφαλίσει ότι τα δικαιώματα αυτά τηρούνται και για τους παράτυπους μετανάστες (π.χ., στο πλαίσιο

³⁶ Κοινή υποβολή από τους φορείς Cyprus Refugee Council, The Mediterranean Institute of Gender Studies, Caritas Cyprus, ACCEPT ΛΟΑΤ Κύπρου για το Universal Periodic Review: 3rd Cycle, 32nd Session, Ιούνιος 2018, διαθέσιμη [εδώ](#)

³⁷ Κοινή υποβολή από τους φορείς Cyprus Refugee Council, The Mediterranean Institute of Gender Studies, Caritas Cyprus, ACCEPT ΛΟΑΤ Κύπρου για το Universal Periodic Review: 3rd Cycle, 32nd Session, Ιούνιος 2018.

³⁸ Κοινή υποβολή από τους φορείς Cyprus Refugee Council, The Mediterranean Institute of Gender Studies, Caritas Cyprus, ACCEPT ΛΟΑΤ Κύπρου για το Universal Periodic Review: 3rd Cycle, 32nd Session, Ιούνιος 2018, διαθέσιμη [εδώ](#)

³⁹ Asylum Information Database (AIDA), Έκθεση χώρας - Κύπρος, 2019, σελίδα 15, διαθέσιμη στη διεύθυνση <https://asylumineurope.org/reports/country/cyprus/>

επιθεωρήσεων εργασίας). Συνεπώς, τα δικαστήρια εργατικών διαφορών μπορούν να εξετάζουν αγωγές για απλήρωτη εργασία και απλήρωτες κοινωνικές ασφαλίσεις.⁴⁰ Ωστόσο, σε τέτοιες περιπτώσεις ενημερώνονται οι αρχές μετανάστευσης και είναι πιθανό αυτό να οδηγήσει σε απέλαση του μετανάστη.⁴¹

30. Σύμφωνα με της παραγράφους 7 και 30 της υπ' αριθμό 16 Σύσταση Γενικής Πολιτικής της ECRJ σχετικά με την προστασία των παράτυπων μεταναστών από τις διακρίσεις, η ECRJ συνιστά στις αρχές να αλλάξουν τις πολιτικές και τις διαδικασίες τους, και όπου κριθεί απαραίτητο να δρομολογήσουν τροποποιήσεις της νομοθεσίας, προκειμένου να αποσυνδέσουν τα εργασιακά παράπονα των μεταναστών, ανεξάρτητα από το καθεστώς διαμονής τους, από την αρμοδιότητα των αρχών που είναι υπεύθυνες για τον έλεγχο της μετανάστευσης.

D. Ισότητα ΛΟΑΤΙ⁴²

31. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής της, η αντιπροσωπεία της ECRJ πληροφορήθηκε ότι τα ζητήματα ΛΟΑΤΙ συνεχίζουν να θεωρούνται ταμπού από πολλές απόψεις στην κυπριακή κοινωνία, παρά το γεγονός ότι έχει σημειωθεί μια κάποια πρόοδος για την αποδοχή τους τα τελευταία χρόνια. Σύμφωνα με τον χάρτη και τον δείκτη Rainbow της ILGA-Europe, η Κύπρος κατατάσσεται στην 29η θέση από τις 49 ευρωπαϊκές χώρες που συμμετείχαν στην αξιολόγηση και έχει πετύχει το 31% από τα κριτήρια που υποδεικνύουν ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι ελευθερίες των ατόμων ΛΟΑΤΙ προστατεύονται από τη νομοθεσία και στην πράξη.⁴³ Τα αποτελέσματα μιας έρευνας του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων που διεξήχθη το 2020 για την ισότητα των ατόμων ΛΟΑΤΙ δείχνουν ότι τα άτομα ΛΟΑΤΙ στην Κύπρο ενδέχεται να αντιμετωπίσουν δυσκολίες και διακρίσεις σε διάφορους τομείς της ζωής, όπως το σχολείο, η δουλειά και όταν υποβάλουν αναφορά για εγκλήματα μίσους στην αστυνομία.⁴⁴ Περαιτέρω, τα ζητήματα ΛΟΑΤΙ συνεχίζουν να μην προβάλλονται και να υπόκεινται σε λογοκρισία.⁴⁵
32. Μια έρευνα του 2021 για τις κοινωνικές και ψυχολογικές ανάγκες των διεμφυλικών ατόμων στην Κύπρο έδειξε ότι πολλοί συμμετέχοντες ανέφεραν αρνητικές εμπειρίες και αντιδράσεις από συμμαθητές και συναδέλφους, μέλη της οικογένειας, και επαγγελματίες στο σχολείο, το σπίτι, τη δουλειά καθώς και κατά την αλληλεπίδραση με δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνητικών υπηρεσιών και των επαγγελματιών υγείας, ιδίως κατά τη διάρκεια της διαδικασίας επαναπροσδιορισμού φύλου.⁴⁶ Για να αποφύγουν την τρανσφοβία, τα διεμφυλικά άτομα συχνά ζητούν συστάσεις από άλλα διεμφυλικά άτομα όσον αφορά τους γιατρούς και άλλους παρόχους υπηρεσιών που πρέπει να επισκεφτούν, καθώς πολλοί επαγγελματίες υγείας και άλλοι πάροχοι υπηρεσιών δεν είναι επαρκώς ενημερωμένοι ή εκπαιδευμένοι σε θέματα ΛΟΑΤΙ.
33. Η ECRJ σημειώνει με ικανοποίηση ότι στις 20 Αυγούστου 2019 στάλθηκε στις κυπριακές επαρχιακές διοικήσεις οδηγία από το Τμήμα Αρχείου Πληθυσμού και Μετανάστευσης του Υπουργείου Εσωτερικών, η οποία τροποποιούσε τη διαδικασία αλλαγής ονόματος και φύλου στα επίσημα έγγραφα των Κυπρίων

⁴⁰ Πρβλ. άρθρο 3 του περί Κοινωνικών Ασφαλίσεων Νόμου (59 (I)/2010).

⁴¹ ΚΙΣΑ - έκθεση για τα εργασιακά δικαιώματα στην Κύπρο, Δεκέμβριος 2021, σελ. 13-14, διαθέσιμη στη διεύθυνση <https://kisa.org.cy/wp-content/uploads/2022/04/RP-CY-complaint-mechanisms-EN-070422-Fin.pdf>

⁴² Για την ορολογία, ανατρέξτε στους ορισμούς που βρίσκονται στο Γλωσσάριο της ECRJ.

⁴³ ILGA, [Χάρτης Rainbow](#)

⁴⁴ Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) (2020) EU-LGBTI II, A long way to go for LGBTI equality, βλ. σελ. 25, 32 και 48. Στην Κύπρο, το 47% των συμμετεχόντων ηλικίας 15 έως 17 ετών κρίνονται ή αποκρύπτονται το γεγονός ότι είναι ΛΟΑΤΙ στο σχολείο, με το ποσοστό αυτό να αποτελεί ένα από τα υψηλότερα σε αυτήν την ομάδα, στις χώρες όπου πραγματοποιήθηκε η έρευνα. Το ποσοστό των συμμετεχόντων που αισθάνθηκαν ότι υφίστανται διακρίσεις κατά την αναζήτηση εργασίας ήταν το δεύτερο υψηλότερο στην Κύπρο (18%), και το ποσοστό των συμμετεχόντων που αισθάνθηκαν ότι υφίστανται διακρίσεις στον εργασιακό χώρο ήταν το τρίτο υψηλότερο στην Κύπρο (30%).

⁴⁵ Για παράδειγμα, τον Δεκέμβριο του 2021 κόπηκε από το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου μια σκηνή της δημοφιλούς τηλεοπτικής σειράς «Άγριες Μέλισσες» που έδειχνε δύο άνδρες να φιλιούνται.

⁴⁶ Nicos Trimiakliotis and Corina Demetriou, Franet National contribution to the Fundamental Rights Report 2022, CYPRUS, σελ. 12.

πολιτών (όπως πιστοποιητικό γέννησης, ταυτότητες και διαβατήρια).⁴⁷ Έκτοτε, τα ενήλικα διεμφυλικά άτομα μπορούν να αλλάζουν τα στοιχεία τους πιο εύκολα. Δεν απαιτούνται ιατρικές παρεμβάσεις ή ιατρικά πιστοποιητικά. Παρ' όλα αυτά, σε μερικές περιπτώσεις, άτομα που είχαν υποβληθεί σε χειρουργική επέμβαση επαναπροσδιορισμού φύλου εκτός Κύπρου έπρεπε να περιμένουν τρία χρόνια μέχρι οι κυπριακές αρχές να αλλάξουν τα ταυτοποιητικά τους έγγραφα.⁴⁸ Η ορμονοθεραπεία επιβεβαίωσης φύλου μπορεί να πραγματοποιηθεί σε ιδιωτικά νοσοκομεία στην Κύπρο. Ωστόσο, δεν καλύπτεται από το δημόσιο σύστημα ασφάλισης υγείας.

34. Οι προετοιμασίες για ένα πιο ολοκληρωμένο νομοσχέδιο για τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου ξεκίνησαν στην αρχή της περιόδου εξέτασης της έκθεσης της ECRI. Τον Σεπτέμβριο του 2018, το νομοσχέδιο για τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση από το Υπουργείο Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης. Παρά τις διάφορες καθυστερήσεις, το νομοσχέδιο αναμένεται να παρουσιαστεί στη Βουλή των Αντιπροσώπων το 2022. Το νομοσχέδιο έχει χαρακτηριστεί ως προοδευτικό από πολλούς παρατηρητές. Έχει υποβληθεί πρόταση να συμπεριληφθεί στο νομοσχέδιο η απαγόρευση των μη ιατρικά αναγκαίων χειρουργικών επεμβάσεων σε νεογέννητα ίντερσεξ μωρά.
35. Η Κύπρος δεν απαγορεύει ρητά τις διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου ή χαρακτηριστικών φύλου στο Σύνταγμά της. Ωστόσο, η παρ. 2 του άρθρου 28 απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω κοινότητας, φυλής, χρώματος, θρησκείας, γλώσσας, φύλου, πολιτικών πεποιθήσεων, εθνοτικής καταγωγής, κοινωνικής θέσης ή για οποιοδήποτε άλλο λόγο.⁴⁹ Επισημάνθηκε επίσης στην ECRI ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός θεωρείται ότι περιλαμβάνεται στη φράση «οιουδήποτε άλλου λόγου» του άρθρου 28.2. Ωστόσο, σύμφωνα με αναφορές, φαίνεται ότι κανένα δικαστήριο δεν έχει εξετάσει υπόθεση βάσει του άρθρου 28.⁵⁰ Η ECRI ενθαρρύνει τις κυπριακές αρχές να δρομολογήσουν Δίκαιο Ανάγκης που θα απαγορεύουν ρητά τις διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου ή χαρακτηριστικών φύλου.
36. Στην εργασία οι διακρίσεις λόγω γενετήσιου προσανατολισμού απαγορεύονται από την 1η Μαΐου 2004 από τον περί Ίσης Μεταχείρισης στην Απασχόληση και την Εργασία Νόμο του 2004 (58 (I)/2004)⁵¹ - ήτοι το νόμο που εναρμόνισε την κυπριακή νομοθεσία με την Οδηγία 2000/78/EK της ΕΕ. Αν και ο νόμος αυτός δεν απαγορεύει ρητά τις διακρίσεις λόγω ταυτότητας φύλου ή χαρακτηριστικών φύλου, θεωρείται ότι περιλαμβάνει αυτούς τους λόγους εμμέσως.⁵² Η ECRI ενθαρρύνει τις κυπριακές αρχές να δρομολογήσουν τροποποιήσεις για τη ρητή απαγόρευση των διακρίσεων στην εργασία βάσει αυτών των λόγων.
37. Το σύμφωνο συμβίωσης μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου επιτρέπεται από τις 9 Δεκεμβρίου 2015 (Νόμος 184(I)/2015). Η μονογονεϊκή υιοθεσία, χωρίς περιορισμό στον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου ή τα χαρακτηριστικά φύλου του γονέα, επιτρέπεται, αλλά σπάνια είναι επιτυχής, καθώς όταν υπάρχει ένας μόνο γονέας τοποθετείται στο τέλος των λιστών αναμονής. Ο περί Κοινωνικών Ασφαλίσεων Νόμος, ο οποίος αφορά τις συντάξεις χρείας,

⁴⁷ Βλ. σχετικά πέμπτη έκθεση ECRI, παρ. 112.

⁴⁸ Nicos Trimikliniotis and Corina Demetriou, Franet National contribution to the Fundamental Rights Report 2022, CYPRUS, σελ. 12.

⁴⁹ Παγκύπριος Δικηγορικός Σύλλογος 2019, Νάγια Καμένου, Enver Ethemer, Κώστας Γαβριηλίδης, Okan Bullici, Το ΛΟΑΤΙ κίνημα στην Κύπρο: Ακτιβισμός, Δίκαιο, και Αλλαγή κατά Μήκος της Διαχωριστικής Γραμμής, Έκθεση 2019, σελ. 12.

⁵⁰ Ευρωπαϊκό δίκτυο νομικών εμπειρογνομόνων για τη μη διάκριση και την ισότητα των φύλων (2021), Έκθεση για τη μη διάκριση στην Κύπρο, σελ. 6.

⁵¹ Ευρωπαϊκό δίκτυο νομικών εμπειρογνομόνων για τη μη διάκριση και την ισότητα των φύλων (2021), Έκθεση για τη μη διάκριση στην Κύπρο, σελ. 7.

⁵² Ευρωπαϊκό δίκτυο νομικών εμπειρογνομόνων για τη μη διάκριση και την ισότητα των φύλων (2021), Έκθεση για τη μη διάκριση στην Κύπρο.

τροποποιήθηκε το 2019. Ωστόσο, η τροποποίηση δεν εξέτασε το ζήτημα των συντάξεων χηρείας για ζευγάρια του ίδιου φύλου με σύμφωνο συμβίωσης.⁵³

38. Σύμφωνα με πηγές της κοινωνίας των πολιτών, η Κύπρος χορήγησε προσωρινή προστασία ή άσυλο για ΛΟΑΤΙ λόγους πιο συχνά κατά τη διάρκεια των πρώτων ετών της περιόδου αναφοράς της παρούσας έκθεσης.⁵⁴ Η ECRJ ενημερώθηκε επίσης ότι η κυπριακή πολιτική περί ασύλου για λόγους ΛΟΑΤΙ εφαρμόζεται κάπως χωρίς συνοχή, με αποτέλεσμα μερικές φορές να χορηγείται άσυλο στο ένα μέλος ενός ομοφυλόφιλου ζευγαριού, ενώ δεν χορηγείται άσυλο στο άλλο μέλος. Η ECRJ ενθαρρύνει τις αρχές να είναι πιο συνεπείς στην εφαρμογή της πολιτικής τους για το άσυλο.
39. Στην πέμπτη έκθεσή της (παρ. 122), η ECRJ συνέστησε στις αρχές να εγκρίνουν ένα σχέδιο δράσης για την καταπολέμηση της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας σε όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής. Τον Ιούνιο του 2021, το Υπουργικό Συμβούλιο της Κύπρου ενέκρινε μια εθνική στρατηγική για την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία περιλαμβάνει επίσης ζητήματα ΛΟΑΤΙ.⁵⁵ Προβλέπεται εθνικό σχέδιο δράσης που συνδέεται με τη Στρατηγική και το οποίο θα περιλαμβάνει ισχυρά μέτρα. Η Στρατηγική για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα περιλαμβάνει επίσης την πρόθεση να αναπτυχθεί ξεχωριστή στρατηγική για τα άτομα ΛΟΑΤΙ στο μέλλον.
40. Η ECRJ ενημερώθηκε ότι οι αποκαλούμενες προσηλυτισμού (conversion therapies) συνεχίζουν να ασκούνται σε ορισμένους κύκλους, όπως στην Εκκλησία της Κύπρου. Ένα πολιτικό κόμμα έχει προτείνει να καταστούν οι πρακτικές αυτές ποινικό αδίκημα που περιλαμβάνεται στον Ποινικό Κώδικα. Πραγματοποιήθηκε συζήτηση στη Βουλή των Αντιπροσώπων στις 18 Μαρτίου 2022, κατά τη διάρκεια της επίσκεψης της ECRJ.⁵⁶ Η ECRJ πιστεύει ότι ένα τέτοιο ποινικό αδίκημα θα πρέπει να ενταχθεί στη νομοθεσία και θα συμβάλει στην εξάλειψη αυτών των πρακτικών.
41. Η ECRJ συνιστά κατά προτεραιότητα στις αρχές να καταρτίσουν μια εθνική στρατηγική ΛΟΑΤΙ, συνοδευόμενη από εθνικό σχέδιο δράσης, με επαρκή ξεχωριστά κονδύλια για την εφαρμογή της και με την ενισχυμένη δράση κατά της μισαλλοδοξίας κατά των ατόμων ΛΟΑΤΙ να βρίσκεται ανάμεσα στα βασικά της στοιχεία.

⁵³ Μπορείτε να βρείτε περισσότερες πληροφορίες [εδώ](#).

⁵⁴ Η ισχύουσα νομοθεσία για τη διαδικασία ασύλου καλύπτει τη δίωξη βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου ως λόγους που επιτρέπουν στους μετανάστες να ζητήσουν άσυλο στην Κύπρο. (ο περί Προσφύγων Νόμος του 2000 (6 (I) / 2000).

⁵⁵ Η Στρατηγική προβλέπει τη δημιουργία μιας Επιτροπής για τον Προώθηση της Πολυπολιτισμικότητας, του Σεβασμού και της Αποδοχής της Διαφορετικότητας, η οποία θα προωθή ένα Σχέδιο Δράσης για άτομα ΛΟΑΤΙ. Το Σχέδιο Δράσης θα πρέπει να περιλαμβάνει συγκεκριμένα σύνολα δράσεων, μέτρων, προγραμμάτων και δραστηριοτήτων για την προστασία, την προώθηση, την επαγγελματική και κοινωνική ένταξη και την προώθηση στην κυπριακή κοινωνία των ατόμων ΛΟΑΤΙ, καθώς και άλλων ομάδων.

⁵⁶ [Priests 'forcing LGBTI people to undergo conversion therapy'. MPs hear | Cyprus Mail \(cyprus-mail.com\)](#)

II. ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΜΙΣΟΥΣ ΚΑΙ ΒΙΑ ΥΠΟΚΙΝΟΥΜΕΝΗ ΑΠΟ ΜΙΣΟΣ

A. Ρητορική μίσους⁵⁷

- Στοιχεία

42. Σύμφωνα με τα δημοσίως διαθέσιμα στοιχεία που συλλέχθηκαν από την κυπριακή αστυνομία,⁵⁸ το 2020 υπήρξαν 41 συμβάντα που χαρακτηρίστηκαν «περιστατικά και/ή υποθέσεις φυλετικής φύσης και/ή με ρατσιστικό κίνητρο». Τα αντίστοιχα νούμερα το 2019, το 2018, το 2017 και το 2016 ήταν 40, 30, 27 και 17 περιστατικά αντίστοιχα. Τα στοιχεία αυτά δεν παρουσιάζουν ξεχωριστά τις περιπτώσεις ρητορικής μίσους και εγκλημάτων μίσους.⁵⁹ Οι αστυνομικές αρχές διαχωρίζουν τα περιστατικά που απλώς καταγράφηκαν από τα περιστατικά στα οποία ξεκίνησε ποινική έρευνα.⁶⁰ Επτά υποθέσεις έφθασαν στο επίπεδο απαγγελίας κατηγοριών το 2020, ενώ 6 ήταν οι σχετικές υποθέσεις το 2019, 7 το 2018, 6 το 2017 και 9 το 2016. Από αυτές, έξι υποθέσεις κατέληξαν σε καταδίκη μεταξύ 2016 και 2020.⁶¹ Ωστόσο, δεν είναι σαφές σε ποιο βαθμό αυτές οι καταδίκες αφορούσαν περιστατικά ρητορικής μίσους ή βίας υποκινούμενης από μίσος.
43. Η ECRI εκφράζει τη λύπη της για το γεγονός ότι ούτε η εισαγγελία ούτε τα δικαστήρια συλλέγουν δεδομένα για υποθέσεις με ρατσιστικά και ομοφοβικά/τρανσφοβικά στοιχεία. Ωστόσο, όσον αφορά τα δικαστήρια, τέθηκε σε εφαρμογή ένα προσωρινό σύστημα ηλεκτρονικής καταχώρισης ([iJustice](#)) το 2021, ενώ βρίσκεται σε εξέλιξη η δημιουργία ενός ολοκληρωμένου συστήματος (eJustice). Αναμένεται ότι το σύστημα αυτό θα καταστήσει δυνατή, μεταξύ άλλων, τη συλλογή δεδομένων σχετικά με υποθέσεις ρητορικής μίσους και εγκλημάτων μίσους.
44. Σύμφωνα με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, εξακολουθεί να υφίσταται το εκτεταμένο πρόβλημα της ελλιπούς αναφοράς περιστατικών μίσους. Οι βασικοί λόγοι φέρεται να είναι η έλλειψη εμπιστοσύνης στην αστυνομία και γενικότερα στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης για τον χειρισμό τέτοιων υποθέσεων, καθώς και η έλλειψη ενημέρωσης των θυμάτων σχετικά με τα δικαιώματά τους.⁶² Οι αστυνομικές αρχές αναγνώρισαν ότι υπάρχει πρόβλημα ελλιπούς αναφοράς και καταβάλλουν προσπάθειες για την αντιμετώπισή του. Στο πλαίσιο αυτό, η ECRI ενημερώθηκε ότι το Στρατηγικό Σχέδιο Αστυνομίας 2020-2022 περιλαμβάνει τη σύνταξη ενός ερωτηματολογίου για να βοηθήσει τους αστυνομικούς να εντοπίζουν ρατσιστικά κίνητρα όταν παίρνουν κατάθεση από τα θύματα και καταγράφουν περιστατικά, καθώς και τη συνεργασία της αστυνομίας με φορείς ισότητας στην Κύπρο και στο εξωτερικό, αλλά και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (όπως τη ΜΚΟ Acccept- ΛΟΑΤΙ Κύπρου).⁶³ Επίσης, η αστυνομία ανέφερε ότι έχει δημιουργήσει έναν Κώδικα Δεοντολογίας για τη Διαχείριση Θυμάτων Εγκλημάτων, ενώ έχει επίσης προσφέρει σχετική εκπαίδευση και έχει κυκλοφορήσει επιστολές με σχετικές οδηγίες εντός της αστυνομικής δύναμης.
45. Ο δημόσιος λόγος γίνεται ολοένα και πιο ξενοφοβικός στην Κύπρο,⁶⁴ ειδικά κατά τη διάρκεια προεκλογικών περιόδων. Η τάση αυτή σχετίζεται εν μέρει με την

⁵⁷ Βλ. [Γλωσσάρι CRI](#).

⁵⁸ Τα επίσημα στατιστικά δεδομένα της αστυνομίας είναι διαθέσιμα [εδώ](#) στα αγγλικά και [εδώ](#) στα ελληνικά.

⁵⁹ Βλ. επίσης [OSCE-ODIHR Hate Crime Reporting database](#).

⁶⁰ Αφορούσε 22, 27, 19, 16 και 1 περιστατικά του πρώτου τύπου, και 19, 13, 11, 11 και 16 του δεύτερου τύπου το 2020, το 2019, το 2018, το 2017 και το 2016 αντίστοιχα.

⁶¹ Σύμφωνα με την ελληνική εκδοχή των στατιστικών, ή τέσσερα σύμφωνα με την αγγλική εκδοχή.

⁶² ΚΙΣΑ, [Ρητορική μίσους](#) στον δημόσιο λόγο, Κύπρος, Ιούνιος 2019, σελ. 9.

⁶³ Συγκεκριμένα, η συνεργασία με ΜΚΟ περιλαμβάνει μνημόνιο συνεργασίας που υπογράφηκε με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών το 2018 για την προώθηση της αμοιβαίας εκπαίδευσης και της ανταλλαγής πληροφοριών. Το 2021 πραγματοποιήθηκε διαδικτυακό συνέδριο με θέμα «Δικαιώματα Ατόμων ΛΟΑΤΚΙ», στο οποίο η Acccept-ΛΟΑΤΙ Κύπρου παρείχε πληροφορίες σε μέλη της αστυνομίας για ευρύτερα ζητήματα που αφορούν την ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, ενώ η αστυνομία σχεδιάζει να διοργανώσει από κοινού με την ίδια ΜΚΟ ένα συνέδριο για την καταπολέμηση της ξενοφοβίας και του ρατσισμού, με έμφαση στον σεβασμό της διαφορετικότητας.

⁶⁴ Αυτό επιβεβαιώνεται από τα στοιχεία της αστυνομίας. Για παράδειγμα, η «εθνικότητα/εθνοτική καταγωγή» ήταν το πιο συνηθισμένο κίνητρο σε «υποθέσεις ρατσιστικής φύσης» για το έτος 2020 (30 από τα 61 περιστατικά, συμπεριλαμβανομένων των περιστατικών ρητορικής μίσους και βίας υποκινούμενης από μίσος).

αυξανόμενη αρνητική επιρροή που έχει το ακροδεξιό πολιτικό κόμμα Εθνικό Λαϊκό Μέτωπο (ΕΛΑΜ)⁶⁵ στα μεγάλα πολιτικά κόμματα από τη μέρα που εισήλθε στη Βουλή των Αντιπροσώπων το 2016. Γενικότερα, οι νεοεισερχόμενοι μετανάστες συχνά χρησιμοποιούνται ως αποδιοπομπαίοι τράγοι, καθώς κατηγορούνται ότι δήθεν στερούν από τους Ελληνοκύπριους βασική πρόσβαση σε θέσεις εργασίας και ότι κάνουν κατάχρηση του ασύλου και του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας.⁶⁶ Το αντιμεταναστευτικό συναίσθημα συνδέεται πολύ συχνά με αντιτουρκικά και αντιμουσουλμανικά αφηγήματα, με τους μουσουλμάνους μετανάστες και αιτητές ασύλου να κατηγορούνται ότι αλλάζουν τα δημογραφικά στοιχεία της χώρας. Η ECRI εκφράζει τη λύπη της για το γεγονός ότι στελέχη της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Κύπρου συνέβαλαν στη δημιουργία αυτού του διχαστικού δημόσιου λόγου.⁶⁷

46. Ο ρατσισμός κατά των μαύρων - που πλήττει ιδίως τους μετανάστες αφρικανικής καταγωγής και τους μαύρους ποδοσφαιριστές - έχει γίνει ολοένα και πιο ορατός τα τελευταία χρόνια.⁶⁸ Ενδεικτικά, τον Φεβρουάριο του 2020, παίκτες και οπαδοί της αντίπαλης ομάδας αποκάλεσαν έναν μαύρο ποδοσφαιριστή «σκλάβο» κατά τη διάρκεια ποδοσφαιρικού αγώνα.
47. Η κοινότητα ΛΟΑΤΙ και τα μέλη της εξακολουθούν να στιγματίζονται και να παρουσιάζονται ως απειλή για την οικογένεια και τις ηθικές αξίες. Σε αυτό το πλαίσιο, πολλά στελέχη της Ορθόδοξης Εκκλησίας έχουν κάνει ομοφοβικά σχόλια.⁶⁹ Ενδεικτικά, τον Ιούνιο του 2019, ο μητροπολίτης Μόρφου δήλωσε σε ακροατήριο δημοτικού σχολείου ότι «τα αγέννητα μωρά γίνονται ομοφυλόφιλα όταν οι έγκυες μητέρες τους κάνουν πρωκτικό σεξ».⁷⁰
48. Ένα θετικό στοιχείο είναι ότι η ECRI δεν έλαβε ούτε μια αναφορά για αντισημιτισμό ή αντισημιτισμό⁷¹ στην Κύπρο. Ωστόσο, αυτό ενδέχεται να συνδέεται με το πολύ μικρό μέγεθος της ισραηλίτικης κοινότητας αλλά και της κοινότητα Ρομά στην Κύπρο.
49. Η ECRI συνιστά στις αρχές να θεσπίσουν ένα ολοκληρωμένο σύστημα παρακολούθησης των περιστατικών ρητορικής μίσους, με τη συμμετοχή της αστυνομίας, της εισαγγελίας, των δικαστηρίων, του φορέα ισότητας και των σχετικών οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, ειδικά εκείνων που στηρίζουν τους πρόσφυγες, τους αιτητές ασύλου και τους μετανάστες, τους μαύρους και τα άτομα ΛΟΑΤΙ. Στο πλαίσιο αυτό, οι αρχές θα πρέπει να αξιοποιήσουν τις θετικές πρωτοβουλίες που έχουν ως στόχο την αντιμετώπιση της ελλιπούς υποβολής παραπόνων στην αστυνομία και να λάβουν δεόντως υπόψη την παρ. 58 της Σύστασης CM/Rec(2022)16 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και τα εδάφια (γ) και (δ) της παρ. 3 της υπ' αριθμό 15 Σύστασης Γενικής Πολιτικής της ECRI αναφορικά με την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους.

⁶⁵ Για περισσότερες λεπτομέρειες για το ΕΛΑΜ, βλ. πέμπτη έκθεση ECRI, παρ. 21-22. Το ΕΛΑΜ έλαβε συνολικά το 6,8% των ψήφων στις εκλογές του 2021 (έναντι 3,7% στις εκλογές του 2016). Βλ. επίσης [The remnants of Golden Dawn are winning support in Cyprus](#), άρθρο που δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα [opendemocracy.net](#) στις 16 Απριλίου 2021.

⁶⁶ Friedrich Ebert Stiftung, A. Dilmac, O. Kocadal, O. Tringides, Public discourses of hate speech in Cyprus, 2021, σελ.11-12. Δείτε επίσης: Επίτροπος Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Τοποθέτηση αναφορικά με τη ρητορική που προάγει τον ρατσισμό και την ξενοφοβία και τις ειδικότερες προεκτάσεις που έχει η ρητορική αυτή όταν αναπτύσσεται στο διαδίκτυο, σελ. 4-8.

⁶⁷ Έκθεση ΚΙΣΑ, ό.π., σελ. 23. Για παράδειγμα, στο χριστουγεννιάτικο μήνυμά του το 2017, ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου περιέγραψε τους πρόσφυγες ως «απειλή για το έθνος» επειδή ήταν μουσουλμάνοι και προέτρεψε τους πολίτες να «αγωνιστούν ενάντια» σε αυτήν την απειλή. Προσέθεσε ότι οι Μουσουλμάνοι «αποστέλλονται, για να αλλοιώσουν την εθνική και πολιτισμική μας ταυτότητα» ([Χριστουγεννιάτικο μήνυμα του Αρχιεπισκόπου με αναφορές στο Κυπριακό πρόβλημα](#), άρθρο που δημοσιεύτηκε στην Καθημερινή στις 25 Δεκεμβρίου 2017). Βλ. επίσης Friedrich Ebert Stiftung, ό.π., σελ. 10.

⁶⁸ Σύμφωνα με στοιχεία της αστυνομίας, το χρώμα του δέρματος αποτελούσε το δεύτερο πιο συνηθισμένο κίνητρο σε «υποθέσεις ρατσιστικής φύσης» το έτος 2020 (8 από τα 61 περιστατικά).

⁶⁹ Friedrich Ebert Stiftung, ό.π., σελ. 13, με περαιτέρω αναφορές.

⁷⁰ [Outrage as bishop says gay people exist because pregnant women have anal sex](#), άρθρο που δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα [mirror.co.uk](#) στις 27 Ιουλίου 2019.

⁷¹ Το ζήτημα των διαρθρωτικών διακρίσεων εις βάρος των Ρομά όσον αφορά την πρόσβαση στην εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη, τη στέγαση και την απασχόληση συζητείται πιο κάτω, στις παρ. 105 κ. εξ.

50. Όσον αφορά τη ρητορική μίσους στο διαδίκτυο, η Επίτροπος Διοίκησης και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έλαβε διάφορα παράπονα σχετικά με ρατσιστικά σχόλια κατά αλλοδαπών στο διαδίκτυο. Η ECRJ σημειώνει τη δήλωση που εξέδωσε η Επίτροπος τον Ιούλιο του 2021, στην οποία τονίστηκε ότι τα τελευταία χρόνια τέτοια φαινόμενα έχουν γίνει πιο έντονα στην Κύπρο.⁷²
- *Μέτρα κατά της ρητορικής μίσους*
51. Η ECRJ σημειώνει ότι κατά την περίοδο αναφοράς έχει εκφραστεί δημοσίως μόνο σποραδική καταδίκη της ρητορικής μίσους. Για παράδειγμα, τον Μάρτιο του 2021, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος καταδίκασε τον βανδαλισμό ενός τζαμιού στην περιοχή Επισκοπή της Λεμεσού.⁷³ Αναφορικά με τα εκπαιδευτικά προγράμματα, η ECRJ σημειώνει την εκστρατεία «AWARE», ένα πρόγραμμα που συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης και την Κυπριακή Δημοκρατία και έχει ως στόχο την καταπολέμηση της ξενοφοβίας.⁷⁴ Επίσης, από το 2017 το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου και το ΥΠΑΝ εφαρμόζουν το αντιρατσιστικό πρόγραμμα «Imagine»,⁷⁵ το οποίο έχει ως στόχο την αύξηση της επαφής ανάμεσα σε μαθητές και φοιτητές από τις ελληνοκυπριακές και τουρκοκυπριακές κοινότητες.⁷⁶ Το πρόγραμμα έχει φέρει σε επαφή περίπου 5.000 μαθητές και 600 εκπαιδευτικούς και από τις δύο κοινότητες. Η ECRJ χαιρετίζει την πρωτοβουλία αυτή και την θεωρεί **καλή πρακτική**. Επίσης, η Επίτροπος Διοίκησης και Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει από το 2020 καταβάλει προσπάθειες για την αντιμετώπιση και την αύξηση της ευαισθητοποίησης σχετικά με τη ρητορική μίσους.⁷⁷
52. Ωστόσο, η ECRJ τονίζει ότι απαιτείται περαιτέρω δράση, μεταξύ άλλων και στο υψηλότερο επίπεδο, για να διασφαλιστεί ότι τα περιστατικά ρητορικής μίσους καταδικάζονται τάχιστα και σθεναρά και ότι χρησιμοποιείται άμεσα ανταπάντηση (counter-speech) και εναλλακτική ρητορική.
53. Η ECRJ συνιστά στις αρχές να εντείνουν τις προσπάθειές τους όσον αφορά την ενθάρρυνση δημοσίων προσώπων, ιδίως υψηλόβαθμων αξιωματούχων και θρησκευτικών ηγετών, να καταδικάζουν άμεσα και σθεναρά την χρήση ρατσιστικού λόγου και άλλων μορφών ρητορικής μίσους, να χρησιμοποιήσουν αντίστροφη ομιλία και εναλλακτική ρητορική και να προωθούν την κατανόηση μεταξύ των ομάδων, κάτι που περιλαμβάνει επίσης την έκφραση αλληλεγγύης προς εκείνους που αποτελούν στόχο της ρητορικής μίσους, στο πλαίσιο της παρ. 53 της Σύστασης CM/Rec(2022)16 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και του εδαφίου (ζ) της παρ. 4

⁷² Επίτροπος Διοίκησης και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Τοποθέτηση της 14ης Ιουλίου 2014 αναφορικά με τη ρητορική που προάγει τον ρατσισμό και την ξενοφοβία και τις ειδικότερες προεκτάσεις που έχει η ρητορική αυτή όταν αναπτύσσεται στο διαδίκτυο, σελ. 18 κ. εξ. Η Επίτροπος πρότεινε στους οργανισμούς μέσω ενημέρωσης να δημιουργήσουν ένα σύστημα ελέγχου των σχολίων των αναγνωστών τους, ώστε να εντοπίζονται και να διαγράφονται έγκαιρα τα σχόλια που συνιστούν ρητορική μίσους.

⁷³ Οι τοίχοι του τζαμιού ήταν καλυμμένοι με γκράφιτι με εθνικιστικά συνθήματα, ελληνικές σημαίες και σταυρούς. Στη [δήλωσή](#) του, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος είπε ότι η κυβέρνηση «καταδικάζει έντονα και ανεπιφύλακτα τις απαράδεκτες ενέργειες κάποιων ανεγκέφαλων οι οποίοι με την πρόφαση του δήθεν πατριωτισμού, προσβάλλουν θρησκευτικούς χώρους λατρείας, αλλά και την ίδια την έννοια του πατριωτισμού».

⁷⁴ Η εκστρατεία, η οποία διήρκεσε 18 μήνες και ολοκληρώθηκε το 2020, έδωσε στις κοινότητες προσφύγων και μεταναστών την ευκαιρία να μιλήσουν απευθείας στην κοινότητα που τους φιλοξενεί για τις εμπειρίες, τα προβλήματα και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν μέσα από μια σειρά εκδηλώσεων όπως σεμινάρια, συνέδρια, εργαστήρια και φεστιβάλ.

⁷⁵ [Ομιλος Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας, Εκπαίδευση για μια κουλτούρα ειρήνης – «IMAGINE»](#)

⁷⁶ Όπως για παράδειγμα μέσω εμπειριών «αδελφοποίησης» (ήτοι μεικτές τάξεις), οι οποίες επικεντρώνονται στην εκπαίδευση για την ειρήνη και άλλες κοινές δραστηριότητες ([Question of human rights in Cyprus, Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 31 Ιανουαρίου 2020, παρ. 55](#)). Οι δικονομικές δραστηριότητες περιλαμβάνουν συναντήσεις στο «Σπίτι της Συνεργασίας», ένα κοινωνικό κέντρο που βρίσκεται στη μέση της ουδέτερης ζώνης του ΟΗΕ στη Λευκωσία. Μπορείτε να βρείτε περισσότερες πληροφορίες για το Σπίτι της Συνεργασίας [εδώ](#).

⁷⁷ Ενδεικτικά, από το 2020 η Επίτροπος πραγματοποιεί ενημερωτική εκστρατεία για τη ρητορική μίσους και την ελευθερία της έκφρασης. Στο πλαίσιο αυτό, δημιουργήθηκε μια [ειδική σελίδα](#) στον ιστότοπο του Γραφείου που παρουσιάζει τις σημαντικότερες παρεμβάσεις που έχει κάνει η Επίτροπος για θέματα που σχετίζονται με τη ρητορική μίσους και την ελευθερία έκφρασης. Επίσης, τον Απρίλιο του 2019, η Επίτροπος διοργάνωσε μια [εκστρατεία ενημέρωσης με τίτλο «Καταπολέμηση των Διακρίσεων και της Ρητορικής Μίσους στις Προεκλογικές Εκστρατείες»](#), ενόψει των εκλογών του Μαΐου 2019 για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

της υπ' αριθμό 15 Σύστασης Γενικής Πολιτικής της ECRI αναφορικά με την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους.

54. Σε μια εξέλιξη που επικροτήθηκε από την ECRI, τον Φεβρουάριο του 2021 τέθηκε σε ισχύ ο Κώδικας Αρχών και Κανόνων Δεοντολογίας για τα Μέλη της Βουλής των Αντιπροσώπων.⁷⁸ Μεταξύ άλλων, ο Κώδικας απαγορεύει τη ρητορική μίσους, την υποκίνηση βίας και τη σεξιστική/ρατσιστική συμπεριφορά των βουλευτών κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους.⁷⁹ Η συμμόρφωση με τον Κώδικα, ο οποίος προνοεί αποκλειστικά πολιτικές κυρώσεις,⁸⁰ παρακολουθείται από Ειδική Κοινοβουλευτική Επιτροπή Δεοντολογίας.⁸¹ Η ECRI ενημερώθηκε ότι η Βουλή των Αντιπροσώπων εξετάζει επί του παρόντος την πιθανότητα τροποποίησης του Κώδικα για την απαγόρευση της ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο. Στο πλαίσιο αυτό, η ECRI ευελπιστεί ότι θα ληφθεί δεόντως υπόψη ο Χάρτης των Ευρωπαϊκών Πολιτικών Κομμάτων για μια μη ρατσιστική κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς.⁸²
55. Όσον αφορά τον τομέα των μέσων ενημέρωσης, η ECRI σημειώνει ότι ο Νόμος 197(Ι)/2021, ο οποίος τροποποίησε τον περί Ραδιοφωνικών και Τηλεοπτικών Οργανισμών Νόμο του 1998,⁸³ απαγορεύει, μεταξύ άλλων, ραδιοτηλεοπτικό περιεχόμενο και διαφημίσεις που περιέχουν υποκίνηση βίας ή μίσους κατά ευάλωτων ομάδων.⁸⁴ Η Αρχή Ραδιοτηλεόρασης Κύπρου (ΑΡΚ)⁸⁵ είναι ο ανεξάρτητος ρυθμιστικός φορέας που εξετάζει τις παραβιάσεις αυτής της νομοθεσίας. Οι αποφάσεις της είναι άμεσα εκτελεστές και υπόκεινται μόνο σε δικαστικό έλεγχο. Ωστόσο, εξηγήθηκε στην ECRI ότι λίγες μόνο υποθέσεις που εξετάστηκαν από την ΑΡΚ αφορούσαν περιεχόμενο μίσους εναντίον ευάλωτων ομάδων. Επίσης, τα επιβαλλόμενα πρόστιμα είναι γενικά χαμηλά.⁸⁶
56. Όσον αφορά στην αυτορρύθμιση, η Επιτροπή Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας (ΕΔΔ) της Κύπρου είναι ο αρμόδιος φορέας για την εποπτεία τόσο των γραπτών όσο και των ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης. Εξετάζει τις παραβιάσεις του Κώδικα Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας,⁸⁷ και περιλαμβάνει τις ασφαλιστικές δικλείδες κατά της κάλυψης που εισάγει διακρίσεις. Η ΕΔΔ βρίσκεται στη διαδικασία επικαιροποίησης του Κώδικα, με σκοπό να συμπεριλάβει μια ειδική διάταξη για τη ρητορική μίσους. Σε περίπτωση παραβίασης του Κώδικα, η ΕΔΔ δεν δικαιούται να καταβάλει αποζημίωση ή να επιβάλει οποιαδήποτε κύρωση, εκτός της υποχρέωσης του μέσου ενημέρωσης να δημοσιεύσει την απόφαση της ΕΔΔ που διαπιστώνει την παραβίαση του Κώδικα.⁸⁸ Συνεπώς, η συντριπτική πλειονότητα των συνομιλητών της ECRI στα μέσα ενημέρωσης τάχθηκε υπέρ της θέσπισης πιο αποτελεσματικών κυρώσεων, όπως η δυνατότητα επιβολής προστίμων σε περιπτώσεις επαναλαμβανόμενων παραβιάσεων των κανόνων κατά των διακρίσεων. Η ECRI ενθαρρύνει τις αρχές να υποστηρίξουν την εκπαίδευση των επαγγελματιών των μέσων ενημέρωσης για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και ευελπιστεί ότι θα ληφθούν μέτρα για την ενίσχυση των κυρώσεων για τη χρήση ρητορικής μίσους στα μέσα ενημέρωσης.

⁷⁸ Μπορείτε να βρείτε τον Κώδικα Αρχών και Κανόνων Δεοντολογίας για τα Μέλη της Βουλής των Αντιπροσώπων [εδώ](#).

⁷⁹ Κώδικας Αρχών και Κανόνων Δεοντολογίας για τα Μέλη της Βουλής των Αντιπροσώπων, παρ. 4-6.

⁸⁰ Τμήμα V, παρ. (15). Σε αυτές περιλαμβάνονται προφορική ή γραπτή επίπληξη, μομφή και κλήσεις για προφορική ή γραπτή απολογία. Αναφέρθηκε ότι μια πρόταση για να συμπεριληφθεί η δυνατότητα μείωσης του μισθού του βουλευτή ως κύρωση σε περίπτωση παραβίασης του Κώδικα τελικά δεν έγινε δεκτή (Πηγή: [Η Βουλή των Αντιπροσώπων εγκρίνει Κώδικα Δεοντολογίας για τους βουλευτές](#), άρθρο που δημοσιεύθηκε στην ιστοσελίδα in-cyprus.philenews.com στις 19 Φεβρουαρίου 2021).

⁸¹ Η Επιτροπή είναι αρμόδια να εξετάζει παράπονα που υποβάλλονται από βουλευτές και/ή πολίτες, ή ακόμα και να ενεργεί αυτεπαγγέλτως, σε περίπτωση φερόμενης παραβίασης του Κώδικα (Τμήμα V, παρ. 1).

⁸² Το κείμενο του Χάρτη είναι διαθέσιμο στον ιστότοπο της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης [εδώ](#).

⁸³ Αυτό έγινε με σκοπό τη μεταφορά της [Οδηγίας \(ΕΕ\) 2018/1808/ΕΕ για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων](#) στην κυπριακή νομοθεσία.

⁸⁴ Νόμος 197(Ι)/2021, Άρθρα 30(1)(α) και 32 Z.

⁸⁵ Μπορείτε να βρείτε περισσότερες πληροφορίες για την ΑΡΚ [εδώ](#).

⁸⁶ Τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν στα μέσα ενημέρωσης για παράπονα που εξετάστηκαν το 2020 και το 2021 ανήλθαν, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, σε ποσά έως 1.500 ευρώ.

⁸⁷ Μπορείτε να βρείτε τον Κώδικα Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας [εδώ](#).

⁸⁸ Επιπλέον, η ΕΔΔ δεν έχει την εξουσία να επιβάλλει τη δημοσίευση των αποφάσεών της.

57. Στον τομέα του αθλητισμού, η ECRI σημειώνει ότι το άρθρο 11 των Πειθαρχικών Κανονισμών της Κυπριακής Ομοσπονδίας Ποδοσφαίρου (ΚΟΠ)⁸⁹ απαγορεύει τη ρατσιστική και άλλως μισαλλόδοξη συμπεριφορά ποδοσφαιριστών, ομάδων και φιλάθλων κατά τη διάρκεια των αγώνων. Οι κυρώσεις που μπορεί να επιβάλλει ο Αθλητικός Δικαστής⁹⁰ περιλαμβάνουν χρηματικά πρόστιμα και ποινές που σχετίζονται με την άσκηση του αθλήματος, όπως η ποινή απαγόρευσης συμμετοχής σε αγώνες και η διεξαγωγή αγώνων κεκλεισμένων των θυρών. Σε περίπτωση υποτροπής μπορεί να επιβληθεί πρόστιμο από 50.000 ευρώ μέχρι 500.000 ευρώ, και αποκλεισμός από αθλητικές διοργανώσεις.⁹¹
58. Αναφορικά με το προαναφερθέν περιστατικό του ποδοσφαιριστή που αποκαλέστηκε «σκλάβος» (παρ. 46), ο διαιτητής διέκοψε τον αγώνα, όχι λόγω ρατσιστικής συμπεριφοράς, αλλά επειδή οι συμπαίκτες του θύματος αποχώρησαν από το γήπεδο. Επίσης, η αστυνομία αρνήθηκε αρχικά ότι υπήρχε ρατσιστικό κίνητρο.⁹² Η Επίτροπος Διοικήσεως και Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κατέκρινε αυτές τις απαντήσεις.⁹³ Η ECRI ενθαρρύνει τις αρχές να υποστηρίξουν την κατάλληλη εκπαίδευση των αξιωματούχων του αθλητισμού και άλλων αξιωματούχων όσον αφορά την έννοια και τις αρνητικές επιπτώσεις της ρητορικής μίσους, καθώς και τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να αντιμετωπιστεί στον τομέα του αθλητισμού.
59. Το Κεφ. 148 του περί Αστικών Αδικημάτων Νόμου απαγορεύει τη δυσφήμιση. Η ECRI δεν μπόρεσε να συγκεντρώσει στοιχεία σχετικά με την εφαρμογή του, αλλά ενημερώθηκε ότι οι διατάξεις του Κεφαλαίου χρησιμοποιούνται σπάνια για περιπτώσεις ρητορικής μίσους κατά ευάλωτων ομάδων, κυρίως λόγω της μεγάλης διάρκειας των αστικών διαδικασιών και των αγωγών.⁹⁴
60. Η ECRI σημειώνει ότι υπάρχουν και πρόνοιες του ποινικού δικαίου που εφαρμόζονται στη ρητορική μίσους στην Κύπρο. Το Άρθρο 51Α του Ποινικού Κώδικα περιλαμβάνει μια γενική πρόνοια που ποινικοποιεί την χρήση ρητορικής μίσους.⁹⁵ Ο Περί της Καταπολέμησης Ορισμένων Μορφών και Εκδηλώσεων Ρατσισμού και Ξενοφοβίας μέσω του Ποινικού Δικαίου Νόμος 134(I)/2011⁹⁶ (ο βασικός ποινικός νόμος κατά της ρητορικής μίσους, ο οποίος είχε ως στόχο τη μεταφορά της Απόφασης-πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ του Συμβουλίου της ΕΕ στην κυπριακή νομοθεσία) και ο Νόμος 26(III)/2004 (με τον οποίον η Κύπρος επικύρωσε το Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Έγκλημα στον Κυβερνοχώρο)⁹⁷ παρέχουν νομικά εργαλεία για την καταπολέμηση της ρατσιστικής ρητορικής μίσους, συμπεριλαμβανομένης της διαδικτυακής. Περαιτέρω, το Άρθρο 99Α του Ποινικού Κώδικα επιβάλλει κυρώσεις για δημόσια υποκίνηση βίας ή μίσους με βάση τον γενετήσιο προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου. Τέλος ο περί της Εξαλείψεως Πάσης Μορφής Φυλετικής Διακρίσεως Νόμος 12/1967 είναι επίσης σημαντικός.
61. Στην πέμπτη έκθεσή της, η ECRI είχε συστήσει την ποινικοποίηση της δημόσιας έκφρασης, με ρατσιστικό σκοπό, μιας ιδεολογίας που υποστηρίζει την ανωτερότητα ή, που υποτιμά ή δυσφημίζει, μια ομάδα ατόμων για λόγους φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, ιθαγένειας, ή εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής (παρ. 8), καθώς και Διοικητικές Αρχές ομοφοβική/τρανσφοβική ρητορική μίσους

⁸⁹ Στην εκδοχή τους, που ισχύει από τον Ιούνιο του 2021.

⁹⁰ Το πρωτοβάθμιο πειθαρχικό όργανο του ΚΟΠ (Πειθαρχικοί Κανονισμοί ΚΟΠ, Άρθρο 22 και Άρθρο 26 παρ. 1).

⁹¹ Πειθαρχικοί Κανονισμοί ΚΟΠ, Άρθρο 11 παρ (γ) και Άρθρο 14.

⁹² [Ρατσιστικά επεισόδια στο χώρο του αθλητισμού](#), άρθρο που δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα dialogos.com στις 24 Φεβρουαρίου 2020.

⁹³ [Τοποθέτηση της Επιτρόπου Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων](#), δημοσιεύθηκε στις 5 Μαρτίου 2020, παρ. 19-20.

⁹⁴ Ωστόσο, η ECRI ενημερώθηκε ότι βρίσκεται σε προχωρημένο στάδιο η μεταρρύθμιση του συστήματος των αστικών δικαστηρίων, με στόχο την αντιμετώπιση ιδίως του προβλήματος της υπερβολικής διάρκειας των διαδικασιών.

⁹⁵ Σύμφωνα με αυτήν την πρόνοια, η προώθηση της διαμόρφωσης κλίματος μισαλλοδοξίας συνιστά πλημμέλημα που τιμωρείται με φυλάκιση δώδεκα μηνών ή πρόστιμο χιλίων λιρών ή και τα δύο.

⁹⁶ Όπως ισχύει επί του παρόντος, μετά την τελευταία τροποποίησή του από το Νόμο 30(I)/2017.

⁹⁷ Σχετικά με την ποινικοποίηση των ενεργειών ρατσιστικής και ξενοφοβικής φύσης μέσω συστημάτων υπολογιστών ([ETS αριθ. 189](#)).

σύμφωνα με τις νέες πρόνοιες του Ποινικού Κώδικα, ώστε να είναι πανομοιότυπες με εκείνες για τη ρατσιστική ρητορική μίσους του Νόμου 134(I)2011 (παρ. 28). Η ECRI εκφράζει τη λύπη της για το γεγονός ότι δεν έχει υπάρξει καμία σχετική δράση.

62. Σε επίπεδο υλοποίησης, τα περιστατικά μίσους διερευνώνται από το Τμήμα Ανιχνεύσεως Εγκλημάτων και τα επαρχιακά αστυνομικά τμήματα.⁹⁸ Η Υποδιεύθυνση Εγκλήματος στον Κυβερνοχώρο της Αστυνομίας έχει την ευθύνη για τη διερεύνηση της ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο. Οι ποινικοί φάκελοι αποστέλλονται, μέσω του Τμήματος Καταπολέμησης του Εγκλήματος, στον Γενικό Εισαγγελέα, ο οποίος στη συνέχεια δίνει οδηγίες για την πορεία της κάθε υπόθεσης. Πολλοί από τους συνομιλητές της ECRI κατά τη διάρκεια της επίσκεψής της θεωρούν την ανεπαρκή εξειδίκευση των αστυνομικών που ασχολούνται με αυτές τις υποθέσεις ως έναν από τους λόγους για την αναποτελεσματικότητα του μηχανισμού αντιμετώπισης. Η ECRI πληροφορήθηκε επίσης ότι δεν έχει παρασχεθεί στους δημόσιους κατηγορούς και στους δικαστές ειδική εκπαίδευση για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους, των εγκλημάτων μίσους και των διακρίσεων.⁹⁹ Η Εισαγγελία έχει επίσης απεριόριστη διακριτική ευχέρεια να αποφασίσει αν θα απαγγείλει κατηγορίες ή όχι σε σχέση με παράπονα που σχετίζονται με το μίσος, χωρίς καμία υποχρέωση να αιτιολογήσει την απόφασή της. Τα θύματα δεν έχουν στη διάθεσή τους ένδικα μέσα για να προσβάλουν μια τέτοια απόφαση. Η ECRI ενημερώθηκε επίσης ότι διάφορες διαδικτυακές πλατφόρμες έχουν επανειλημμένα αναφέρει στους δημόσιους κατηγορούς σχόλια μίσους στο διαδίκτυο. Ωστόσο, δεν έλαβαν καμία ενημέρωση σχετικά με το αποτέλεσμα των αναφορών τους.
63. Από τις έξι καταδικαστικές αποφάσεις για περιστατικά μίσους κατά την περίοδο εξέτασης, αξίζουν να σημειωθούν δύο υποθέσεις-ορόσημα για τη μάχη εναντίον της ρητορικής μίσους. Τον Ιανουάριο του 2019, το Επαρχιακό Δικαστήριο της Λευκωσίας έκρινε ένοχη μια Κύπρια για ρατσιστικά σχόλια που έκανε στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης εναντίον ενός ζευγαριού που είχε υιοθετήσει ένα παιδί ασιατικής καταγωγής.¹⁰⁰ Επέβαλε πρόστιμο 800 ευρώ εφαρμόζοντας τις πρόνοιες του Νόμου 26(III)/2004. Τον Ιούλιο του 2021, ανατράπηκε απόφαση του Επαρχιακού Δικαστηρίου Λάρνακας, το οποίο επέβαλε πρόστιμο 750 ευρώ σε δύο Κύπριες, οι οποίες είχαν επιτεθεί λεκτικά σε μια Ρωσίδα. Το Εφετείο, εφαρμόζοντας το Νόμο 134(I)/2011, επέβαλε αυστηρότερες ποινές (πρόστιμο 3.000 ευρώ και ποινές φυλάκισης με αναστολή).¹⁰¹
64. Ωστόσο, οι υποθέσεις αυτές παραμένουν σπάνια παραδείγματα ρατσιστικής ρητορικής μίσους που τιμωρήθηκαν με ποινές. Επίσης, δεν κινήθηκε καμία ποινική διαδικασία για ΛΟΑΤΙ-φοβική ρητορική μίσους κατά την περίοδο εξέτασης. Η ECRI εκφράζει την ανησυχία της για αυτό που περιγράφεται στην αντιπροσωπείας της ως κυρίαρχο κλίμα ατιμωρησίας για τους δράστες ρητορικής μίσους, το οποίο έχει επισημανθεί από άλλους διεθνείς φορείς¹⁰² και το οποίο έχουν αναγνωρίσει οι αρχές στην Εθνική Στρατηγική τους για την προστασία και την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹⁰³

⁹⁸ Επίσης, δύο έμπειροι αστυνομικοί από κάθε Επαρχιακό Τμήμα (συνολικά 12), έχουν διοριστεί ως υπεύθυνοι διασύνδεσης με το Νομικό Τμήμα και το Γραφείο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Καταπολέμησης των Διακρίσεων της Αστυνομίας. Είναι υπεύθυνοι για τον συντονισμό και την εποπτεία της διερεύνησης περιστατικών που υποκινούνται από μίσος, διασφαλίζουν την ακρίβεια των στοιχείων που συλλέγονται, και είναι υπεύθυνοι για τη συνεργασία με ΜΚΟ και για την υποστήριξη των θυμάτων.

⁹⁹ Διοργανώνονται στοχευμένα σεμινάρια σύμφωνα με τις ανάγκες των δικαστηρίων, αλλά η συμμετοχή σε αυτά τα σεμινάρια είναι προαιρετική. Μέχρι στιγμής δεν έχουν πραγματοποιηθεί σεμινάρια σχετικά με τη ρητορική μίσους, τα εγκλήματα μίσους και την καταπολέμηση των διακρίσεων.

¹⁰⁰ Αριθμός υπόθεσης 775/2018.

¹⁰¹ Στη βάση ότι το Επαρχιακό Δικαστήριο δεν περιέλαβε στο Κατηγορητήριο το άρθρο 35Α του Ποινικού Κώδικα, το οποίο προνοεί ως επιβαρυντικό παράγοντα για την ποινή τα αδικήματα που έχουν ως κίνητρο τη φυλετική προκατάληψη.

¹⁰² Βλ., ειδικότερα, τις από 2017 καταληκτικές παρατηρήσεις της Επιτροπής του ΟΗΕ για τις Φυλετικές Διακρίσεις που βρίσκονται στην εικοστή τρίτη και την εικοστή τέταρτη περιοδική έκθεση για την Κύπρο, [CERD/C/CYP/CO/23-24](https://www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/docs/cyprus)

¹⁰³ Υιοθετήθηκε τον Ιούνιο του 2021.

65. Η ECRI συνιστά στις αρχές i) να αναθεωρήσουν την ποινική νομοθεσία σχετικά με τη ρητορική μίσους, συμπεριλαμβανομένων των ένδικων μέσων που είναι διαθέσιμα για τα θύματα, ii) να παρέχουν, χωρίς καθυστέρηση, κατάλληλη εκπαίδευση στους αστυνομικούς, τους δημόσιους κατηγορούμενους και τους δικαστές σχετικά με τον τρόπο βέλτιστης χρήσης των υπάρχουσών νομικών προνοιών για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και των εγκλημάτων μίσους, και iii) να αναπτύξουν μέτρα που θα αυξήσουν την ευαισθητοποίηση για τα άτομα και τις ομάδες που γίνονται στόχοι ρητορικής μίσους, ώστε να γνωρίζουν τα δικαιώματά τους και ότι έχουν την δυνατότητα να επιτύχουν επανόρθωση μέσω ποινικών και άλλων νομικών διαδικασιών, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη τις σχετικές αρχές και οδηγίες που περιέχονται στη Σύσταση CM/Rec(2022)16 της Επιτροπής των Υπουργών για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και την υπ' αριθ. 15 Σύσταση Γενικής Πολιτικής της ECRI για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους.

B. Βία υποκινούμενη από μίσος

66. Σε μια εξέλιξη που επικροτήθηκε από την ECRI, ο Ποινικός Κώδικας τροποποιήθηκε με το Νόμο 31(I)/2017 ώστε να συμπεριληφθεί το ομοφοβικό και το τρανσφοβικό κίνητρο στη λίστα επιβαρυντικών παραγόντων ενός αδικήματος.¹⁰⁴ Ταυτόχρονα, η ECRI εκφράζει τη λύπη της για το γεγονός ότι μια τροποποίηση του Νόμου 134(I)/2011¹⁰⁵ ακύρωσε την υποχρέωση των δικαστηρίων να λαμβάνουν υπόψη τις ρατσιστικές και ξενοφοβικές προκαταλήψεις ως επιβαρυντικό παράγοντα.¹⁰⁶ Η ECRI ενθαρρύνει σθεναρά τις αρχές να αποκαταστήσουν την προηγούμενη νομική κατάσταση αναφορικά με το άρθρο 8 του Νόμου 134(I)/2011.
67. Σύμφωνα με τα στοιχεία της αστυνομίας, μεταξύ 2016 και 2020, καταγράφηκαν 37 υποθέσεις ως «επιθέσεις κατά ατόμου» και 23 ως «επιθέσεις κατά περιουσίας» αντίστοιχα, ενώ μια τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει έναν απροσδιόριστο αριθμό «πράξεων μίσους» που διαπράχθηκαν κατά την ίδια περίοδο. Σύμφωνα με διάφορους συνομιλητές της ECRI, η βία υποκινούμενη από μίσος δεν είναι τόσο μεγάλο πρόβλημα όσο η ρητορική μίσους.¹⁰⁷ Ωστόσο, ορισμένες υποθέσεις ήταν σοβαρές. Για παράδειγμα, το 2019 η Κύπρος συγκλονίστηκε από τη δολοφονία επτά μεταναστριών και των παιδιών τους από έναν Ελληνοκύπριο κατά συρροή δολοφόνο, σε μια υπόθεση που θεωρήθηκε ως παράδειγμα «διαρθρωτικού ρατσισμού κατά αλλοδαπών εργαζομένων στην Κύπρο».¹⁰⁸ Η ελλιπής υποβολή αναφορών είναι επίσης ένα πρόβλημα, το οποίο μπορεί να αποδοθεί εν μέρει στην έλλειψη εμπιστοσύνης στην αστυνομία και στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης στο σύνολό του. Θα πρέπει να τονιστεί μια υπόθεση επίθεσης που διαπράχθηκε τον Δεκέμβριο του 2018, όταν πέντε άτομα που φορούσαν λευκές κουκούλες άρπαξαν ένα άτομο αφρικανικής καταγωγής έξω από το σπίτι του στη Λάρνακα, τον χτύπησαν σοβαρά και του αφαίρεσαν τέσσερα δόντια χρησιμοποιώντας πένσα. Το θύμα απέδωσε την επιλογή του να μην αναφέρει το περιστατικό στην αστυνομία στον «ρατσιστικό τρόπο με τον οποίο τον είχε αντιμετωπίσει η αστυνομία στο παρελθόν».¹⁰⁹ Επίσης, κατά τη διάρκεια της επίσκεψης, διάφοροι συνομιλητές από την κοινωνία των πολιτών επεσήμαναν την αποτυχία των δημοσίων κατηγορών και των δικαστών να εξετάσουν ρατσιστικά ή ΛΟΑΤΙ-φοβικά κίνητρα στο στάδιο της δίωξης αλλά και στην ακρόαση υποθέσεων εγκλημάτων μίσους με πιθανά ρατσιστικά ή ΛΟΑΤΙ-φοβικά κίνητρα.

¹⁰⁴ Άλλοι επιβαρυντικοί παράγοντες που προνοούνται στο Άρθρο 35Α του Ποινικού Κώδικα είναι η φυλή, το χρώμα του δέρματος, η εθνική ή εθνοτική καταγωγή, οι θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις και η γενεαλογική καταγωγή.

¹⁰⁵ Από το Νόμο 30(I)/2017.

¹⁰⁶ Ως αποτέλεσμα, το πεδίο εφαρμογής του Άρθρου 35Α είναι πλέον ευρύτερο, αλλά οι δικαστές δεν έχουν πλέον την υποχρέωση να επιβάλλουν μεγαλύτερη ποινή όταν διαπιστώνεται προκατάληψη.

¹⁰⁷ Αναφορικά με ξενοφοβικά περιστατικά, τα ενδιαφερόμενα μέρη με τα οποία συνομιλήσε η ECRI συγκλίνουν προς την άποψη ότι δεν έχουν υπάρξει βίαια περιστατικά κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων υπέρ ή κατά των μεταναστών τα τελευταία χρόνια. Επίσης, φαίνεται ότι δεν έχουν σημειωθεί επιθέσεις κατά κέντρων υποδοχής ή φιλοξενίας.

¹⁰⁸ [BBC: "Cyprus serial killer case exposes abuse of migrant women"](#), άρθρο που δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα in-cyprus.philenews.com στις 2 Μαΐου 2019.

¹⁰⁹ [Κύπρος: Ρατσιστική επίθεση σε Αφρικανό - Του έβγαλαν δόντια με πένσα](#), άρθρο που δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα athenvoice.gr στις 28 Δεκεμβρίου 2018.

68. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, η ECRI σημειώνει τις προσπάθειες που καταβάλλονται για να ξεπεραστεί η έλλειψη εμπιστοσύνης των θυμάτων περιστατικών μίσους προς την αστυνομία (βλ. παραπάνω, παρ. 44). Ενθαρρύνει σθεναρά τις αρχές να συνεχίσουν να εργάζονται για τη δημιουργία πιο στέρεων πλαισίων διαλόγου και συνεργασίας μεταξύ της αστυνομίας και των διαφόρων μειονοτικών ομάδων και να προσλαμβάνουν μέλη μειονοτικών ομάδων που δεν εκπροσωπούνται επαρκώς στην αστυνομία, ούτως ώστε να διασφαλιστεί ότι η σύνθεση της αστυνομίας αντικατοπτρίζει την πολυπολιτισμικότητα του πληθυσμού.¹¹⁰ Όσον αφορά την ειδική εκπαίδευση των αστυνομικών, των δημοσίων κατηγορών και των δικαστών για την καταπολέμηση των εγκλημάτων μίσους, γίνεται αναφορά στη σύσταση της παρ. 65.

III. ΕΝΤΑΞΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗ

A. Μετανάστες

69. Στην πέμπτη έκθεσή της για την Κύπρο, η ECRI συνιστούσε θερμά στις αρχές να αναπτύξουν κατά προτεραιότητα ένα νέο σχέδιο ένταξης για αλλοδαπούς, συμπεριλαμβανομένων των αλλοδαπών οικιακών βοηθών, των προσφύγων και των δικαιούχων επικουρικής προστασίας αλλά και άλλων μεταναστών. Το προηγούμενο σχέδιο ένταξης είχε λήξει στα τέλη του 2012. Όταν τον Ιούνιο του 2019 η ECRI δημοσίευσε τα συμπεράσματά της σχετικά με την εφαρμογή από την Κύπρο της εν λόγω κατά προτεραιότητα σύστασή της, κατέληξε ότι η εν λόγω σύσταση δεν είχε υλοποιηθεί. Έκτοτε δημιουργήθηκε ένα νέο σχέδιο ένταξης για το 2020-2022.¹¹¹ Η τελική έκδοσή αυτού του σχεδίου υιοθετήθηκε από τη Συμβουλευτική Επιτροπή για την Ένταξη των Μεταναστών,¹¹² και στη συνέχεια ξεκίνησε η υλοποίηση, αν και δεν υποβλήθηκε ποτέ στο Υπουργικό Συμβούλιο για επίσημη έγκριση. Μεταξύ των αναμενόμενων αποτελεσμάτων του σχεδίου είναι η μείωση της ανεργίας των μεταναστών, τα αυξημένα επίπεδα εκπαίδευσης και κατάρτισης των μεταναστών και η μείωση των ξενοφοβικών περιστατικών. Οι ΜΚΟ έχουν κατακρίνει τη διαδικασία διαβούλευσης που πραγματοποιήθηκε πριν την έγκριση του σχεδίου από τη Συμβουλευτική Επιτροπή, λόγω της εξωπραγματικής σύντομης προθεσμίας για την υποβολή σχολίων. Η ECRI ενθαρρύνει τις αρχές να συμπεριλάβουν τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών στον σχεδιασμό και την εφαρμογή μελλοντικών μέτρων ένταξης.

70. Ο αριθμός των αιτητών ασύλου στην Κύπρο έχει αυξηθεί κατακόρυφα τα τελευταία χρόνια. Από το 2002 μέχρι το τέλος του Σεπτεμβρίου 2021, 15.322 άτομα έχουν επισήμως λάβει διεθνή προστασία. Οι πλείστοι είναι δικαιούχοι επικουρικής προστασίας. Το 2021 υποβλήθηκαν 13.733 νέες αιτήσεις ασύλου,¹¹³ γεγονός που κατατάσσει την Κύπρο στην κορυφή των χωρών που δέχονται αιτήσεις ασύλου, κατά κεφαλή, ανάμεσα στα κράτη-μέλη της ΕΕ.¹¹⁴ Το συνολικό ποσοστό

¹¹⁰ Υπ' αριθ. 11 ΣΓΠ για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων στην αστυνόμευση, παρ. 18, 17 και 7.

¹¹¹ Το Σχέδιο συντάχθηκε με συγχρηματοδότηση του Εθνικού Προγράμματος 2014-2020 για το Ταμείο Ασύλου, Ένταξης και Μετανάστευσης (TAME).

¹¹² Η Συμβουλευτική Επιτροπή ιδρύθηκε το 2007 και αποτελείται από εκπροσώπους του Υπουργείου Εσωτερικών, του Υπουργείου Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, του Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας, του Υπουργείου Υγείας, της Ένωσης Δήμων Κύπρου, της Ένωσης Κοινοτήτων Κύπρου, της Επιτρόπου Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ombudsman), της Παγκύπριας Εργατικής Ομοσπονδίας, της Συνομοσπονδίας Εργαζομένων Κύπρου (ΣΕΚ), της Δημοκρατικής Εργατικής Ομοσπονδίας Κύπρου, της Ομοσπονδίας Εργοδοτών και Βιομηχάνων Κύπρου, και του Κυπριακού Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου.

¹¹³ Έκθεση χώρας AIDA 2021, επικαιροποιημένη, σελ. 7, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα [Cyprus - Asylum Information Database | European Council on Refugees and Exiles \(asylumineurope.org\)](https://www.asylumineurope.org/)

¹¹⁴ Κατά την τρέχουσα περίοδο αναφοράς, πολλοί διεθνείς φορείς έχουν εκφράσει την ανησυχία τους σχετικά με τους ισχυρισμούς για «επαναπροωθήσεις» (pushbacks) και παραβιάσεις του δικαιώματος ασύλου (βλ. [Έκθεση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ](#) της 21ης Δεκεμβρίου 2021 σχετικά με τις επιχειρήσεις στην Κύπρο και την [επιστολή](#) της 10ης Μαρτίου 2021 του Επιτρόπου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης προς τον Υπουργό Εσωτερικών της Κύπρου). Η ECRI γνωρίζει ότι αν αληθεύουν οι ισχυρισμοί για επαναπροωθήσεις, έχει εισέλθει μικρότερος αριθμός αιτητών ασύλου στη Δημοκρατία της Κύπρου τα τελευταία χρόνια, επηρεάζοντας έτσι τον αριθμό των προσφύγων, των δικαιούχων του καθεστώτος επικουρικής προστασίας και των αιτητών ασύλου που διαμένουν στη χώρα καθώς και την άσκηση πολιτικών ένταξης που τους αφορούν. Ωστόσο, η ECRI σημειώνει ότι άλλα θεσμικά όργανα και φορείς του Συμβουλίου της Ευρώπης, ιδίως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ο Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και

απόρριψης ήταν 81.4 %.¹¹⁵ Οι δέκα χώρες από τις οποίες προέρχονται οι πλείστοι νέοι αιτητές ασύλου στην Κύπρο, από τον Ιανουάριο έως τα τέλη Σεπτεμβρίου 2021 ήταν η Συρία, η Νιγηρία, η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, η Ινδία, το Πακιστάν, το Μπαγκλαντές, το Καμερούν, το Νεπάλ, η Σομαλία και η Σιέρα Λεόνε. Περίπου το 80% των αιτητών ασύλου έφθασαν από το βόρειο τμήμα του νησιού μέσω της ουδέτερης ζώνης στην Δημοκρατία της Κύπρου.¹¹⁶

71. Μετά την εμφάνιση του Covid-19, η Κύπρος ανέστειλε την πρόσβαση στις διαδικασίες ασύλου στις αρχές Μαρτίου 2020. Η πρόσβαση στις διαδικασίες ασύλου συνεχίστηκε τον Ιούλιο του 2020, αλλά συνέχισαν να υπάρχουν δυσκολίες όσον αφορά την πρόσβαση στο άσυλο.¹¹⁷
72. Με την έναρξη της πανδημίας του Covid-19, το Κέντρο Επείγουσας Υποδοχής της Κοκκινοτριμιθιάς (Πουρνάρα) μετατράπηκε σε Κέντρο Πρώτης Υποδοχής, το οποίο άρχισε να λειτουργεί ως μονάδα μακροχρόνιας υποδοχής.¹¹⁸ Κάποια στιγμή μέσα στο 2020, δεν επιτρεπόταν στα νεοαφιχθέντα άτομα που βρίσκονταν στο Κέντρο να φύγουν από τις εγκαταστάσεις λόγω των μέτρων προστασίας για την αντιμετώπιση του Covid-19, κάτι που οδήγησε σε τεράστια αύξηση των ατόμων που πιθανόν χρειάζονται διεθνή προστασία τα οποία φιλοξενούνταν στο κέντρο, χωρίς να υπάρχουν οι υποδομές για τη φιλοξενία τόσο μεγάλου αριθμού, ειδικά για μεγάλο χρονικό διάστημα.¹¹⁹ Οι φιλοξενούμενοι έπρεπε να παραμείνουν για πέντε έως έξι μήνες, κάτι που οδήγησε σε υπερπληθυσμό, υποβαθμισμένες συνθήκες διαβίωσης και σε *de facto* στέρηση της ελευθερίας τους. Περαιτέρω, στην αρχή τα παιδιά έμεναν στα ίδια καταλύματα με τους ενήλικες,¹²⁰ οδηγώντας σε ορισμένες καταγγελίες για σεξουαλική κακοποίηση, κάτι από το οποίο κινδύνευαν επίσης οι γυναίκες. Στη συνέχεια, επιτράπηκε στους Σύρους αιτητές ασύλου να αποχωρήσουν υπό την προϋπόθεση ότι είχαν συγγενείς ή φίλους που μπορούσαν να τους παρέχουν στέγαση.¹²¹ Μετά από έντονες αντιδράσεις από άλλους αιτητές ασύλου στο Κέντρο, η Υπηρεσία Ασύλου άρχισε να επιτρέπει την αποχώρηση σε 10 άτομα ανά ημέρα, δίνοντας προτεραιότητα σε ευάλωτα άτομα και γυναίκες, αλλά μόνο αν μπορούσαν να παρουσιάσουν έγκυρη διεύθυνση, μια απαίτηση που ήταν δύσκολο να ικανοποιηθεί αν δεν είχαν επαφές στην με την κοινότητα.
73. Μετά από μια περίοδο λιγότερου συνωστισμού το 2021, ο πληθυσμός στον καταυλισμό Πουρνάρα, ο οποίος έχει μέγιστη χωρητικότητα στέγασης έως 1.000 άτομα,¹²² άρχισε και πάλι να αυξάνεται, και είχε φτάσει στα 2.700 άτομα κατά την επίσκεψη που πραγματοποίησε η ECRJ στον καταυλισμό τον Μάρτιο του 2022.¹²³ Η ECRJ είδε τις δύσκολες συνθήκες που επικρατούσαν στον καταυλισμό σε μια

της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (ΕΠΒ) βρίσκονται σε καλύτερη θέση, με βάση τις αντίστοιχες αρμοδιότητές τους, να εξετάσουν και να αποφανθούν επί του θέματος, και το έπραξαν.

¹¹⁵ Έκθεση χώρας AIDA 2021, επικαιροποιημένη, σελ. 7, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα [Cyprus - Asylum Information Database | European Council on Refugees and Exiles \(asylumineurope.org\)](https://www.asylumineurope.org/).

¹¹⁶ S/2021/1110, Γενικός Γραμματέας ΟΗΕ, παρ. 40-41.

¹¹⁷ Το Νοέμβριο του 2021 η Κύπρος ζήτησε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να επιτρέψει την αναστολή της επεξεργασίας των αιτήσεων ασύλου από πρόσφυγες που ήταν εισέλθει παράτυπα στην Κύπρο. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή απέρριψε το αίτημα.

¹¹⁸ Έκθεση χώρας AIDA - Κύπρος, 2020, σελ. 68.

¹¹⁹ Το 2020 δεν επιτρεπόταν στους αιτητές ασύλου να χρησιμοποιήσουν ένα σύστημα γραπτών μηνυμάτων (SMS), το οποίο επέτρεπε σε Κύπριους να ζητούν άδεια για να βγουν για τις απαραίτητες δουλειές κατά τη διάρκεια του lockdown που εφαρμοζόταν λόγω Covid-19. Η πολιτική αυτή συνεχίστηκε καθ' όλη τη διάρκεια του 2020 και στις αρχές του 2021.

¹²⁰ Σύμφωνα με τις κυπριακές αρχές, κανένα ασυνόδευτο παιδί δεν έμεινε με ενήλικες μετά το τέταρτο τρίμηνο του 2020.

¹²¹ Ενώ γενικά δεν έχουν παρατηρηθεί διαφορές στην αντιμετώπιση των αιτητών ασύλου με βάση την εθνικότητα, παρατηρήθηκε ότι δεν επιτρεπόταν σε άτομα που προέρχονταν από αφρικανικές χώρες να εξέλθουν από το Κέντρο ή τα άτομα αυτά αντιμετώπιζαν ξαφνικούς περιορισμούς. Σε αντίθεση, οι οικογένειες από τη Συρία μπορούσαν να εξέλθουν από το Κέντρο πιο εύκολα. Κατά τη διάρκεια του 2020 και του 2021, η τάση αυτή συνεχίστηκε, κυρίως λόγω των στενότερων σχέσεων των Σύρων με φίλους και συγγενείς στην κοινότητα, κάτι που τους επέτρεπε να διασφαλίσουν στέγαση και να μαζέψουν τα απαραίτητα έγγραφα πιο εύκολα από τους φιλοξενούμενους που προέρχονταν από αφρικανικές χώρες. Έκθεση χώρας AIDA 2021, επικαιροποιημένη, σελ. 115, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα [Cyprus - Asylum Information Database | European Council on Refugees and Exiles \(asylumineurope.org\)](https://www.asylumineurope.org/).

¹²² Analysing key fundamental rights concerns for EU preparedness and crisis management, 10 Ιανουαρίου 2022, Corina Demetriou, Corina Drousiotou and Nicos Trimikliniotis, Cyprus Migration Bulletin.

¹²³ Ο αριθμός αυτός φαίνεται να έχει αυξηθεί ακόμα περισσότερο τρεις εβδομάδες μετά την επίσκεψη της ECRJ και να έχει φτάσει τους περίπου 3.000.

περίοδο που είχε κρύο, με τη θερμοκρασία τη νύχτα να φτάσει γύρω στους μηδέν βαθμούς Κελσίου, κατά τη διάρκεια της οποίας πολλοί αιτητές ασύλου διέμεναν σε σκηνές χωρίς θέρμανση.¹²⁴ Το 2022 οι ενήλικες αιτητές ασύλου ενθαρρύνονται ολοένα και περισσότερο να αποδεχθούν μεταφορά σε κέντρο στις Λίμνες,¹²⁵ όπου οι συνθήκες φέρονται να είναι ακόμα χειρότερες, αν και υπάρχει λιγότερος συνωστισμός. Αν δεν αποδεχθούν τη μεταφορά, ενδέχεται να χάσουν την πρόσβασή τους στις υπηρεσίες υποδοχής.

74. Η Κυπριακή Υπηρεσία Κοινωνικής Ευημερίας ως θεσμός λειτουργεί ως κηδεμόνας για όλα τα παιδιά που ενδέχεται να χρήζουν διεθνούς προστασίας.¹²⁶ Η ECRI ενημερώθηκε κατά τη διάρκεια της επίσκεψής της ότι υπήρχαν μόνο δύο άτομα της Κυπριακής Υπηρεσίας Κοινωνικής Ευημερίας που υπηρετούσαν ως κηδεμόνες για πληθυσμό περίπου 250 ασυνόδευτων ανηλίκων.¹²⁷ Τον Ιούνιο του 2022, ο αριθμός των κηδεμόνων αυξήθηκε σε τέσσερις. Οι ανήλικοι φέρονται να ήταν υποχρεωμένοι να παραμείνουν στο κέντρο υποδοχής Πουρνάρα για διάστημα έως και οκτώ μηνών λόγω της απαίτησης για αξιολόγηση της ηλικίας των μεγαλύτερων ηλικιακά παιδιών και επειδή ο κηδεμόνας πρέπει να είναι παρών σε όλα τα στάδια της διαδικασίας αίτησης ασύλου. Από τη στιγμή της επίσκεψης της ECRI και μετά, έγιναν προσπάθειες να μεταφερθούν τα παιδιά του καταυλισμού Πουρνάρα σε πιο κατάλληλα καταλύματα, συμπεριλαμβανομένων ξενοδοχείων. Ωστόσο οι προσπάθειες αυτές απέτυχαν για διάφορους λόγους. Η ECRI ενθαρρύνει σθεναρά τις κυπριακές αρχές να εντείνουν τις προσπάθειές τους να βρουν κατάλληλα καταλύματα, ειδικά για τους ασυνόδευτους ανήλικους και σε κάθε περίπτωση να μειωθεί ο χρόνος της παραμονής τους στο κέντρο υποδοχής Πουρνάρα στο ελάχιστο δυνατό.
75. Αν και δεν υπάρχει λόγος να αμφιβάλουμε ότι το προσωπικό της Υπηρεσίας Κοινωνικής Πρόνοιας καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια για τη διαχείριση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι αιτητές ασύλου, και ειδικά οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, η υπηρεσία φαίνεται να έχει σοβαρή έλλειψη επαρκούς προσωπικού και άλλων πόρων για την αντιμετώπιση της κατάστασης. Για το λόγο αυτό, οι προσπάθειες των φορέων της κοινωνίας των πολιτών όσον αφορά τη στήριξη των αιτητών ασύλου και άλλων μεταναστών έχουν γίνει ακόμα πιο αναγκαίες. Η καθοδήγηση και οι πρακτικές υπηρεσίες που τους προσφέρονται, για παράδειγμα, από τα κέντρα εξυπηρέτησης μεταναστών MiHub,¹²⁸ των οποίων η λειτουργία έχει αναληφθεί από το Πανεπιστήμιο Λευκωσίας και από ΜΚΟ, με περίπου το 90% της χρηματοδότησης από την Ευρωπαϊκή Ένωση, έχουν καταστεί ζωτικής σημασίας για τους μετανάστες, όπως οι υπηρεσίες που παρέχονται από την Caritas Cyprus.¹²⁹ Η ECRI επισκέφθηκε ένα τέτοιο κέντρο MiHub στην Πάφο. Οι υπηρεσίες

¹²⁴ Οι φιλοξενούμενοι του κέντρου Πουρνάρα διαμένουν σε κλειστούς χώρους, σε προκατασκευασμένες μονάδες στέγασης, σκηνές και μονάδες προσωπικών κατοικιών, οι οποίες παρασχέθηκαν από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), με σκοπό την αντικατάσταση των σκηνών με πιο κατάλληλες λύσεις. Για περισσότερες πληροφορίες ανατρέξτε στην έκθεση χώρας AIDA 2021, επικαιροποιημένη, σελ. 91, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα [Cyprus - Asylum Information Database | European Council on Refugees and Exiles \(asylumineurope.org\)](https://www.refugees.org/cyprus)

¹²⁵ Στα τέλη του 2021 ξεκίνησε η λειτουργία του νεοσύστατου Κέντρου Φιλοξενίας στις Λίμνες. Το Κέντρο έχει ανοικτά και κλειστά τμήματα, καθώς και μια ασφαλή ζώνη. Μετά την έναρξη της λειτουργίας του και συνεχίζοντας το 2022, οι αιτητές ασύλου των οποίων οι αιτήσεις απορρίφθηκαν, οι πλείστοι εκ των οποίων είναι υπήκοοι Πακιστάν και Μπαγκλαντές, μεταφέρθηκαν από την Πουρνάρα στο Κέντρο των Λιμνών, όπου όλοι έλαβαν απορριπτική πρωτοβάθμια απόφαση για τις αιτήσεις ασύλου τους. Τους δίνεται η επιλογή είτε να διαμείνουν στα ανοικτά τμήματα του Κέντρου είτε να αποχωρήσουν από το Κέντρο και να ζήσουν στην κοινότητα. Όσοι επιλέγουν να ζήσουν στην κοινότητα υποχρεούνται να παραιτηθούν από το δικαίωμά τους σε ουσιώδεις συνθήκες υποδοχής. Σε εκείνους που επιλέγουν να διαμείνουν στο Κέντρο χορηγείται το προβλεπόμενο επίδομα των 100 ευρώ, το οποίο λαμβάνουν στο τέλος του κάθε μήνα. Η πλειονότητα των ατόμων που μεταφέρονται στις Λίμνες επιλέγουν να αποχωρήσουν από το Κέντρο και να διαμείνουν στην κοινότητα, χωρίς πρόσβαση σε ουσιώδεις συνθήκες υποδοχής, κυρίως για να έχουν πρόσβαση σε ευκαιρίες εργοδότησης στην κοινότητα. Έκθεση χώρας AIDA 2021, επικαιροποιημένη, σελ. 95, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα [Cyprus - Asylum Information Database | European Council on Refugees and Exiles \(asylumineurope.org\)](https://www.refugees.org/cyprus)

¹²⁶ Σύμφωνα με τον περί Προσφύγων Νόμο, μόνο οι εργαζόμενοι των κοινωνικών υπηρεσιών μπορούν να λειτουργούν ως κηδεμόνες.

¹²⁷ Για περισσότερες πληροφορίες ανατρέξτε στην Έκθεση AIDA 2021, επικαιροποιημένη, σελ. 67, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα [Cyprus - Asylum Information Database | European Council on Refugees and Exiles \(asylumineurope.org\)](https://www.refugees.org/cyprus)

¹²⁸ [MiHub - Migrant Information Centre](https://www.mihub.org/)

¹²⁹ [Caritas Cyprus – Ending poverty. promoting justice. restoring dignity.](https://www.caritas.org.cy/)

προσανατολισμού αφορούν συνήθως την εγγραφή στο Γραφείο Εργασίας, την πρόσβαση σε κάρτα ασφάλισης υγείας και τη στέγαση, καθώς και την προετοιμασία βιογραφικών σημειωμάτων για την τοπική αγορά εργασίας, με όλα τα παραπάνω να απαιτούν, πέρα από γνώση των διαδικασιών, γλωσσικές δεξιότητες τις οποίες δεν έχουν οι πλείστοι αιτητές ασύλου. Επίσης, η ECRI έμαθε από διάφορες πηγές της κοινωνίας των πολιτών ότι οι πληροφορίες σχετικά με τις εν λόγω υπηρεσίες που παρέχονται από τις αρχές συχνά περιέχουν σφάλματα, π.χ., αριθμούς τηλεφώνου και ώρες λειτουργίας των δημόσιων υπηρεσιών. Μία επιπλέον δυσκολία είναι ότι οι πλείστες δημόσιες υπηρεσίες που χρειάζονται οι μετανάστες είναι διαθέσιμες μόνο διαδικτυακά και συνήθως μόνο στα ελληνικά, ή στην καλύτερη περίπτωση και στα αγγλικά.

76. Η ECRI συνιστά στις αρχές να αυξήσουν τον αριθμό των γλωσσών και των διαύλων μέσω των οποίων διατίθενται στους μετανάστες απαραίτητες πληροφορίες και υπηρεσίες κυρίως σχετικά με την εκπαίδευση, την υγεία, τη στέγαση και την εργασία.
77. Εκτός από τις ΜΚΟ που παρέχουν πληροφορίες ή απτές, ουσιαστικές υποστηρικτικές υπηρεσίες, η ECRI παρακολούθησε με ιδιαίτερη χαρά την πρόβα της κοινωνικο-μουσικής ορχήστρας Sistema Cyprus, μια ορχήστρα για ευάλωτα παιδιά που διευθύνεται από ΜΚΟ, ενώ πολλά από τα παιδιά έχουν υπόβαθρο μετανάστη, είτε αιτητή ασύλου, είτε πρόσφυγα είτε μετανάστη τρίτης χώρας. Η ECRI θεωρεί ότι αυτό το είδος δραστηριότητας, το οποίο προωθεί την ένταξη και τη συμπερίληψη μέσω της μουσικής, **καλή πρακτική**.
78. Αντίθετα, η ECRI σημειώνει με λύπη ότι ενώ η ενθάρρυνση της συμμετοχής σε αθλητικά σωματεία θα αποτελούσε συνήθως έναν καλό τρόπο για την προώθηση της ένταξης, ορισμένοι κυπριακοί αθλητικοί σύλλογοι, συμπεριλαμβανομένου του Γυμναστικού Συλλόγου «Παγκύπρια», επιτρέπουν μόνο σε ελληνοκύπριους πολίτες να γίνουν τακτικά μέλη.¹³⁰ Στο πλαίσιο αυτό, η ECRI παραπέμπει στην παράγραφο 2 της υπ' αριθ. 12 ΣΓΠ αναφορικά με την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων στον τομέα του αθλητισμού, η οποία, μεταξύ άλλων, καλεί τις αρχές να υιοθετήσουν την κατάλληλη νομοθεσία κατά των διακρίσεων, για την πρόληψη των διακρίσεων όσον αφορά την πρόσβαση στον αθλητισμό.¹³¹
79. Η ECRI συνιστά να ληφθούν νομοθετικά ή άλλα κατάλληλα μέτρα για την πρόληψη του αποκλεισμού από αθλητικούς συλλόγους των ατόμων που δεν έχουν υπηκοότητα.

Εκπαίδευση

80. Σύμφωνα με τον περί Προσφύγων Νόμο της του 2000,¹³² οι ανήλικοι αιτητές διεθνούς προστασίας και τα παιδιά των αιτητών διεθνούς προστασίας θα πρέπει να εγγράφονται στο σχολείο το αργότερο τρεις μήνες από την ημερομηνία αίτησης ασύλου τους. Σε γενικές γραμμές, τα παιδιά μεταναστών δεν έχουν πρόσβαση και δεν φοιτούν σε σχολείο. Σύμφωνα με στοιχεία των κυπριακών αρχών, περίπου 22% των εγγεγραμμένων παιδιών σε νηπιαγωγεία έχουν μεταναστευτικό υπόβαθρο, ενώ το ποσοστό είναι περίπου 19% σε δημοτικά σχολεία, περίπου 18% σε γυμνάσια και περίπου 14% σε λύκεια.
81. Εξαίρεση στη συνολικά ικανοποιητική φοίτηση παιδιών με μεταναστευτικό υπόβαθρο στο σχολείο αποτελούν τα παιδιά που διαμένουν στο Κέντρο Πρώτης Υποδοχής Πουρνάρα (βλ. παρ. 72). Δεν φοιτούν σε σχολείο, ανεξάρτητα από τον

¹³⁰ <https://kisa.org.cy/wp-content/uploads/2021/10/CY-NHRI-Shadow-Rep-May-2021.pdf>

¹³¹ Υπ' αριθ. 12 ΣΓΠ της ECRI, Κεφ. Ι, παρ. 2α. Βλ. επίσης τις σχετικές παρ. 16 και 17 στο επεξηγηματικό υπόμνημα της ΣΓΠ, οι οποίες είναι διαθέσιμες στο [ECRI General Policy Recommendation N°12 \(coe.int\)](https://www.refworld.org/docid/4a71aac2.html#:~:text=Refworld%20%7C%20Cyprus%3A%20Refugee%20Law%20of%202000&text=A%20Law%20to%20provide%20for.amendments%20made%20up%20to%202020)

¹³² Διαθέσιμος στα ελληνικά στη διεύθυνση [Ο περί Προσφύγων Νόμος του 2000 - 6\(I\)/2000 \(cylaw.org\)](https://www.refworld.org/docid/4a71aac2.html#:~:text=Refworld%20%7C%20Cyprus%3A%20Refugee%20Law%20of%202000&text=A%20Law%20to%20provide%20for.amendments%20made%20up%20to%202020) και μεταφρασμένος στα αγγλικά στη διεύθυνση <https://www.refworld.org/docid/4a71aac2.html#:~:text=Refworld%20%7C%20Cyprus%3A%20Refugee%20Law%20of%202000&text=A%20Law%20to%20provide%20for.amendments%20made%20up%20to%202020>.

αριθμό των μηνών που παραμένουν στο Κέντρο. Τον Απρίλιο του 2022 υπήρχαν 354 παιδιά στο Κέντρο, από τα οποία τα 302 ήταν ασυνόδευτα.¹³³

82. Το 2016, εγκρίθηκε σε πρώτη φάση ένα έγγραφο πολιτικής για την εκπαίδευση παιδιών με μεταναστευτικό υπόβαθρο, και με βάση αυτό το έγγραφο αναπτύχθηκε ένα σχέδιο δράσης. Στόχος του ήταν να συντονίσει τις μεμονωμένες δράσεις των σχολείων και να δημιουργήσει μια ενιαία εκπαιδευτική πολιτική για την ένταξη των παιδιών μεταναστών (συμπεριλαμβανομένων των προσφύγων). Το σχέδιο δράσης έχει πέντε βασικές προτεραιότητες: 1. την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, 2. την υποδοχή των νεοαφιχθέντων παιδιών με μεταναστευτικό υπόβαθρο, 3. την κατάρτιση των εκπαιδευτικών και τη συνεχή επαγγελματική εξέλιξη, 4. τη συλλογή και ανάλυση στοιχείων για τις ανάγκες των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο, και 5. μια διαπολιτισμική προσέγγιση μέσω των νέων προγραμμάτων σπουδών. Τα περισσότερα παιδιά προσφύγων παρακολουθούν τη γενική εκπαίδευση. Η υποστήριξη της εκπαιδευτικής τους ένταξης έχει προέλθει από το πρόγραμμα ΔΡΑΣΕ.¹³⁴ Κατά την επίσκεψή της, η αντιπροσωπεία της ECRI ενημερώθηκε ότι η συνολική προσέγγιση είναι να αναμειχθούν τα παιδιά των μεταναστών με παιδιά που μιλούν ελληνικά, ακόμα και στα νηπιαγωγεία, με την πεποίθηση ότι με τον τρόπο αυτόν τα παιδιά αλλοδαπών θα μάθουν ελληνικά.
83. Πολλοί συνομιλητές έχουν επιστήσει την προσοχή της ECRI στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά των αιτητών ασύλου και άλλα νεοαφιχθέντα παιδιά μεταναστών όταν τοποθετούνται σε κανονικές τάξεις δημοτικού σχολείου, στις οποίες δεν είναι σε θέση να παρακολουθήσουν μαθήματα που διδάσκονται στα ελληνικά.¹³⁵ Επίσης, όταν πρόκειται να καθοριστεί η σχολική τάξη στην οποία θα τοποθετηθούν, πολλές φορές δεν υπάρχει ατομική αξιολόγηση των προηγούμενων δεξιοτήτων των παιδιών αλλοδαπών σε βασικά σχολικά μαθήματα.
84. Η ECRI συνιστά στις αρχές να λάβουν κατά προτεραιότητα μέτρα για την υποστήριξη των παιδιών αιτητών ασύλου και άλλων παιδιών μεταναστών όσον αφορά την απόκτηση των δεξιοτήτων της ελληνικής γλώσσας που είναι απαραίτητες για να μπορέσουν να παρακολουθήσουν τα κανονικά μαθήματα δημοτικού σχολείου που διδάσκονται στα ελληνικά. Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να συνοδεύονται από εξατομικευμένες αξιολογήσεις δεξιοτήτων για τον προσδιορισμό της καταλληλότερης σχολικής τάξης για την τοποθέτηση του παιδιού.
85. Για την αντιμετώπιση του γλωσσικού εμποδίου των μεταναστών μαθητών, το ΥΠΑΝ έχει δημιουργήσει μεταβατικές τάξεις για μη ελληνόφωνους στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Τα μαθήματα ελληνικής γλώσσας που είναι προσαρμοσμένα στις ανάγκες των μη ελληνόφωνων προσφέρονται ως επί το πλείστον ξεχωριστά, ενώ τις υπόλοιπες ώρες παρακολουθούν κανονικά μαθήματα.¹³⁶ Το ΥΠΑΝ εφαρμόζει επίσης μια αναβαθμισμένη εκπαιδευτική πολιτική με στόχο την ομαλή ένταξη των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο στο εκπαιδευτικό σύστημα. Σύμφωνα με τις αρχές, υπάρχουν πέντε διαφορετικά προγράμματα που λειτουργούν σε σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας, δύο εκ των οποίων είναι εξειδικευμένα για ασυνόδευτους ανήλικους.

¹³³ Έκθεση χώρας AIDA 2021, επικαιροποιημένη, σελ. 106, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα [Cyprus - Asylum Information Database | European Council on Refugees and Exiles \(asylumineurope.org\)](https://www.asylumineurope.org/country-reports/cyprus).

¹³⁴ Το πρόγραμμα ΔΡΑΣΕ είναι ένα πρόγραμμα χρηματοδοτούμενο από την ΕΕ, το οποίο συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο με 24.650.000 ευρώ και με χρονικό πλαίσιο την περίοδο 2015-2023. Μπορείτε να βρείτε περισσότερες πληροφορίες [εδώ](#).

¹³⁵ Θεωρητικά, όλα τα μη ελληνόφωνα παιδιά σε ηλικία φοίτησης στο δημοτικό, ανεξάρτητα από τον χρόνο ή τις συνθήκες άφιξής τους, τοποθετούνται σε κανονική τάξη σχολείου όπου η διδασκαλία γίνεται στα ελληνικά και στη συνέχεια παρακολουθούν παράλληλα μαθήματα ελληνικής γλώσσας. Αυτό σημαίνει ότι δεν βρίσκονται στην κανονική τους τάξη για ορισμένες ώρες/μαθήματα. Τα υποστηρικτικά μαθήματα ελληνικών χρηματοδοτούνται από την ΕΕ και διδάσκονται από εκπαιδευτικούς, πολλοί εκ των οποίων προσλαμβάνονται εκτάκτως χωρίς να είναι μόνιμοι. Για τον λόγο αυτόν, αλλά και για τις γενικότερες ελλείψεις διδακτικού προσωπικού, τα μαθήματα ελληνικών αρχίζουν με καθυστέρηση, ενώ υπάρχουν περιπτώσεις που δεν είναι καν διαθέσιμα.

¹³⁶ Έκθεση χώρας AIDA 2021, επικαιροποιημένη, σελ. 106, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα [Cyprus - Asylum Information Database | European Council on Refugees and Exiles \(asylumineurope.org\)](https://www.asylumineurope.org/country-reports/cyprus)

86. Τα Κρατικά Ινστιτούτα Επιμόρφωσης (ΚΙΕ) του ΥΠΑΝ¹³⁷ διοργανώνουν διάφορες μορφές βραδινών μαθημάτων για ενήλικες μετανάστες, τα οποία περιλαμβάνουν μαθήματα ξένων γλωσσών με κόστος 280-385 ευρώ ανά έτος. Επίσης τα ΚΙΕ προσφέρουν μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε Τουρκοκύπριους, Τούρκους Ρομά και μη Κύπριους που ζουν στην Κύπρο, με κόστος εγγραφής 10 ευρώ.¹³⁸

Στέγαση

87. Η στέγαση των αιτητών ασύλου αποτελεί μείζον πρόβλημα στην Κύπρο,¹³⁹ όπου τα κέντρα υποδοχής πάσχουν από υπερπληθυσμό, υπάρχει έλλειψη καταλυμάτων προς ενοικίαση, ενώ το επίδομα ενοικίου των αιτητών ασύλου που προσπαθούν να βρουν κατάλυμα στην ιδιωτική αγορά δεν έχει αυξηθεί από το 2013 και είναι ανεπαρκής σε σχέση με τα τρέχοντα επίπεδα ενοικίου.¹⁴⁰ Το επίδομα ενοικίου είναι αρκετά χαμηλότερη από τα ποσά που πληρώνονται στους αποδέκτες του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος. Η ECRI εκτιμά το γεγονός ότι, στις προσπάθειές της να παρέχει λύσεις στέγασης, η Υπηρεσία Κοινωνικής Ευημερίας επιχειρεί να δώσει προτεραιότητα σε οικογένειες αιτητών ασύλου με ανήλικα παιδιά, καθώς και σε ιδιαίτερα ευάλωτους αιτητές ασύλου. Ωστόσο, η ECRI ενθαρρύνει τις αρχές να αυξήσουν το επίδομα ενοικίου για τους αιτητές ασύλου.
88. Σε μια θετική εξέλιξη, το Κέντρο Εξυπηρέτησης Μεταναστών, του οποίου την λειτουργία έχουν αναλάβει το Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, η CARDET και το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου, δημιούργησε το 2020 ένα προσωρινό καταφύγιο για μετανάστες στη Λευκωσία. Το καταφύγιο δημιουργήθηκε ως απάντηση στις αυξανόμενες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην εξασφάλιση στέγασης.¹⁴¹

Εργασία

89. Οι Κύπριοι εργοδότες που επιθυμούν να προσλάβουν υπήκοο τρίτης χώρας πρέπει πρώτα να διαφημίσουν τη θέση εργασίας σε τουλάχιστον δύο κυπριακές εφημερίδες, καθώς και στην Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Απασχόλησης (EURES), ώστε να εξαντληθούν τυχόν αιτητές από την ΕΕ.
90. Όταν μεταναστεύουν στην Κύπρο για εργασία, οι υπήκοοι τρίτων χωρών θα πρέπει να υποβάλουν αίτηση στις μεταναστευτικές αρχές για άδεια εργασίας και διαμονής, και στη συνέχεια να υπογράψουν το αντίστοιχο συμβόλαιο εργοδότησης, πριν ταξιδέψουν στην Κύπρο. Μετά την εγγραφή στις αρχές, εκδίδεται άδεια εισόδου για το άτομο. Είναι δυνατή η ανανέωση των προσωρινών αδειών εργασίας και διαμονής.¹⁴²
91. Υπήκοοι τρίτων χωρών υπόκεινται σε ξεχωριστή διαδικασία για την υποβολή παραπόνων για την εργασία τους σε σχέση με τους Κύπριους πολίτες ή τους πολίτες χώρας της ΕΕ. Αν ο εργαζόμενος τρίτης χώρας επιθυμεί να υποβάλει παράπονο κατά του εργοδότη του, το παράπονο πρέπει πρώτα να υποβληθεί στην Υπηρεσία Αλλοδαπών και Μετανάστευσης της Αστυνομίας, και μετά μπορεί να υποβληθεί στο Τμήμα Εργασιακών Σχέσεων του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Σύμφωνα με πηγές της κοινωνίας των πολιτών, τα παράπονα πρέπει να υποβάλλονται εντός 15 ημερών από την φερόμενη

¹³⁷ Κρατικά Ινστιτούτα Επιμόρφωσης, για περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να πατήσετε [εδώ](#)

¹³⁸ Οι Ουκρανοί πρόσφυγες έχουν δωρεάν πρόσβαση σε αυτά τα μαθήματα γλώσσας.

¹³⁹ Στο πλαίσιο ενός σχεδίου δράσης του 2020 για την αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών, η μίσθωση διαφόρων υποστατικών, όπως κατοικιών ή ξενοδοχειακών μονάδων από το κράτος για τη διαμονή αιτητών ασύλου μειώθηκε σε μεγάλο βαθμό το 2020. Δεδομένης της έλλειψης χωρητικότητας στα κέντρα υποδοχής, υπήρξε σημαντική αύξηση των αστέγων και η χρήση καταλυμάτων χαμηλής ποιότητας. Επιπλέον, απομακρύνθηκαν άτομα από ξενοδοχεία/ξενώνες χωρίς προηγούμενη προειδοποίηση και μεταφέρθηκαν στο κέντρο υποδοχής Πουρνάρα. Έκθεση χώρας AIDA 2021, επικαιροποιημένη, σελ. 13, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα [Cyprus - Asylum Information Database | European Council on Refugees and Exiles \(asylumineurope.org\)](#)

¹⁴⁰ Έκθεση χώρας AIDA 2021, επικαιροποιημένη, σελ. 139, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα [Cyprus - Asylum Information Database | European Council on Refugees and Exiles \(asylumineurope.org\)](#)

¹⁴¹ European Commission, New, temporary accommodation for migrants in Cyprus, 3.4.2020, διαθέσιμο [εδώ](#)

¹⁴² <https://mihub.eu/en/>

παράβαση του εργοδότη. Αν δεν τηρηθεί αυτή η προθεσμία και το παράπονο του εργαζομένου τρίτης χώρας υποβληθεί αργότερα, ο υποβάλλων θεωρείται παράτυπος και η άδεια διαμονής του ακυρώνεται, κάτι που μπορεί να οδηγήσει σε απέλαση του μετανάστη.¹⁴³ Η ECRl ενθαρρύνει τις αρχές να επανεξετάσουν τις διαδικασίες υποβολής εργασιακών παραπόνων για τους μετανάστες, ώστε να διασφαλίζεται ότι οι μετανάστες έχουν στη διάθεσή τους εύλογο χρόνο για την υποβολή παραπόνων.

92. Σύμφωνα με τον περί Προσφύγων Νόμο, επιτρέπεται στους αιτητές ασύλου να έχουν πρόσβαση στην αγορά εργασίας ένα μήνα μετά την υποβολή της αίτησης ασύλου.¹⁴⁴ Σε περίπτωση ανεργίας, μπορούν στη συνέχεια να εγγραφούν ως άνεργοι. Αν πληρούν τους όρους ασφάλισης, αν και αυτό δεν συμβαίνει συχνά, δικαιούνται επίδομα ανεργίας. Από το 2021 οι εγγραφές (και οι ανανεώσεις) ανέργων πραγματοποιούνται, θεωρητικά, διαδικτυακά, μέσω της ιστοσελίδας της Δημόσιας Υπηρεσίας Απασχόλησης. Αυτό έχει προκαλέσει δυσκολίες στους αιτητές που δεν έχουν ανεπτυγμένες ψηφιακές δεξιότητες.¹⁴⁵
93. Οι αιτητές ασύλου επιτρέπεται να εργάζονται μόνο σε συγκεκριμένους τομείς. Το 2019 η Υπουργός Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων επέκτεινε την πρόσβαση των αιτητών ασύλου σε περισσότερους τομείς απασχόλησης. Επί του παρόντος, ορισμένοι από τους τομείς απασχόλησης που επιτρέπεται να εργάζονται οι αιτητές ασύλου είναι η γεωργία και η βιομηχανία τροφίμων (σε εστιατόρια, ξενοδοχεία, υπηρεσίας διανομής (delivery)).¹⁴⁶ Ενώ υπάρχουν αρκετές θέσεις εργασίας σε αυτούς τους τομείς, η προσφορά δεν επαρκεί για την παροχή απασχόλησης για πολλούς αιτητές ασύλου, ενώ υπάρχει έλλειψη εργαζομένων σε ορισμένους άλλους τομείς, όπως στον κατασκευαστικό τομέα και στην υγειονομική περίθαλψη, στους οποίους δεν επιτρέπεται να εργαστούν αιτητές ασύλου. Η ECRl ενθαρρύνει τις αρχές να εξετάσουν το ενδεχόμενο να επεκταθεί η πρόσβαση των αιτητών ασύλου σε ακόμα περισσότερους τομείς όπου παρατηρείται έλλειψη εργαζομένων.
94. Σε μια θετική εξέλιξη, η Υπουργός Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων ανακοίνωσε μέσω διατάγματος ότι από τον Οκτώβριο του 2021 οι εργοδότες μπορούν να προσλάβουν αιτητές ασύλου αμέσως, απλά υποβάλλοντας μια δήλωση προσωρινής εργοδότησης.
95. Αν και οι διαδικασίες που απαιτούνται για την πρόσληψη έχουν γίνει πιο σύντομες από τα τέλη του 2021, υπάρχουν άλλα σημαντικά εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι αιτητές ασύλου όσον αφορά την πρόσβαση στην αγορά εργασίας, όπως το γλωσσικό εμπόδιο και οι μεγάλες αποστάσεις από τον τόπο εργασίας, πολλές φορές χωρίς εύλογες δημόσιες συγκοινωνίες. Σύμφωνα με την Caritas, οι αρχές εργασίας πολλές φορές παραπέμπουν τους αιτητές ασύλου σε θέσεις εργασίας που είναι ακατάλληλες για αυτούς, για παράδειγμα λόγω έλλειψης φροντίδας για τα παιδιά τους. Αν απορρίψουν επανειλημμένα προσφορές εργασίας, ενδέχεται να διακοπεί το επίδομά τους. Οι αιτητές ασύλου δεν έχουν την ευκαιρία να εξηγήσουν γιατί δεν είναι σε θέση να αποδεχθούν ορισμένες θέσεις εργασίας, και ενδέχεται να θεωρηθούν εκούσια άνεργοι, με αποτέλεσμα τη διακοπή του επιδόματός τους.

Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη

96. Οι υπήκοοι τρίτων χωρών που επιθυμούν να σπουδάσουν ή να εργαστούν στην Κύπρο πρέπει να αγοράσουν ιδιωτική ασφάλιση υγείας, η οποία τους δίνει πρόσβαση σε ιδιωτικές ή σε ορισμένες περιπτώσεις δημόσιες υπηρεσίες υγείας.

¹⁴³ ΚΙΣΑ, Χαρτογράφηση Μηχανισμών Εργασιακών Παραπόνων στην Κύπρο, Δεκέμβριος 2021, σελίδα 13, διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://kisa.org.cy/wp-content/uploads/2022/04/RP-CY-complaint-mechanisms-EN-070422-Fin.pdf>

¹⁴⁴ Άρθρο 9Θ(1)(β) του περί Προσφύγων Νόμου, Υπουργική Απόφαση 308/2018, 26 Οκτωβρίου 2018.

¹⁴⁵ Έκθεση χώρας AIDA 2021, επικαιροποιημένη, σελ. 101-103, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα [Cyprus - Asylum Information Database | European Council on Refugees and Exiles \(asylumineurope.org\)](https://ec.europa.eu/easyl/en/cyprus)

¹⁴⁶ Asylum Information Database (AIDA), Έκθεση χώρας - Κύπρος, 2020, σελίδα 87.

97. Όλοι οι αιτητές ασύλου που δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους δικαιούνται δωρεάν ιατρική περίθαλψη, κάτι που καλύπτει την επείγουσα υγειονομική περίθαλψη και τη βασική θεραπεία ασθενειών σε δημόσια ιδρύματα, συμπεριλαμβανομένων των σοβαρών ψυχικών διαταραχών. Πρέπει να υποβάλουν αίτηση για να επιβεβαιώσουν το καθεστώς διαμονής τους, και στη συνέχεια θα λάβουν την ιατρική τους κάρτα ταχυδρομικώς.¹⁴⁷
98. Οι αιτητές ασύλου που διαμένουν στο κέντρο υποδοχής Πουρνάρα έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας που δεν είναι επείγουσες. Οι αιτητές ασύλου που έχουν βρει κατάλυμα εκτός του κέντρου υποδοχής Πουρνάρα και έχουν καταφέρει να εξασφαλίσουν εργασία πρέπει να καταβάλλουν εισφορές στο εθνικό σύστημα υγείας ΓΕΣΥ που λειτούργησε για πρώτη φορά το 2019, με ένα ποσό ανάλογο του μισθού τους που παρακρατείται κάθε μήνα.¹⁴⁸

Πολιτογράφηση

99. Σύμφωνα με Κύπριους αξιωματούχους, υπήρξαν 354 θετικές αποφάσεις πολιτογράφησης το 2021, 350 το 2020, 961 το 2019, 1960 το 2018, 1415 το 2017 και 995 το 2016.
100. Σε γενικές γραμμές, η πρόσβαση στην πολιτογράφηση έχει γίνει πιο δύσκολη για τους πλείστους πρόσφυγες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που ζουν στην Κύπρο για πάνω από 10 χρόνια, γεννήθηκαν στην χώρα ή έφτασαν στην χώρα σε πολύ νεαρή ηλικία.¹⁴⁹ Σε πολλές περιπτώσεις οι αιτήσεις απορρίπτονται με την αιτιολογία ότι ο πρόσφυγας δεν έχει επαρκείς δεσμούς με τη χώρα ή ότι αποτελεί βάρος για το κράτος. Τέτοιου είδους αξιολογήσεις φαίνεται να αντικατοπτρίζουν μια συνολικά αυστηρή και αρνητική στάση απέναντι στη χορήγηση υπηκοότητας σε πρόσφυγες. Επίσης, δεν υπάρχει σχεδόν καμία πρόσβαση σε καθεστώς μακροχρόνιας διαμονής ή οποιοδήποτε άλλο μόνιμο καθεστώς για αυτούς.¹⁵⁰
101. Σύμφωνα με τον περί Αρχείου Πληθυσμού Νόμο, τα προαπαιτούμενα για πολιτογράφηση είναι πέντε ή επτά συναπτά έτη διαμονής,¹⁵¹ συνεχής διαμονή στην Κύπρο τους τελευταίους δώδεκα μήνες, τρεις εγγυητές που είναι όλοι Κύπριοι πολίτες, καθαρό ποινικό μητρώο, και να έχει ο αιτητής «καλό χαρακτήρα». Αν και η οικονομική κατάσταση του αιτητή δεν περιλαμβάνεται στα επίσημα κριτήρια, στην πράξη είναι ένα από τα πρώτα πράγματα που εξετάζονται. Η ECRl ενημερώθηκε ότι εκκρεμεί στη Βουλή των Αντιπροσώπων νέο νομοσχέδιο για την πολιτογράφηση, το οποίο προσθέτει περισσότερα κριτήρια.
102. Η ECRl συνιστά στις αρχές να επανεξετάσουν τη νομοθεσία, λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές πρόνοιες της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Ιθαγένεια (ETS Αρ. 166), και να υπογράψουν και να επικυρώσουν αυτήν τη σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης. Εν τω μεταξύ, οι αρμόδιες αρχές θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι αποφάσεις πολιτογράφησης είναι πάντα επαρκώς αιτιολογημένες.¹⁵²

- Οικογενειακή επανένωση

103. Το 2014, οι τροποποιήσεις του περί Προσφύγων Νόμου του 2000 αφαίρεσαν από τους δικαιούχους επικουρικής προστασίας το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης, το οποίο παραμένει διαθέσιμο μόνο για αναγνωρισμένους πρόσφυγες. Η αιτιολόγηση που δόθηκε ήταν ότι, εσφαλμένα, η από 2003 Οδηγία

¹⁴⁷ Mihub

¹⁴⁸ Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. Analysing fundamental rights concerns for the migration and preparedness mechanism in selected EU Member States: Cyprus

¹⁴⁹ Από το 2018 έχει χορηγηθεί υπηκοότητα σε μικρότερο αριθμό ατόμων με καθεστώς διεθνούς προστασίας σε σχέση με το παρελθόν.

¹⁵⁰ Έκθεση χώρας AIDA 2021, επικαιροποιημένη, σελ. 16, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα [Cyprus - Asylum Information Database | European Council on Refugees and Exiles \(asylumineurope.org\)](https://www.refugees.org/cyprus)

¹⁵¹ Ο αριθμός των ετών που απαιτούνται εξαρτάται από το καθεστώς διαμονής. Οι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας εμπίπτουν στην κατηγορία που απαιτεί πέντε έτη.

¹⁵² Έκθεση χώρας AIDA 2021, επικαιροποιημένη, σελ. 148, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα [Cyprus - Asylum Information Database | European Council on Refugees and Exiles \(asylumineurope.org\)](https://www.refugees.org/cyprus)

για την Οικογενειακή Επανάσταση της ΕΕ εξαιρεί τους δικαιούχους επικουρικής προστασίας από το πεδίο εφαρμογής της. Μόνο σε ιδιαίτερα σπάνιες και εξαιρετικές περιπτώσεις έχει επιτραπεί η οικογενειακή επανάσταση σε τέτοιους δικαιούχους και μόνο για ανθρωπιστικούς λόγους. Το 2019, το 2020 και το 2021, δεν υπήρξαν τέτοιες υποθέσεις.¹⁵³

104. Η ECRI συνιστά στην κυβέρνηση να προβεί σε τροποποιήσεις του περί Προσφύγων Νόμου, ώστε οι δικαιούχοι επικουρικής προστασίας να πληρούν τα κριτήρια για οικογενειακή επανάσταση.

B. Ρομά

105. Βάσει του Συντάγματος της Δημοκρατίας της Κύπρου του 1960, οι Ρομά που ζουν την Κύπρο θεωρούνται πολίτες ως μέλη της Τουρκικής Κοινότητας.¹⁵⁴ Ο πληθυσμός των Ρομά εκτιμάται ότι κυμαίνεται μεταξύ 650 και 1.250 ατόμων, αριθμός που αντιστοιχεί μόλις στο 0,11% του πληθυσμού.¹⁵⁵ Καθώς η κυβέρνηση δεν αναγνωρίζει τους Ρομά ως ξεχωριστή κοινότητα, τα επίσημα στατιστικά στοιχεία παρέχουν στοιχεία μόνο για την ευρύτερη κατηγορία των «τουρκόφωνων». Η πιο πρόσφατη απογραφή πληθυσμού πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 2021. Ωστόσο, τα αποτελέσματά της δεν είχαν δημοσιοποιηθεί κατά τον χρόνο της επίσκεψης. Στην απογραφή, υπήρχε η απάντηση Κύπριος Ρομά ως απάντηση στο ερώτημα σχετικά με την εθνοτική ή θρησκευτική ομάδα που ανήκει ο απογραφόμενος.

106. Όσον αφορά την εκπαίδευση, η εγγραφή, η φοίτηση και η ολοκλήρωση του σχολείου από Ρομά έχει αυξηθεί σε όλα τα σχολικά επίπεδα από το 2010. Ωστόσο, το ποσοστό των Ρομά που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο παραμένει υψηλό και μόνο λίγοι από αυτούς φοιτούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ ακόμη λιγότεροι την ολοκληρώνουν. Κανένας Ρομά δεν έχει λάβει πανεπιστημιακή εκπαίδευση.¹⁵⁶ Τα υψηλά ποσοστά εγκατάλειψης του σχολείου καταδεικνύονται από επιτόπια έρευνα σχετικά με την κατάσταση των Ρομά που διαμένουν στον εγκαταλελειμμένο τουρκικό οικισμό της Λεμεσού, χρησιμοποιώντας δείγμα 52% του πληθυσμού των Ρομά της συγκεκριμένης περιοχής, ήτοι 31 οικογένειες (156 άτομα). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, μόνο πέντε από τα 87 παιδιά είχαν εγγραφεί στο νηπιαγωγείο και μόνο 30 παιδιά φοιτούσαν στο δημοτικό σχολείο. Τα υπόλοιπα παιδιά δεν ήταν μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα.¹⁵⁷

107. Η ECRI ενημερώθηκε ότι η πρακτική της εγγραφής παιδιών στο σχολείο με βάση τη διεύθυνση κατοικίας τους εφαρμόζεται αυστηρά, ακόμα και αν σε ορισμένες γειτονιές αυτό σημαίνει ότι υπάρχει υψηλό ποσοστό μαθητών Ρομά στο ίδιο σχολείο. Ωστόσο, σύμφωνα με τις κυπριακές αρχές, δεν υπάρχουν σχολεία ή τάξεις μόνο με παιδιά Ρομά. Φαίνεται ότι στην πραγματικότητα γονείς μη Ρομά

¹⁵³ Το Απρίλιο του 2019, η Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Παιδιού εξέδωσε μια έκθεση σχετικά με την πρόσβαση στην οικογενειακή επανάσταση για δικαιούχους επικουρικής προστασίας, στην οποία η Επίτροπος κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η κυπριακή νομοθεσία, η οποία επιβάλλει πλήρη απαγόρευση του δικαιώματος στην οικογενειακή επανάσταση για τους δικαιούχους επικουρικής προστασίας, δεν συμμορφώνεται με το πνεύμα της οδηγίας 2003/86/EK για την οικογενειακή επανάσταση, όπως ερμηνεύεται από την Επιτροπή. Περαιτέρω, έρχεται σε σύγκρουση με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ΕΣΔΑ, ειδικά τα άρθρα 8 και 14, καθώς και από τη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Η Επίτροπος συνιστά τροποποίηση του Νόμου, αλλά δεν έχουν υπάρξει εξελίξεις σχετικά με το θέμα. Έκθεση χώρας AIDA 2021, επικαιροποιημένη, σελ. 151, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα [Cyprus - Asylum Information Database | European Council on Refugees and Exiles \(asylumineurope.org\)](https://www.refugees.org/cyprus)

¹⁵⁴ Οι Ρομά εμπίπτουν στον ορισμό του άρθρου 2(2) του Συντάγματος, η οποία ορίζει: «Για τους σκοπούς του παρόντος Συντάγματος - (2) την τουρκική κοινότητα αποτελούν οι πολίτες της Δημοκρατίας, οι οποίοι είναι τουρκικής καταγωγής και έχουν ως μητρική γλώσσα την τουρκική ή μετέχουν των τουρκικών πολιτιστικών παραδόσεων ή είναι μωαμεθανοί».

¹⁵⁵ Πελεκάνη Χ. & Συμέου Λ. (2018), «Έκθεση παρακολούθησης της κοινωνίας των πολιτών σχετικά με την εφαρμογή των εθνικών στρατηγικών ένταξης των Ρομά», διαθέσιμη στη διεύθυνση <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-1-cyprus-2017-eprint-fin-cy.pdf>

¹⁵⁶ SYMEOU, L. (2020). Practice, policy and change in the school education of Roma in Cyprus. Διαθέσιμο στο W. Pink (Ed.), Oxford Encyclopedia of School Reform. New York: Oxford University Press.: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.1481>

¹⁵⁷ Panagiotopoulos C. & Zachariades A. (2016), 'Exploring the unknown aspects of Roma community in Cyprus and the role of social work practice', European Journal of Social Work, DOI: 10.1080/13691457.2016.1188773, δημοσιευμένο στο διαδίκτυο στις 19 Ιουνίου 2016. Το απόσπασμα είναι διαθέσιμο στη διεύθυνση www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13691457.2016.1188773

προσπαθούν να μεταφέρουν τα παιδιά τους σε άλλα σχολεία εάν υπάρχει μεγαλύτερο ποσοστό μαθητών μεταναστών ή Ρομά στο σχολείο τους. Η ECRl ενθαρρύνει τις αρχές να επανεξετάσουν τον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές εισάγονται στο σχολείο, για να μην υπάρχει *de facto* απομόνωση των μαθητών Ρομά σε συγκεκριμένες γειτονιές.

108. Στο Δημοτικό Σχολείο Αγίου Αντωνίου στη Λεμεσό, το οποίο επισκέφθηκε η αντιπροσωπεία της ECRl, υπάρχει σχετικά μεγάλο ποσοστό Κυπρίων μαθητών Ρομά. Η διοίκηση του σχολείου εφαρμόζει το πρόγραμμα «Δράσεις Σχολικής και Κοινωνικής Ένταξης», το οποίο περιλαμβάνει (α) επιπλέον στήριξη στους μαθητές¹⁵⁸ για τη γλώσσα και τα μαθηματικά, (β) βοηθούς καθηγητών σε όλα τα μαθήματα, (γ) επιπλέον εξωσχολικές δραστηριότητες (όπως ο αθλητισμός και ο χορός). Επίσης, το ΥΠΑΝ έχει υλοποιήσει ένα πρόγραμμα που απευθύνεται σε γονείς Ρομά, το οποίο αποτελείται από σεμινάρια που έχουν ως σκοπό να παρουσιάσουν τα οφέλη της σχολικής εκπαίδευσης και των δια βίου συνεπειών της μη φοίτησης σε σχολείο. Αυτός ήταν ένας τρόπος να πείσουν τους γονείς να εγγράψουν τα παιδιά τους στο σχολείο.¹⁵⁹ Επιπλέον, προσφέρονται δωρεάν μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε γονείς και κηδεμόνες παιδιών Ρομά. Οι μαθητές Ρομά φαίνεται να παίρνουν θάρρος από την εκμάθηση της κουρμπετιανής γλώσσας (Kurbetcha, η γλώσσα των Τουρκοκυπρίων Ρομά), ενώ τους προσφέρεται πρωινό και μεσημεριανό γεύμα κάθε μέρα. Έχουν επίσης καταβληθεί σημαντικές προσπάθειες για την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων που έχουν στους μαθητές Ρομά οι περιορισμοί που σχετίζονται με την υγειονομική κρίση της Covid-19. Η χορήγηση tablet σε όλους τους μαθητές Ρομά που συμμετέχουν στη διαδικτυακή εκπαίδευση και τα βήματα που έχουν ληφθεί για να διασφαλιστεί ότι όλοι οι μαθητές Ρομά έχουν σύνδεση στο Διαδίκτυο αποτελούν αξιόπαινες πρακτικές.
109. Σύμφωνα με τις κυπριακές αρχές, παρέχονται κάποια καταλύματα σε Ρομά από την Υπηρεσία Διαχείρισης Τουρκοκυπριακών Περιουσιών του Υπουργείου Εσωτερικών. Αυτό γίνεται για ανθρωπιστικούς λόγους και όχι βάσει της νομοθεσίας. Τα καταλύματα που προσφέρονται σε αιτητές Ρομά είναι είτε προκατασκευασμένες μονάδες που μοιάζουν με κοντέινερ σε απομακρυσμένους και απομονωμένους οικισμούς Ρομά, ή σε σπίτια στις επαρχίες της Λεμεσού και της Πάφου που ανήκουν σε Τουρκοκυπρίους που διέφυγαν από τις εχθροπραξίες της περιόδου 1964-1974. Το Υπουργείο Εσωτερικών διαθέτει ορισμένους δημοσιονομικούς πόρους για επισκευές.¹⁶⁰ Ορισμένα από αυτά τα σπίτια φέρονται να μην διαθέτουν παροχή ηλεκτρικού ρεύματος και νερού.
110. Οι Κύπριοι Ρομά βιώνουν υψηλά επίπεδα ανεργίας λόγω της χαμηλού επιπέδου γνώσης της ελληνικής γλώσσας, του χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και της έλλειψης κινήτρων να εργοδοτηθούν επίσημα, όπως οι μεγάλες αποστάσεις από τους χώρους εργασίας και οι χαμηλές αμοιβές.¹⁶¹ Τα μέτρα που έλαβαν οι αρχές απευθύνονται σε όλες τις κοινωνικά ευάλωτες ομάδες και σε όλους τους άνεργους Κυπρίους. Αν και οι δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης παρέχουν κάποια στήριξη, όπως επαγγελματικό προσανατολισμό, συμβουλευτική και προγράμματα κατάρτισης, φαίνεται ότι οι Κύπριοι Ρομά δεν συμμετέχουν σε αυτά τα προγράμματα, είτε επειδή δεν ενημερώνονται για την ύπαρξή τους είτε για άλλους λόγους.¹⁶²
111. Η ECRl σημειώνει την προετοιμασία του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου για τους Ρομά 2021-2030. Το Πλαίσιο αναφέρεται στις κοινωνικές προτεραιότητες των

¹⁵⁸ Έξι ώρες μαθημάτων ελληνικής και τουρκικής γλώσσας αντίστοιχα ανά εβδομάδα.

¹⁵⁹ Σχόλια ανατροφοδότησης των κυπριακών αρχών ως απάντηση στη λίστα ερωτήσεων της ECRl.

¹⁶⁰ Για παράδειγμα, εκπρόσωποι του Υπουργείου είπαν στην ECRl ότι δαπανήθηκαν 105.000 ευρώ για τέτοιου είδους επισκευές το 2020.

¹⁶¹ [Civil society monitoring report on implementation of the national Roma integration strategy in Cyprus: Assessing the progress in four key policy areas of the strategy](#), Γενική Διεύθυνση Δικαιοσύνης και Καταναλωτών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 2019.

¹⁶² ό.π.

αρχών για την περίοδο 2021-2030, περιγράφοντας τα σχετικά προγράμματα του δημόσιου τομέα και καθορίζοντας τους εθνικούς στόχους και τα μέτρα για την ενίσχυση της ισότητας, της συμπερίληψης και της συμμετοχής των Ρομά που ζουν σε περιοχές που βρίσκονται υπό τον έλεγχο της κυπριακής κυβέρνησης. Αυτό σημαίνει ότι, συνολικά, η γενική πολιτική της κυβέρνησης για την προώθηση της κοινωνικής συμπερίληψης των Ρομά δεν αφορά αποκλειστικά και μόνο τους Ρομά.¹⁶³ Το Στρατηγικό Πλαίσιο θα επικαιροποιείται ανά πέντε έτη, για να αντιμετωπίζει τυχόν νέα προβλήματα που θα προκύψουν, ή συντομότερα αν κριθεί απαραίτητο.¹⁶⁴ Ωστόσο, δεν υπάρχει σχέδιο δράσης που να συνδέεται με το Στρατηγικό Πλαίσιο, ούτε ξεχωριστά κονδύλια για τη χρηματοδότηση μέτρων πολιτικής ειδικά για τους Ρομά.

112. Η ECRI συνιστά την ανάπτυξη ενός ειδικού σχεδίου για τους Ρομά, σε συνδυασμό με το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο για τους Ρομά 2021-2030, και σε στενή διαβούλευση με εκπροσώπους των Ρομά. Για να διευκολυνθεί η αποτελεσματική εφαρμογή, θα πρέπει να χρηματοδοτηθεί από κονδύλια που προορίζονται για τους Ρομά και θα πρέπει να εκπαιδευτούν αρκετοί διαμεσολαβητές Ρομά σε διαφορετικούς τομείς πολιτικής, όπως η εκπαίδευση, η υγεία, η εργασία και η στέγαση.

IV. ΘΕΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που υποστηρίζουν ομάδες ενδιαφέροντος της ECRI

113. Παρά το αξιόπαινο και ιδιαίτερα σημαντικό έργο πολλών ΜΚΟ, ιδίως εκείνων που υποστηρίζουν τους μετανάστες, το περιβάλλον στο οποίο εργάζονται έχει γίνει πιο περιοριστικό με τη νομοθεσία που θεσπίστηκε το 2017. Η δηλωμένη πρόθεση της νομοθεσίας είναι να καταστήσει πιο διαφανές το έργο των ΜΚΟ, αυξάνοντας παράλληλα την οικονομική τους λογοδοσία. Ωστόσο, αυτό προκάλεσε τη διαγραφή ορισμένων ΜΚΟ, μεταξύ αυτών και της ΚΙΣΑ, η οποία θεωρείται μία από τις πιο δραστήριες ΜΚΟ όσον αφορά την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών και την καταπολέμηση του ρατσισμού και των διακρίσεων.¹⁶⁵

114. Αρκετοί γνωστοί διεθνείς οργανισμοί ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν εκφράσει την ανησυχία τους για τη συνεχή μείωση της ανεκτικότητας του περιβάλλοντος στο οποίο λειτουργούν αυτές οι ΜΚΟ, ενώ ανάμεσα σε αυτούς που έχουν εκφράσει αυτές τις ανησυχίες συγκαταλέγονται η Επίτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης¹⁶⁶ και πέντε ειδικοί εισηγητές του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.¹⁶⁷

115. Η ECRI συνιστά στις αρχές να διασφαλίσουν ότι οι ΜΚΟ είναι πάντα σε θέση να παρέχουν υπηρεσίες υποστήριξης σε άτομα που ενδιαφέροντος για την ECRI,

¹⁶³ Pelekani, C. & Symeou, L. (2019), Civil society monitoring report on implementation of the national Roma integration strategies in Cyprus: Assessing the progress in four key policy areas of the strategy. Ευρωπαϊκή Επιτροπή και Πανεπιστήμιο Κεντρικής Ευρώπης.

¹⁶⁴ Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο της Κύπρου για τους Ρομά 2021-2030. Μπορείτε να βρείτε περισσότερες πληροφορίες στην ιστοσελίδα: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/cyprus_roma_strategic_framework_final_10.12.2021.docx.

¹⁶⁵ Στις 14 Δεκεμβρίου 2020 το Υπουργείο Εσωτερικών δημοσίευσε μία λίστα ΜΚΟ, στην οποία περιλαμβάνονταν και η ΚΙΣΑ, μια μη κυβερνητική οργάνωση που παρέχει στήριξη σε μετανάστες, αιτητές ασύλου, θύματα και δυνητικά θύματα εμπορίας ανθρώπων, και η οποία εργάζεται για την καταπολέμηση των φυλετικών διακρίσεων και της ξενοφοβίας στην Κύπρο, οι οποίες έπρεπε να διαγραφούν από το Μητρώο Σωματείων και Ιδρυμάτων, λόγω μη συμμόρφωσής τους με τις τυπικές απαιτήσεις. Η ΚΙΣΑ προσέβαλε την απόφαση στις 17 Δεκεμβρίου 2020 με προσφυγή προς τον Γενικό Έφορο Σωματείων. Η προσφυγή απορρίφθηκε στις 7 Ιανουαρίου 2021. Στη συνέχεια η ΚΙΣΑ κατέθεσε κι άλλη προσφυγή ενώπιον του Διοικητικού Δικαστηρίου, η οποία απορρίφθηκε στις 10 Ιουνίου 2021. Εν τω μεταξύ, η ΚΙΣΑ έχει υποβάλει αίτηση και έχει λάβει καθεστώς μη κερδοσκοπικού σωματείου, το οποίο της επιτρέπει να συνεχίσει να λειτουργεί, αν και σε περιορισμένο βαθμό και σε μια εντελώς επισφαλής κατάσταση μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας.

¹⁶⁶ [Οι κυπριακές αρχές θα πρέπει να διερευνήσουν τις καταγγελίες για επαναπροωθήσεις \(pushbacks\) και κακομεταχείριση των μεταναστών, να βελτιώσουν τις συνθήκες υποδοχής και να διασφαλίσουν ένα ευνοϊκό περιβάλλον για τις ΜΚΟ \(coe.int\)](#)

¹⁶⁷ Κοινή ανακοίνωση του Ειδικού Εισηγητή για τα δικαιώματα της ελευθερίας του συνέρχεσθαι ειρηνικώς και του συνεταιρίζεσθαι, ο Ειδικός Εισηγητής για την προώθηση και την προστασία του δικαιώματος στην ελευθερία της γνώμης και της έκφρασης, ο Ειδικός Εισηγητής για την κατάσταση των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ο Ειδικός Εισηγητής για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών και ο Ειδικός Εισηγητής για την εμπορία ανθρώπων, ειδικά γυναικών και παιδιών, διαθέσιμη [εδώ](#).

όπως πρόσφυγες, αιτητές ασύλου και μετανάστες, καθώς και Ρομά. Στο πλαίσιο αυτό, οι αρχές θα πρέπει να επανεξετάσουν τη σχετική νομοθεσία που σχετίζεται με την εγγραφή των ΜΚΟ και να καταβάλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να διαθέσουν κονδύλια σε αυτές τις ΜΚΟ για την παροχή βασικών υπηρεσιών, όπως αυτές που παρέχονται από τα κέντρα πληροφόρησης MiHub.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΕΝΔΙΑΜΕΣΗΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ

Οι δύο συγκεκριμένες συστάσεις που η ECRI ζητά από τις κυπριακές αρχές να εφαρμόσουν κατά προτεραιότητα είναι οι εξής:

- (§41) Η ECRI συνιστά κατά προτεραιότητα στις αρχές να καταρτίσουν μια εθνική στρατηγική ΛΟΑΤΙ, συνοδευόμενη από εθνικό σχέδιο δράσης, με επαρκή ξεχωριστά κονδύλια για την εφαρμογή της και με την ενισχυμένη δράση κατά της μισαλλοδοξίας κατά των ατόμων ΛΟΑΤΙ να βρίσκεται ανάμεσα στα βασικά της στοιχεία.
- (§84) Η ECRI συνιστά στις αρχές να λάβουν κατά προτεραιότητα μέτρα για την υποστήριξη των παιδιών αιτητών ασύλου και άλλων παιδιών μεταναστών όσον αφορά την απόκτηση των δεξιοτήτων της ελληνικής γλώσσας που είναι απαραίτητες για να μπορέσουν να παρακολουθήσουν τα κανονικά μαθήματα δημοτικού σχολείου που διδάσκονται στα ελληνικά. Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να συνοδεύονται από εξατομικευμένες αξιολογήσεις δεξιοτήτων για τον προσδιορισμό της καταλληλότερης σχολικής τάξης για την τοποθέτηση του παιδιού.

Εντός των επομένων δύο ετών από τη δημοσίευση της παρούσας έκθεσης η ECRI θα ακολουθήσει μια διαδικασία ενδιάμεσης παρακολούθησης για τις δυο αυτές συστάσεις.

ΛΙΣΤΑ ΣΥΣΤΑΣΕΩΝ

Η θέση των συστάσεων στο κείμενο της έκθεσης βρίσκεται εντός παρενθέσεων.

1. (§3) Η ECRI επαναλαμβάνει τη σύστασή της να χορηγηθεί στον Επίτροπο Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων το δικαίωμα να κινεί και να συμμετέχει αυτεπαγγέλτως σε δικαστικές διαδικασίες και αγωγές, σύμφωνα με την παράγραφο 14γ της υπ' αριθμό 2 Σύστασης Γενικής Πολιτικής της ECRI σχετικά με τους φορείς ισότητας για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας σε εθνικό επίπεδο.
2. (§12) Η ECRI συνιστά στις αρμόδιες αρχές να λάβουν αποφασιστικά μέτρα για να διασφαλίσουν την αποτελεσματική εφαρμογή του Κώδικα Συμπεριφοράς κατά του Ρατσισμού & Οδηγού Διαχείρισης και Καταγραφής Ρατσιστικών Περιστατικών στον τομέα της εκπαίδευσης, και συγκεκριμένα διασφαλίζοντας ότι η αναφορά ρατσιστικών περιστατικών αναγνωρίζεται ως κάτι θετικό.
3. (§17) Η ECRI συνιστά στις αρχές να λάβουν περαιτέρω μέτρα για να διασφαλίσουν μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση για θέματα ΛΟΑΤΙ στο σχολικό περιβάλλον i) παρέχοντας αρχική και ενδοϋπηρεσιακή εκπαίδευση για όλους τους εκπαιδευτικούς και τους διευθυντές σχολείων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση με κατάλληλη κατάρτιση σε θέματα ΣΠΤΦ, και ii) απαντώντας σε ουσιώδεις ερωτήσεις πάνω σε θέματα ΣΠΤΦ σε ειδικά σχολικά βιβλία σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή. Επίσης θα πρέπει να σταλεί ένα ισχυρό μήνυμα μηδενικής ανοχής των ΛΟΑΤΙ-φοβικών στάσεων και συμπεριφορών σε όλους τους επαγγελματίες της εκπαίδευσης που συνλειτουργούν με μαθητές και γονείς.
4. (§30) Σύμφωνα με της παραγράφους 7 και 30 της υπ' αριθμό 16 Σύσταση Γενικής Πολιτικής της ECRI σχετικά με την προστασία των παράτυπων μεταναστών από τις διακρίσεις, η ECRI συνιστά στις αρχές να αλλάξουν τις πολιτικές και τις διαδικασίες τους, και όπου κριθεί απαραίτητο να δρομολογήσουν τροποποιήσεις της νομοθεσίας, προκειμένου να αποσυνδέσουν τα εργασιακά παράπονα των μεταναστών, ανεξάρτητα από το καθεστώς διαμονής τους, από την αρμοδιότητα των αρχών που είναι υπεύθυνες για τον έλεγχο της μετανάστευσης.
5. (§41) Η ECRI συνιστά κατά προτεραιότητα στις αρχές να καταρτίσουν μια εθνική στρατηγική ΛΟΑΤΙ, συνοδευόμενη από εθνικό σχέδιο δράσης, με επαρκή ξεχωριστά κονδύλια για την εφαρμογή της και με την ενισχυμένη δράση κατά της μισαλλοδοξίας κατά των ατόμων ΛΟΑΤΙ να βρίσκεται ανάμεσα στα βασικά της στοιχεία.
6. (§49) Η ECRI συνιστά στις αρχές να θεσπίσουν ένα ολοκληρωμένο σύστημα παρακολούθησης των περιστατικών ρητορικής μίσους, με τη συμμετοχή της αστυνομίας, της εισαγγελίας, των δικαστηρίων, του φορέα ισότητας και των σχετικών οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, ειδικά εκείνων που στηρίζουν τους πρόσφυγες, τους αιτητές ασύλου και τους μετανάστες, τους μαύρους και τα άτομα ΛΟΑΤΙ. Στο πλαίσιο αυτό, οι αρχές θα πρέπει να αξιοποιήσουν τις θετικές πρωτοβουλίες που έχουν ως στόχο την αντιμετώπιση της ελλιπούς υποβολής παραπόνων στην αστυνομία και να λάβουν δεόντως υπόψη την παρ. 58 της Σύστασης CM/Rec(2022)16 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και τα εδάφια (γ) και (δ) της παρ. 3 της υπ' αριθμό 15 Σύστασης Γενικής Πολιτικής της ECRI αναφορικά με την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους.
7. (§53) Η ECRI συνιστά στις αρχές να εντείνουν τις προσπάθειές τους όσον αφορά την ενθάρρυνση δημοσίων προσώπων, ιδίως υψηλόβαθμων αξιωματούχων και θρησκευτικών ηγετών, να καταδικάζουν άμεσα και σθεναρά την χρήση ρατσιστικού λόγου και άλλων μορφών ρητορικής μίσους, να χρησιμοποιήσουν αντίστροφη ομιλία και εναλλακτική ρητορική και να προωθούν την κατανόηση μεταξύ των ομάδων, κάτι που περιλαμβάνει επίσης την έκφραση αλληλεγγύης προς εκείνους

που αποτελούν στόχο της ρητορικής μίσους, στο πλαίσιο της παρ. 53 της Σύστασης CM/Rec(2022)16 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και του εδαφίου (ζ) της παρ. 4 της υπ' αριθμό 15 Σύστασης Γενικής Πολιτικής της ECRI αναφορικά με την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους.

8. (§65) Η ECRI συνιστά στις αρχές i) να αναθεωρήσουν την ποινική νομοθεσία σχετικά με τη ρητορική μίσους, συμπεριλαμβανομένων των ένδικων μέσων που είναι διαθέσιμα για τα θύματα, ii) να παρέχουν, χωρίς καθυστέρηση, κατάλληλη εκπαίδευση στους αστυνομικούς, τους δημόσιους κατηγορούς και τους δικαστές σχετικά με τον τρόπο βέλτιστης χρήσης των υπαρχουσών νομικών προνοιών για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και των εγκλημάτων μίσους, και iii) να αναπτύξουν μέτρα που θα αυξήσουν την ευαισθητοποίηση για τα άτομα και τις ομάδες που γίνονται στόχοι ρητορικής μίσους, ώστε να γνωρίζουν τα δικαιώματά τους και ότι έχουν την δυνατότητα να επιτύχουν επανόρθωση μέσω ποινικών και άλλων νομικών διαδικασιών, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη τις σχετικές αρχές και οδηγίες που περιέχονται στη Σύσταση CM/Rec(2022)16 της Επιτροπής των Υπουργών για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και την υπ' αριθ. 15 Σύσταση Γενικής Πολιτικής της ECRI για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους.
9. (§76) Η ECRI συνιστά στις αρχές να αυξήσουν τον αριθμό των γλωσσών και των διαύλων μέσω των οποίων διατίθενται στους μετανάστες απαραίτητες πληροφορίες και υπηρεσίες κυρίως σχετικά με την εκπαίδευση, την υγεία, τη στέγαση και την εργασία.
10. (§79) Η ECRI συνιστά να ληφθούν νομοθετικά ή άλλα κατάλληλα μέτρα για την πρόληψη του αποκλεισμού από αθλητικούς συλλόγους των ατόμων που δεν έχουν υπηκοότητα.
11. (§84) Η ECRI συνιστά στις αρχές να λάβουν κατά προτεραιότητα μέτρα για την υποστήριξη των παιδιών αιτητών ασύλου και άλλων παιδιών μεταναστών όσον αφορά την απόκτηση των δεξιοτήτων της ελληνικής γλώσσας που είναι απαραίτητες για να μπορέσουν να παρακολουθήσουν τα κανονικά μαθήματα δημοτικού σχολείου που διδάσκονται στα ελληνικά. Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να συνοδεύονται από εξατομικευμένες αξιολογήσεις δεξιοτήτων για τον προσδιορισμό της καταλληλότερης σχολικής τάξης για την τοποθέτηση του παιδιού.
12. (§102) Η ECRI συνιστά στις αρχές να επανεξετάσουν τη νομοθεσία, λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές πρόνοιες της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Ιθαγένεια (ETS Αρ. 166), και να υπογράψουν και να επικυρώσουν αυτήν τη σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης. Εν τω μεταξύ, οι αρμόδιες αρχές θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι αποφάσεις πολιτογράφησης είναι πάντα επαρκώς αιτιολογημένες.
13. (§104) Η ECRI συνιστά στην κυβέρνηση να προβεί σε τροποποιήσεις του περί Προσφύγων Νόμου, ώστε οι δικαιούχοι επικουρικής προστασίας να πληρούν τα κριτήρια για οικογενειακή επανένωση.
14. (§112) Η ECRI συνιστά την ανάπτυξη ενός ειδικού σχεδίου για τους Ρομά, σε συνδυασμό με το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο για τους Ρομά 2021-2030, και σε στενή διαβούλευση με εκπροσώπους των Ρομά. Για να διευκολυνθεί η αποτελεσματική εφαρμογή, θα πρέπει να χρηματοδοτηθεί από κονδύλια που προορίζονται για τους Ρομά και θα πρέπει να εκπαιδευτούν αρκετοί διαμεσολαβητές Ρομά σε διαφορετικούς τομείς πολιτικής, όπως η εκπαίδευση, η υγεία, η εργασία και η στέγαση.

15. (§115) Η ECRI συνιστά στις αρχές να διασφαλίσουν ότι οι ΜΚΟ είναι πάντα σε θέση να παρέχουν υπηρεσίες υποστήριξης σε άτομα που ενδιαφέροντος για την ECRI, όπως πρόσφυγες, αιτητές ασύλου και μετανάστες, καθώς και Ρομά. Στο πλαίσιο αυτό, οι αρχές θα πρέπει να επανεξετάσουν τη σχετική νομοθεσία που σχετίζεται με την εγγραφή των ΜΚΟ και να καταβάλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να διαθέσουν κονδύλια σε αυτές τις ΜΚΟ για την παροχή βασικών υπηρεσιών, όπως αυτές που παρέχονται από τα κέντρα πληροφόρησης MiHub.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Η Βιβλιογραφία αυτή παραθέτει τις βασικές δημοσιευμένες πηγές οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της εξέτασης της κατάστασης στην Κύπρο. Δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως εξαντλητικός κατάλογος όλων των πηγών πληροφόρησης που διατέθηκαν στην ECRI κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας της έκθεσης.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI)

1. ECRI (2019a), Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Cyprus subject to interim follow-up, CRI(2019)23.
2. ECRI (2016), Fifth report on Cyprus, CRI(2016)18.
3. ECRI (2014), Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Cyprus subject to interim follow-up, CRI(2014)21.
4. ECRI (2011a), Fourth report on Cyprus, CRI(2011)20.
5. ECRI (2006), Third Report on Cyprus, CRI(2006)17.
6. ECRI (2001a), Second report on Cyprus, CRI(2001)35.
7. ECRI (1999), Report on Cyprus, CRI(99)50.
8. ECRI (1996), [General Policy Recommendation No. 1](#): Combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance, CRI(96)43.
9. ECRI (2018), [General Policy Recommendation No. 2 \(revised\)](#): Equality bodies to combat racism and intolerance at national level, CRI(2018)06.
10. ECRI (1998a), [General Policy Recommendation No. 3](#): Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies, CRI(98)29.
11. ECRI (1998b), [General Policy Recommendation No. 4](#): National surveys on the experience and perception of discrimination and racism from the point of view of potential victims, CRI(98)30.
12. ECRI (2022), [General Policy Recommendation No. 5 \(revised\)](#): Preventing and combating anti-Muslim racism and discrimination, CRI(2022)6.
13. ECRI (2001b), [General Policy Recommendation No. 6](#): Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet, CRI(2001)1.
14. ECRI (2003), [General Policy Recommendation No. 7](#): National legislation to combat racism and racial discrimination, CRI(2003)8rev, as amended in 2017.
15. ECRI (2004), [General Policy Recommendation No.8](#): Combating racism while fighting terrorism, CRI(2004)26.
16. ECRI (2021), [General Policy Recommendation No.9 \(revised\)](#): Preventing and combating antisemitism, CRI(2021)28.
17. ECRI (2007a), [General Policy Recommendation No.10](#): Combating racism and racial discrimination in and through school education, CRI(2007)6.
18. ECRI (2007b), [General Policy Recommendation No.11](#): Combating racism and racial discrimination in policing, CRI(2007)39.
19. ECRI (2009), [General Policy Recommendation No. 12](#): Combating racism and racial discrimination in the field of sport, CRI(2009)5.
20. ECRI (2011b), [General Policy Recommendation No.13](#): Combating antigypsyism and discrimination against Roma, CRI(2011)37rev, as amended in 2020.
21. ECRI (2012), [General Policy Recommendation No.14](#): Combating racism and racial discrimination in employment, 2012, CRI(2012)48.
22. ECRI (2016a), [General Policy Recommendation No. 15](#): Combating Hate Speech, CRI(2016)15.
23. ECRI (2016b), [General Policy Recommendation No. 16](#): Safeguarding irregularly present migrants from discrimination, CRI(2016)16.
24. ECRI (2022), [ECRI Glossary](#).

Other sources (listed in alphabetical order)

25. Apostolidou, Z. (2018), Combating homophobic and transphobic bullying in schools, National Report: Cyprus.

26. Association for historical dialogue and research, Education for a Culture of Peace – 'IMAGINE', <https://www.ahdr.info/peace-education/58-education-for-a-culture-of-peace-imagine>.
27. Asylum Information Database (AIDA) (2021), Country Report: Cyprus 2021 Update, available at [Cyprus - Asylum Information Database | European Council on Refugees and Exiles \(asylumineurope.org\)](https://asylumineurope.org/reports/country/cyprus/).
28. Asylum Information Database (AIDA) (2020), Country Report Cyprus.
29. Asylum Information Database (AIDA) (2019), Country Report Cyprus, available at <https://asylumineurope.org/reports/country/cyprus/>.
30. Asylum Migration & Integration Fund and the Republic of Cyprus (2019), National Plan on the Integration of Migrants, S/2021/1110, <https://tcnintegration.com.cy/>.
31. BBC (2019, May 2), Cyprus serial killer case exposes abuse of migrant women, <https://www.bbc.com/news/world-europe-48110874>.
32. Commissioner for Administration and the Protection of Human Rights (Cyprus Ombudsman) (2021, July 14), Summary of the Statement regarding the speech that promotes racism and xenophobia and the specific implications of this speech when it is developed on the internet, C/N: 62/2017, 161/2019, 557/2019, 588/2019, 1798/2019, 1803/2019, 271/2020, 1252/2020, <https://equineteurope.org/cyprus-the-dangers-of-hate-speech/>.
33. Council of Europe, Commissioner for Human Rights (2011), Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe.
34. Council of Europe, Commissioner for Human Rights (2015), Human rights and intersex people, Issue paper.
35. Council of Europe, Commissioner for Human Rights (2020, April 7), Statement, Governments must ensure equal protection and care for Roma and Travellers during the COVID-19 crisis.
36. Council of Europe, Commissioner for Human Rights (2021, March 10), [Cypriot authorities should investigate allegations of pushbacks and ill-treatment of migrants, improve reception conditions, and ensure an enabling environment for NGOs - View \(coe.int\)](https://www.coe.int/en/web/com-hr/communications/cyprus-authorities-should-investigate-allegations-of-pushbacks-and-ill-treatment-of-migrants-improve-reception-conditions-and-ensure-an-enabling-environment-for-ngos) .
37. Council of Europe, Committee of Ministers (2010), Recommendation CM/Rec(2010)5 on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity.
38. Council of Europe, Committee of Ministers (2022), Recommendation CM/Rec(2022)16 on combating hate speech.
39. Cyprus Mail (2022, March 18), [Priests 'forcing LGBTI people to undergo conversion therapy', MPs hear](https://www.cypriatimes.com.cy/news/2022/03/18/priests-forcing-lgbti-people-to-undergo-conversion-therapy-mps-hear/).
40. Cyprus Mail (2017, December 21), [Education ministry urged to stop priest confessions in schools](https://www.cypriatimes.com.cy/news/2017/12/21/education-ministry-urged-to-stop-priest-confessions-in-schools/)
41. Cyprus Police, Statistical Data, https://www.police.gov.cy/police/police.nsf/dmlstatistical_en/dmlstatistical_en?opendocument.
42. Cyprus Refugee Council, Mediterranean Institute of Gender Studies, Caritas Cyprus, ACCEPT LGBT Cyprus (2018), Joint Submission for the Universal Periodic Review: 3rd Cycle, 32nd Session, in June 2018, available at [OHCHR | Cycles of the Universal Periodic Review](https://www.ohchr.org/en/indicators/cycles-of-the-universal-periodic-review).
43. Daily Mirror (2019, July 27), [Outrage as bishop says gay people exist because pregnant women have anal sex - World News - Mirror Online](https://www.mirror.co.uk/news/world-news/outrage-as-bishop-says-gay-people-exist-because-pregnant-women-have-anal-sex-10212777).
44. Demetriou, C., Drousiotou, C. and Trimikliniotis, N. (2022, January 10), Analysing key fundamental rights concerns for EU preparedness and crisis management, Cyprus Migration Bulletin.
45. Dilmaç, J. A., Kocadal, Ö and Tringides, O. (2021), Democracy and Human Rights, Public discourses of hate speech in Cyprus: awareness, policies and prevention, Friedrich-Ebert-Stiftung (FES).
46. European Commission, European Website on Integration (2020, April 3), New temporary accommodation for migrants in Cyprus.
47. European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, (2018), Education and training, MONITOR 2018, [Education and training monitor 2018 - Publications Office of the EU \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eurydice/en/publications/monitor-2018).
48. European network of legal experts in non-discrimination and gender equality (2021), Country report non-discrimination Cyprus.
49. European Network of Equality Bodies (Equinet), [Office of the Commissioner for Administration and the Protection of Human Rights – Equinet \(equineteurope.org\)](https://www.equineteurope.org/en/office-of-the-commissioner-for-administration-and-the-protection-of-human-rights).
50. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2020), EU-LGBTI II, A long way to go for LGBTI equality.

51. Hombat – Combating Homophobic and transphobic bullying in schools, National Report: Cyprus.
52. IGLYO The International LGBTQI Youth & Student Organisation (2022), LGBTQI Inclusive Education Report.
53. ILGA-Europe – the European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association, Rainbow Europe Country Ranking, [Country Ranking | Rainbow Europe \(rainbow-europe.org\)](https://rainbow-europe.org/country-ranking/).
54. Kamenou, N. and others (2019), The LGBTI Movement in Cyprus: Activism, Law, and Change Across the Divide, Friedrich Ebert Stiftung.
55. KISA (2021), Mapping of labour complaint mechanisms in Cyprus, available at <https://kisa.org.cy/wp-content/uploads/2022/04/RP-CY-complaint-mechanisms-EN-070422-Fin.pdf>.
56. KISA (2021), The Commissioner of Administration and Human Rights in Cyprus (CAHR) – shadow report, <https://kisa.org.cy/wp-content/uploads/2021/10/CY-NHRI-Shadow-Rep-May-2021.pdf>.
57. KISA (2019), Hate speech in public discourse, Cyprus.
58. Ministry of Education and Culture, Cyprus Pedagogical Institute, Curriculum Development Unit (2016), Code of Conduct Against Racism and Guide for Managing and Recording Racist Incidents.
59. Ministry of Education and Culture (2017, September), [Cyprus Observatory on School Violence](https://www.mec.gov.cy/observatory/).
60. NewsinCyprus (2021, March 26), Cyprus government condemns mosque vandalism at Episkopi, <http://www.newsincyprus.com/news/304906/cyprus-government-condemns-mosque-vandalism-at-episkopi>.
61. Open Democracy (2021, April 16), The remnants of Golden Dawn are winning support in Cyprus, [The remnants of Golden Dawn are winning support in Cyprus | openDemocracy](https://www.opendemocracy.net/en/analysis/the-remnants-of-golden-dawn-are-winning-support-in-cyprus/).
62. OSCE/ODIHR (2020), Hate crime reporting – Cyprus, <https://hatecrime.osce.org/cyprus>.
63. Panagiotopoulos C. & Zachariades A. (2016), ‘Exploring the unknown aspects of Roma community in Cyprus and the role of social work practice’, European Journal of Social Work, DOI: 10.1080/13691457.2016.1188773, published online on 19 June 2016. The abstract is available at www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13691457.2016.1188773.
64. Pelekani, C. & Symeou, L. (2019), [Civil society monitoring report on implementation of the national Roma integration strategy in Cyprus: Assessing the progress in four key policy areas of the strategy](https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/cyprus_roma_strategic_framework_final_10.12.2021.docx), European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers and Central European University.
65. Republic of Cyprus (2021), Cyprus National Roma Strategic Framework 2021-2030, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/cyprus_roma_strategic_framework_final_10.12.2021.docx.
66. Symeou, L. (2020), Practice, policy and change in the school education of Roma in Cyprus. In W. Pink (Ed.), Oxford Encyclopedia of School Reform. New York: Oxford University Press.: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.1481>.
67. Trimikiniotis, N. and Demetriou, C. (2022), Franet National contribution to the Fundamental Rights Report 2022, CYPRUS.
68. United Nations (UN), Committee on the elimination of racial discrimination (CERD) (2017), Concluding observations on the twenty-third and twenty- fourth periodic reports of Cyprus, CERD/C/CYP/CO/23-24.
69. United Nations, Committee on the Rights of the Child (2020), Replies of Cyprus to the list of issues in relation to its combined fifth and sixth periodic reports, CRC/C/CYP/RQ/5-6.
70. United Nations, General Assembly, Human Rights Council (2021), Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights and reports of the Office of the High Commissioner and the Secretary-General, Question of human rights in Cyprus, A/HRC/46/23.
71. United Nations Security Council (2021), United Nations operations in Cyprus, Report of the Secretary-General, S/2021/1110.
72. United Nations, Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association; the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression; the Special Rapporteur on the situation of human rights defenders; the Special Rapporteur on the human rights of migrants; and the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children (2021, March 31), Joint Communication, AL CYP 1/2021, available [here](https://www.unhcr.org/refugees/cyprus).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Η ΑΠΟΨΗ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

Το παράρτημα που ακολουθεί δεν αποτελεί μέρος της ανάλυσης και των προτάσεων της ECRI αναφορικά με την κατάσταση στην Κύπρο

Η ECRI, σύμφωνα με την διαδικασία παρακολούθησης των χωρών, συμμετείχε σε έναν εμπιστευτικό διάλογο με τις αρχές της Κύπρου κατά την σύνταξη του πρώτου προσχεδίου της έκθεσης. Ένας αριθμός σχολίων των αρχών ελήφθησαν υπόψη και ενσωματώθηκαν στην τελική έκδοση της έκθεσης (η οποία λαμβάνει υπόψη μόνο εξελίξεις μέχρι τις 30 Ιουνίου 2022, ημερομηνία εξέτασης του πρώτου προσχεδίου).

Οι αρχές ζήτησαν επίσης να αναπαραχθεί η παρακάτω άποψη ως παράρτημα της έκθεσης.

OMBUDSMAN

SUMMARY (page 5):

“The Ombudsman institution, which is the only equality body in Cyprus, still does not have the competence to initiate or participate in court proceedings on behalf of victims of discrimination or intolerance.”

Note 1:

In spite of the lack of specific procedural rules, dealing with amicus curiae issue, the Supreme Court, established guidelines upon its jurisprudence on how a person/Institution, acting as an expert for a specific subject matter, such the Attorney General of the Republic, or the Commissioner for Administration and Protection of Human Rights, as Equality Body can be a part of the trial, after the submission of a relevant application before the Competent Court.

The above-mentioned following procedure occurs, because of the fact that the Judicial Power has exclusively jurisdiction to regulate the proceedings before it, including the power to ensure the right of representation of any expert on the matter in the dispute, as amicus curiae.

Furthermore, the Court has the discretion to decide whether to allow a person who is not a party to the proceedings to be heard in a judicial proceeding as amicus curiae, provided that the person in question has no interest in the proceedings and cannot be characterised as an interested party in the outcome of the case.

The primary purpose for which the Court may allow such third-party intervention is to enable the third party to assist the Court in a case of legal doubt or legal error.

Even in the case of the Attorney General, as is the case for a Equality Body, there is no provision for his/her own initiative to intervene before the Court, unless the Court itself requests his/her intervention in the course of the proceedings or the Attorney General him/herself submits an application in order to be allowed to intervene provided, however, that the Attorney General ,is not directly involved or has no direct interest in the outcome of the case.

In the same way, when there is a specialised matter relating to Commissioner's mandate as an Equality Body, the Court may, on its own initiative to, request him/her to intervene during the proceedings, or the Commissioner him/herself submits an application in order to intervene as an expert on specific issues.

FINDINGS AND RECOMMENDATIONS (pages 7 & 8)

I. EFFECTIVE EQUALITY AND ACCESS TO RIGHTS

A. Equality Bodies

2. [...] However, courts are competent to decide whether to accept third party submissions or interventions, including by the equality body.

3. ECRI reiterates its recommendation that the Commissioner for Administration and Human Rights be granted the right to initiate and participate ex officio in court proceedings, in line with § 14c of ECRI's General Policy Recommendation No. 2 on equality bodies to combat racism and intolerance at national level.

Note 2:

See Note 1

4. [...] ECRI's civil society interlocutors have nevertheless regretted that the equality body predominantly issues recommendations instead of binding decisions. ECRI encourages the equality body to make the best use of its power to issue binding decisions on discrimination and hate speech complaints.

(footnote 3: The Office of the Commissioner made reference to some binding decisions it had issued after ECRI's visit, but none of these concerned groups of concern to ECRI.)

Note 3:

In recent months at least five reports have been submitted to the competent authorities with binding decisions. In all cases, relevant binding decisions were fully implemented after the consultations, and, therefore, no further action was required (e.g. imposition of fines).

Furthermore, given that, under the relevant legal framework that gives the Commissioner the power and competence to act as an Equality Body [Combating of Racism and Other Discrimination (Commissioner) Law of 2004 (L.42(I)/2004)], in his/her Reports as Equality Body, the Commissioner states his/her intention to impose a binding decision, following the consultations, which are also provided for by the legislation, the Commissioner's preliminary decisions are usually implemented and thus there is no need to proceed with imposition of a fine.

Indicatively, the Commissioner have submitted Reports with binding decisions/recommendations that were fully implemented by the concerned Authorities, in the following cases:

- [Report regarding Cyprus' Technological University protocol for the way of conducting courses during the autumn semester of 2021 \(December 16, 2021\).](#)
- [Report regarding gender discrimination in workplace against female non-commissioned officers \(December 17, 2021\).](#)
- [Report regarding the provision of reasonable accommodation to a student with disabilities during Pancyprian Entrance Examinations \(March 21, 2022\).](#)
- [Report regarding gender discrimination in workplace against female non-commissioned officers \(September 12, 2022\)](#)
- [Report on discriminatory treatment of retired regular members of the Cyprus Union of Journalists due to the deprivation of the right to vote \(November 18, 2022\)](#)
- *Commissioner's recommendations in a case concerning various verbal insults to a person of different ethnic origin, were implemented. Specifically, Police persecuted the perpetrators were persecuted under the Law which provides for "combating certain forms and expressions of racism and xenophobia by means of criminal law". Additionally, the Police referred the case to the Attorney General of the Republic, who initiated criminal proceedings for the specific racist incident and the Court imposed the sentence of imprisonment (with suspension) on those involved.*
- *Commissioner's recommendations in a case concerning assaults with racist motives to migrants who worked in businesses that deliver food at homes, were implemented. Specifically, Police investigated the incidents and are awaiting instructions from the Legal Service on how to handle them, as the offenders were minors. Further, to prevent delinquency, the Police have increased patrols in the area and will proceed with the preparation of audio-visual material to raise awareness on such issues, as well as an information triptych in different languages to encourage persons belonging to vulnerable groups to make complaints.*
- *Commissioner's recommendations in a case concerning a man violently attacking and beating an African woman holding a baby in her arms, were implemented. Specifically, the suspect in the racist incident was arrested and the case is now pending before Court.*
- *Commissioner's recommendations in a case concerning racist verbal attacks to a footballer by opponent footballers, as well as other persons on and off the field, based on his color and racial origin, were implemented. Specifically, the Police appealed to the Attorney General of the of the Republic, who filed a criminal case in the Court for the specific racist incident.*
- *Commissioner submitted a systematic Report regarding online hate speech that promotes racism and xenophobia and recommended that specific measures should be taken to address the issue. The relevant recommendations of the Commissioner have already been implemented, e.g. the Police issued circulars on issues of preventing and combating racism and discrimination, is about to issue a new Police Ordinance to*

define the management of anti-discrimination issues, has been committed to participate in the Working Group on Hate Crimes undertaken by the Commissioner in collaboration with ODIHR-OSCE, has set up a Sub-Directorate for Cybercrime to combat offences committed online, will upgrade the training provided to its members on how to investigate such incidents, etc.

5. [...] In practice, however, the division of tasks between the different mandates and thus entities of the Commissioner's Office appears blurred, with staff often assigned to carry out specific tasks across the lines of the different mandates of the institution. The Office of the Commissioner has justified this practice by an insufficient amount of complaints in some policy areas to justify staff dealing exclusively with those. ECRI nonetheless considers that the staffing levels and competences of the Office staff need to be reviewed in order to determine whether sufficient staff are assigned to equality body functions and whether any support/litigation and decision-making functions are carried out by clearly distinct staff or units. Moreover, the relevant staff of the Office should receive appropriate training in the area of combating discrimination and hate speech. If necessary, Council of Europe support may be sought.

Note 4:

Based on the organizational chart of Commissioner's Institution, for all the mandates of the Commissioner, there is a supervisor/responsible/head (Officer A, Senior Officer or First Officer) under whose supervision there is a certain number of Officers. Some of these Officers are involved in more than one fields, due to the small amount of complaints received in some fields so they don't work exclusively under one competence.

Additionally, and depending on the type of discrimination that arises in each case that comes before the Commissioner, its handling is assigned on, to an Officer who has the appropriate knowledge and expertise for the specific issue and belongs to the team that working on discrimination issues.

As regards to the provision of training in issues relating to combat discrimination and hate speech, it is noted that Officers of Commissioner's Office who deal with issues of the Equality Body, systematically participate in relevant seminars/trainings/meetings organized for this purpose by international bodies, such as Equinet, FRA etc. and are also members of relevant working groups on the subject.

Additionally, in 2021, in cooperation with the Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) of the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), the Commissioner launched a joint initiative to explore the possibilities that exist for the development and promotion of interagency co-operation between competent public authorities and civil society bodies, in order to more effectively address hate crimes in Cyprus. In the framework of this cooperation, a Working Group has been set up, with the responsibility to define and promote specific actions that will strengthen and improve the national framework which deals with racist crimes and support of the victims.

Furthermore, the Commissioner, under her mandate as a NHRI, and Equality Body, has been carrying out since 2020 an [information campaign on hatred/hate speech and the freedom of expression](#). The purpose of this campaign is to guide the public as to the concept of hate speech and the freedom of expression, both for the purposes of information and awareness about specific issues.

Among others, a special page was created on the Office's website which gathers the most important interventions made by the Commissioner regarding to issues related to hate speech and the freedom of expression.

Specifically:

- [Own Initiative Intervention regarding the publication and immediate retransmission of videos with offensive content regarding the reputation of third parties](#)
- [Own Initiative Intervention on the occasion of comments by the Metropolitan of Morphou](#)

- [Intervention regarding financing of Product from the Business Innovation Plan and possible violation of the Gender Equality Legislation](#)
- [Public Position regarding the decision of the Municipal Council Sotira for cancellation of the THOC's theatrical performance "Cock"](#)
- [Intervention regarding rhetoric that promotes racism and xenophobia and the specific implications of this rhetoric when it is developed on the internet](#)
- [Ex-officio Intervention regarding the elimination of racist incidents from football and the wider field of sports](#)

Furthermore, in April 2019, and in view of the forthcoming elections to the European Parliament on 26 May, the Commissioner organized [an information campaign on Combating Discrimination and Hate Speech in Election Campaigns](#).

6. [...] ECRI notes that, according to the data provided by the Commissioner's Office, its operational budget has remained relatively stable, with a slight annual increase in absolute terms, except in 2021. ECRI also notes that the budget for the operations of the equality body proper was of € 379,246 in 2020.

Note 5:

Every year, Commissioner's budget is prepared by his/her Institution upon their needs and also upon its strategic plan. The proposed budget is approved as a whole by the Parliament via its submission by the Ministry of Finance. This way, the Commissioner is provided with the necessary financial, technical and human resources to fulfil his/her broad mandate. Following the approval of its budget, the Institution has absolute management and control of the appropriated funds.

The amount included in the budget is every year more than enough to meet the needs of the Institution, since it is prepared by our Institution upon our needs and the strategic plan. For this reason, in the last 10 years (at least), the entire amount included in the approved budget has never been spent, but by the end of each year, part of it remains unused.

Commissioner's Institution's operating budget for 2022 amounted to 2.132.010 euros, compared to 2016 which amounted to 1.823.357 euros.

At the same time, the corresponding budget of the Equality Body has also been increased. Specifically, the Officers dealing with Equality Body issues have increased from 10 to 12 and will be further increased after the recruitment of seven (7) new Officers.

7. According to data submitted to ECRI by the Commissioner's Office, 165 complaints were received in 2021; 65 in 2020; 71 on 2019; 52 in 2018; 57 in 2017 and 35 in 2016. The institution upheld the complaints and issued a recommendation in about one third to more than half of the cases. A significant number of these complaints related to religion and beliefs in 2021. In the light of ECRI's findings in the present report and in order to detect any underreporting, ECRI encourages the Commissioner to conduct inquiries into potential racism, intolerance and discrimination towards various groups, including refugees, asylum seekers and migrants, on the basis of the anti-discrimination legislation.

Note 6:

In all cases of complaints regarding racism, intolerance and discrimination, at which is found that there is discrimination and the competent authorities/services do not ensure its removal during the investigation of the complaints, a relevant report is submitted with specific recommendations and suggestions.

Indicative, many Reports/Interventions have been submitted regarding vulnerable groups of people, such as domestic workers, migrants, asylum seekers, Roma, persons with disabilities, pregnant women, prisoners etc.

However, because in some cases the competent authorities/services involved may remove discrimination against the vulnerable persons who apply to the Commissioner, there is no need to proceed with the submission of a Report about their cases.

Also, some times the relevant complaints submitted to the Commissioner are not justified and/or the claims of the complainants are not true, and therefore the Commissioner does not proceed to submission of a Report.

However, in all cases where the complaints are justified and discriminatory treatment exists, relevant reports are submitted, based on the provisions of the relevant anti-discrimination legislation [Combating of Racism and Other Discrimination (Commissioner) Law of 2004 (L.42(I)/2004)], as well as in the corresponding cases where a discrimination issue is examined by the Commissioner ex-officio.

8. ECRI noted that the annual report of the equality body for the years 2017, 2018 and 2019 were published in a single document only in 2020 and encourages annual reporting.

Note 7:

The Annual Report of the Equality Body was issued uniformly for the years 2017, 2018 and 2019, purely for practical reasons. However, at the same time, Commissioner's Annual Reports that were issued consistently every year, they included separate chapters on the work and actions under all the mandates of the Commissioner, including his/her mandate as an Equality Body.

However, in addition and over and above to the Annual Reports in which separate chapters are included regarding all the mandates of the Commissioner, since 2017 separate Annual/Activity Reports are published for all the mandates of the Commissioner.

Specifically:

- Annual Report of the Commissioner acting as Equality Body, 2017 - 2018 – 2019
- Annual Report for the year 2020, under Commissioner's mandate to act as Equality Body
- Action Review 2017 - 2020 for the National Human Rights Institution
- Activity Report under Commissioner's mandate as an Independent Mechanism for the Promotion, Protection and Monitoring of the UNCRPD, 2017 - 2018 – 2019
- Activity Report for the year 2020, under Commissioner's mandate as an Independent Mechanism for the Promotion, Protection and Monitoring of the UN CRPD
- Action Review of National Preventing Mechanism for the years 2018 & 2019
- Action Review of National Preventing Mechanism for the year 2020
- Action Report 2018 - 2019 - 2020: Forced Returns Monitoring Mechanism

The Annual Report for the year 2021, as well as separate Annual Reports for the year 2021 for all the mandates of the Commissioner, including a separate Annual Report regarding Commissioner's mandate to act as Equality Body, have been prepared and soon will be submitted to the President of the Republic and then been published.

At the same time, Annual Reports for the year 2022, are under preparation.

LIST OF RECOMMENDATIONS (page 35)

1. (§3) ECRI reiterates its recommendation that the Commissioner for Administration and Human Rights be granted the right to initiate and participate ex officio in court proceedings, in line with § 14c of ECRI's General Policy Recommendation No. 2 on equality bodies to combat racism and intolerance at national level.

Note 8:

See Note 1

Ministry of Education, Culture, Sport and Youth (MOECSY)

COMMITMENT TO DEMOCRACY AND HUMAN RIGHTS THROUGH THE CURRICULUM FOR PUBLIC SCHOOLS

The “Curriculum for Public Schools of the Republic of Cyprus” (2010), aims to create a democratic school - a common school environment for all children where all children achieve the goals of education and a human school with respect for human dignity and to the right of childhood and youth. According to the Curriculum, "Democratic school" means a school in which all children attend together – independently of any particularity they may have - to prepare for their common future. It also means a school in which no child is excluded from having everything that characterizes an educated person. Unlike the traditional school, which focuses on providing equal opportunities to all children and rejects responsibility for inequality in results, the democratic school is organized in a way that provides all children with the opportunity to achieve all the goals of education, without any discounts on the quantity and quality of educational goods. "Human school" is defined as the school in which no child is excluded, marginalized, stigmatized, despised or is unhappy due to any particularity. It is a school of absolute respect for human dignity and a school in which students have the right and the opportunity not to experience childhood and adolescence exclusively as periods of particularly arduous preparation for adult human life (as in the traditional school) but as the most creative and happy periods of human life. Certain subject matters, such as Health Education contain specific learning objectives related to human rights education.

INCLUSION IN PRE-PRIMARY AND PRIMARY EDUCATION

Education in public schools is focused on the acceptance of difference, tolerance as well as the respect for other cultures, in order to prepare tomorrow’s citizens for living in a multicultural environment. Towards this end, the Ministry of Education, Culture, Sport and Youth (MOECSY) gives great emphasis on ensuring equal access to education for all children living on the island, taking into account that the right to education is safeguarded in the Republic’s Constitution. Free and accessible education is offered to all pupils without prejudice based on gender, abilities, language, color, religion, political beliefs or ethnic background. All necessary measures are taken so that effective access to basic and inclusive education for all is guaranteed. During the period under review, a systematic effort has been made to increase access to education for all children and strengthen the quality of the education provided. Through its three-year strategic plan for the period 2022-2024, the MOECSY is aiming to ensure the provision of learning opportunities to all learners, through the implementation of an educational policy which embodies the values of equality, inclusiveness, creativity and innovation. Our basic goal is to increase access to quality education and provide opportunities for all learners to become successful in their learning, through modernising teaching methods and approaches, designing and implementing modern developmental programmes and creating the infrastructure that can facilitate high quality education. The vision of the MOECSY is to form literate citizens with skills, responsibility, democratic ethos, historical identity as well as respect for diversity.

INCLUSION IN SECONDARY EDUCATION

The right of education for all children is safeguarded by Article 20 of the Constitution of the Republic of Cyprus¹. Moreover, the equality of all the children enrolled in schools is guaranteed by the legislation. The new regulations for the operation of public secondary schools that were

¹ Available at [http://www.law.gov.cy/law/lawoffice.nsf/all/2C728033C2E52985C225742B003229FC/\\$file/Constitution%20of%20the%20Republic%20of%20Cyprus.doc](http://www.law.gov.cy/law/lawoffice.nsf/all/2C728033C2E52985C225742B003229FC/$file/Constitution%20of%20the%20Republic%20of%20Cyprus.doc)

issued in February 2017² clearly state that any person or public authority involved in the interpretation or implementation of the regulations is obliged to refrain from “*any discrimination based on race, colour, gender, language, religion, political and other beliefs of the child or his/her parents or guardians, citizenship, ethnic or social origin, economic situation, disability, birth, sexual orientation or any other situation*”. Thus, any discriminatory attitudes against all children are strictly forbidden.

The inclusion of children with special needs is a matter of major policy for the MOECSY in Cyprus, that is in line with current international conventions and philosophical thought. The adoption of this policy has been accompanied by a change in perceptions, beliefs, and attitudes of society towards children with special needs, whether they are in the educational system or in the community.

The policy is expressed within the Special Education Law 113(1) of 1999, the Regulations for the Early Detection of Children with Special Needs 185(1)/2001, and the Regulations for the Training and Education of Children with Special Needs 186(1)/2001. These last two regulate the implementation of the new law as from September 2001.

The legislative framework secures the children’s right to education, regulates the procedures regarding the identification of children with special needs and their placement in the most appropriate setting as well as the facilities and resources needed to be provided in each case.

The MOECSY has been working for three years on a new legislative framework under the umbrella of the Structural Reform Support Service (SRSS) of the European Commission in cooperation with the European Agency for Special Needs and Inclusive Education, in order to make the educational system more inclusive and ensure that mainstream schools are accessible to all pupils. The draft of the new legislation and regulations is under study by the competent authority and will be sent to the Legal Service for approval. The new law will provide better quality education and therefore all pupils regardless of their age, disability, race, language or religion will have equal opportunities to reach their full learning potential along with their peers.

Moreover, the Secondary General Education has undertaken a project for seeking comprehensive strategies and policies to combat the issue of dropouts and student disengagement. The project was also undertaken by Technical Support Instrument (TSI) of the European Commission. After studying thoroughly international and European literature and good practices, the support program considering situational characteristics and the views of many stakeholders in Cyprus and relevant policy measures already in action has ended last April by suggesting a comprehensive and holistic action plan consisting of five interwoven building blocks. The suggested measures were designed to benefit both General Secondary Schools and Vocational Educational Training (VET schools). The measures also provide answers to the existing gap between education and the labour market, and it is designed according to the principles of inclusive education.

The MOECSY has asked for a follow-up TSI support which will focus on the determinants of and barriers for the successful implementation of the proposed policy measures and provide a governance framework and an implementation roadmap. Moreover, the new TSI support will prepare the ground for the necessary legislative changes. The European Commission has agreed to provide this support to Cyprus. The new TSI project will be kicked-off early next year.

ACCESS TO HIGHER EDUCATION FOR ALL

The Strategic Plan of the MOECSY sets as a main goal the “Access to Higher Education for All”. In order to achieve this goal, several actions have been taken place, deriving from either the national laws/policies or the policies of the Institutions of Higher Education (IHE). For example,

² Available at http://www.moec.gov.cy/dme/nomothesia/mesi/b_peri_leitourgias_dimosion_scholeion_mesis_ekpaidefsis_kanonismoi_kdp_60_2_017.pdf, Part 2: 3.-(1) (α)

under the National Law of the Conduct of the Pancyprian Examinations for Entry at the Public Higher Education Institutions of Cyprus and Greece all secondary education graduates are entitled to participate in the Pancyprian (National) Exams, without exclusion. Additionally, a number of candidates from vulnerable groups who pass the Pancyprian Examinations can be admitted to Public Institutes of Higher Education (IHE) based on Special Criteria (including that of disadvantaged socio-economic background), provided that they satisfy the minimum entry requirements already set in the relevant law. Financial support is also provided to students (especially those from disadvantaged backgrounds), in several ways. Indicatively, a 'student grant' can be awarded to undergraduate and graduate students studying at the accredited programmes of study in order to support their studies in Cyprus and/or abroad. The amount of the grant is based on the family income. The 'student allowance' is a targeted need-based grant to cover living expenses, books, rental and computer expenses of undergraduate students based on their socioeconomic status. The grant provider is the Student Welfare Service, established under the MOECSY, which is responsible for both the 'student grant' and the 'student allowance'. At an institutional level, several IHE have set policies to address exclusion and marginalization. For example, the University of Cyprus has established the Office for Diversity, Equality and Inclusivity which aims to create a fair, safe and pleasant environment, where all students and staff members, within and beyond their multiple identities, will be supported, both in their professional and personal development.

SPECIAL EDUCATION REFORM

Special education and training is provided in public schools to children with special needs from the age of three until the completion of their studies. Within the current legal framework, the necessary assistance and support is provided to children with special needs, of all levels of education (Primary, Primary, Secondary and Higher). The aim is the development of children in all areas (social, emotional, educational) and their pre-vocational and vocational training, where possible.

Children with special needs, for whom the District Committees of Special Education and Training decide to provide special education and training or any other facilities, are entitled to free attendance at a public school. Following a decision of the District Committees of Special Education and Training, Special Education and Speech Therapy is provided to children attending ordinary public school (primary or kindergarten) classes, in which the appropriate infrastructure has been created. An Individual Education Program is prepared for each child, adapted to his own educational needs.

The MOECSY has as its primary goal, both the development of human resources, which staffs the various services of Special Education, as well as the information and awareness of inspectors, school principals, class teachers and Special Education teachers regarding basic provisions of the legislation and the obligations of each member of the school unit, towards the children with special needs, who attend their school. This is achieved through in-service conferences and meetings, optional seminars of the Cyprus Pedagogical Institute (CPI), conferences and seminars organized by specialized experts invited from abroad.

The European Agency for Special Education and Inclusive Education is, as it has already been mentioned, currently assisting the MOECSY in the framework of the reform of Special Education in Cyprus. This assistance is provided through the actions of the first and second phases of the EU Structural Change Support Program (SRSP). The Second Phase focused on the completion of the Special Education Reform in Cyprus. The recommendations propose various structures and bodies that are considered a key element for the successful implementation of the new law and the accompanying regulations. The work for the second phase of the reform is currently taking place.

ANTIRACIST POLICY

The MOECSY's antiracist policy «Code of Conduct against Racism & Guide for Managing and Recording Racist Incidents» is being implemented with the support of the CPI since the school year 2014-2015. The antiracist policy was developed based on the Follow-up Report of Cyprus for Recommendation No 20[1] and a recommendation by the Anti-Discrimination Body. The development and implementation of the policy responds to the European Commission's against Racism and Intolerance guideline No 10[2] and is also in line with various international and European conventions that Cyprus has ratified, such as the Convention on the Rights of the Child[3], the Council of Europe's Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers to member states[4], the Convention on the Elimination of All Forms of Violence Against Women[5], and the European Social Charter[6].

The policy conceptualizes racism in a broad manner, including all sorts of discrimination. It includes definitions of basic concepts which form the theoretical background (e.g. racism, racist incident, discrimination, stereotypes, diversity, etc.), outlines the responsibilities and commitments, expected by each member of the school community, and provides the steps to be followed by schools for dealing with racist incidents in a practical rubric. It provides schools and teachers with a detailed plan on how to deal with and prevent racist incidents. As the antiracist views diversity as a multidimensional phenomenon, involving various aspects of people's identities, it is expected to contribute to the decrease of bullying and discrimination based on any form of diversity in schools, including religion, beliefs, ethnicity, language, appearance, disability, gender, sexual orientation, etc.

The anti-racist policy includes homophobia and transphobia within the types of racist incidents that may be identified, managed and recorded. Homophobia in the "Code of Conduct against Racism and Guide for Managing and Recording Racist Incidents" is defined as *"The fear, aversion or discrimination against homosexuality or homosexuals. Homophobia may also include hatred, hostility or disapproval of homosexual people and behaviour, which could ultimately lead to the manifestation of intolerance. It may also manifest in a dangerous manner such as through verbal abuse or homophobic hate crimes like assaults, beating and even murders"* and transphobia as *"The aversion, hostility or discrimination against people who may identify with a sex other than that which they were assigned to at birth through e.g. their wardrobe, use of cosmetics, hormone treatment or gender reassignment surgery"*. Based on the antiracist policy of the MOECSY, the steps for managing racist incidents at school (including sexist, homophobic or transphobic) are as follows:

1. The incident is observed by children or teachers and is reported to the teacher responsible for the policy at the school or another teacher who is closer, if necessary.
2. The teacher who is a witness or is the first to be informed about the incident:
 - intervenes to stop it
 - provides immediate support and safety to the victim
 - immediately informs the Responsible Teacher.
3. The Responsible Teacher:
 - confirms that the victim / victims who were the target of the racist incident are safe
 - informs the Director
 - discusses the incident in separate and joint meetings with all the children and teachers involved (victims, perpetrators, spectators)
 - notes the details in the racism report form.

4. The management of the school proceeds to the imposition of the appropriate sanctions based on the provisions of the Operating Regulations of the school. If the persons involved are monitored by an Educational Psychologist, then the process of imposing sanctions is done in collaboration with the Educational Psychology Service.

5. The school, where needed, will cooperate with the Educational Psychology Service for the incident management, which concerns all the children involved, victims / perpetrators / spectators. The cases, known to the Service, will be dealt with by the educational psychologist of the school, in order to manage the situation, serving mainly individual needs of students and at the same time, reducing tensions in the school environment, with targeted interventions. For cases where there was no prior cooperation and there is a need for intervention or evaluation, referrals will be sent to the Service, with an urgent nature, always in consultation with the educational psychologist of the school. Some incidents, which lurk further risk, the educational psychologist of the school will refer to the Department of Mental Health Services for Children and Adolescents - Ministry of Health, for further evaluation and possible intervention by a child psychiatrist. Emergencies can also be referred by the School Counselor, in consultation with the relevant educational psychologist, with a special, joint referral form of the two specialized services of the Ministry. It is also mentioned that some cases are served by Clinical Psychologists and Child Psychiatrists, through the European Program DRASE of the Ministry. All the schools that belong to this institution, are served by these two specialties by purchasing services, in the school area, as further reinforcement and support of the needs of the students.

6. The management of the school informs the Observatory for Violence by sending and inviting the Educational Psychology Service for their own actions and the OAP, if necessary, if the incident is considered very serious or if it is caused by the same person for the umpteenth time.

7. The Responsible Teacher submits electronically aggregated data on the racist incidents at the end of each year.

Since 2018, the CPI continues to organize and facilitate a “School Network for the Support of Antiracist Policy Implementation”, which supports teachers from schools of all levels wishing to participate in the network while their school implements the MOECSY antiracist policy³.

The network for the current school year, 2021-2022, consists of 33 schools of all levels. Several online (due to the pandemic) meetings are conducted each year, aiming to empower and train these teachers in relation to the theoretical and practical aspects of the antiracist policy. Specifically, in relation to the conceptualization of racism in a broad manner, including all sorts of discrimination on a local and global level, the definitions of basic concepts which form the theoretical background (e.g. racism, homophobia, transphobia, sexism, antigypsyism, racist incident, discrimination, stereotypes, diversity, etc.), the responsibilities and commitments, expected by each member of the school community, and the steps to be followed by schools for dealing with racist incidents. The theoretical concept of intersectionality permeates all trainings conducted, as the antiracist policy views diversity as a multidimensional phenomenon, involving various aspects of people’s identities and contributes to the decrease of discrimination based on any form of diversity in schools, including religion, beliefs, ethnicity, language, appearance, disability, gender, sexual orientation, etc. In addition to the trainings, every year, the CPI offers support to the Network schools in the following ways:

³. The antiracist policy «Code of Conduct against Racism & Guide for Managing and Recording Racist Incidents», implemented since 2014, was developed based on the Follow-up Report of Cyprus for Recommendation No 20 and a recommendation by the Anti-Discrimination Body. The development and implementation of the policy responds to the European Commission’s against Racism and Intolerance guideline No 10 and is also in line with various international and European conventions that Cyprus has ratified, such as the Convention on the Rights of the Child, the Council of Europe’s Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers to member states, the Convention on the Elimination of All Forms of Violence Against Women, and the European Social Charter.

- Continuous update of website (presentations, FAQs, supportive material etc)
- Support helpline (phone and email)
- Parents information leaflet about the policy in 7 languages (Greek, English, Arabic, Turkish, Russian, Romanian, Bulgarian)
- Focused training opportunities (school based seminars, optional afternoon seminars, network meetings, conferences in collaboration with relevant NGOs and Bodies, e.g. UNHCR, Commissioner for Children’s Rights etc).

Overall, the Network, employing an intersectional approach, identifies and aims to empower teachers and schools in dealing with challenges that relate to the implementation of antiracist policies not only in Cyprus but across the world: the under-reporting of racist incidents, the need for accountability on behalf of organizations and individuals, the development of contextually appropriate pedagogical interventions based on the racisms operating in each context and, the constant awareness of the continually changing and evolving racisms across the globe.

During the school year 2020-2021, 124 out of 475 schools across Cyprus have sent the annual report of racist incidents in June 2021. Out of the 124 schools, 86 did not record any racist incidents, while 38 schools recorded 124 racist incidents:

RACIST INCIDENT BASED ON	NUMBER OF INCIDENTS
AGE	59
ETHNICITY	28
ABILITY	23
COLOUR	13
LANGUAGE	5
GENDER	9
COMMUNITY	9
OTHER CHARACTERISTIC	5
SEXUAL ORIENTATION	5
RELIGION	3
GENDER IDENTITY	3
DISABILITY	3
POLITICAL OR OTHER BELIEFS	1
CITIZENSHIP STATUS	1

The victims and perpetrators were mostly students and, in fewer cases, teachers or other school community members, as the following table shows:

	VICTIMS	PERPETRATORS
STUDENTS	120	135
TEACHERS	9	10
OTHER SCHOOL COMMUNITY MEMBERS	2	4
TOTAL	131	149

Most racist incidents that were recorded took place in the school yard and in the classroom, while fewer took place in the football court and the school corridors. At the same time, fewer racist incidents were recorded having taken place outside the school and in other spaces (eg. online):

SPACE	NUMER OF INCIDENTS
SCHOOL YARD	69
CLASSROOM	32
FOOTBALL COURT	17
CORRIDORS	1
ONLINE	7
OUTSIDE THE SCHOOL	6

Most racist incidents were reported to the teachers responsible for the recording by the victims, as the following table indicates:

REPORTS FROM	NUMBER OF CASES
VICTIM	100
TEACHER WITNESS	43
STUDENT WITNESS	42
STUDENT WHO HEARD ABOUT IT	9
TEACHER WHO HEARD ABOUT IT	9
OTHER INDIVIDUAL	5

Based on the antiracist policy guidelines, the recording and managing of racist incidents is accompanied by consequences, based on the school regulations. The schools which recorded racist incidents, reported the following consequences for students who were involved in racist behaviours:

CONSEQUENCE	NUMBER OF CASES
REMARK	111
COMMUNICATION WITH HOME	78
REFLECTION SHEET	68
DISCUSSION	64
DEPRIVATION OF PARTICIPATION	23
WRITTEN REMARK	18
COMMUNITY SERVICE	10
OTHER	4
COMPENSATION	1

The creation of the school network appears to be the most effective support strategy for schools implementing the policy. The school teams created in the various districts had the opportunity to exchange experiences and views on policy implementation processes and reflect on their role and ways of managing the behaviours of colleagues, children and parents. The support of schools and teachers for the implementation of antiracist policy by the CPI has been multi-dimensional and ongoing throughout the year (eg. educational activities in various contexts and lines of communication).

NATIONAL STRATEGY FOR DISABILITY

The National Disability Strategy sets out the vision, values, strategic aspirations and goals of the Republic of Cyprus for the realization of the rights of citizens with disabilities and directs state actors to actions that will add value and further improve its quality. life of people with disabilities. The strategic aspirations and objectives of the MOECSY in the framework of the National Strategy for Disability are:

- Development, training and quality upgrade of the human resources of education
- Modernization of administrative structures of the educational system and school units
- Providing training and upgrading its content, evaluation and effectiveness
- Support and reinforcement of each student, with recognition of diversity
- Early diagnosis of disability, with the operation of appropriate structures and services to which the child will have access
- Early child intervention with services of the required specialties, which will prevent or treat or address the effects of disability and environmental barriers on the child
- Promoting access to education for all
- Promoting actions to remove stereotypes in education against women and girls with disabilities

The three-year National Action Plans for Disability are the main tool for achieving the strategic goals and objectives set with the First National Strategy for Disability 2018-2028 (Decision of the Ministry of Health 19.12.2017). The Third National Disability Action Plan (2021-2023) is now being implemented. The strategies, aspirations, goals and actions of the MOECSY for the third National Action Plan for Disability 2021-2023 respond to the following:

- Articles 1-4, 5, 7, 9, 24 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities

- Recommendations 10, 12, 18, 20, 22, 40, 46, 50 of the UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities issued on 8.5.2017
- Proposals 8, 17, 37, 38, 39, 49, 58, 138-140, 142, 144, 147, 149, 151 of the Pancyprian Alliance for Disability, Strategic Action Plan for Civil Society Disability, December 2020.

In this context and based on its capabilities in relation to its human resources and budget, the CPI organizes various training activities for teachers in the field of Education for the Disabled, as the institutional body of professional learning of teachers in the MOECSY. The actions of PI in the last 3 years are part of the National Action Plans for Disability, utilizing its existing structures for the training, empowerment and support of teachers and parents. Conferences and Workshops and Specialized Seminars are also organized on the basis of diagnosed needs in collaboration with the Special Education offices of the School Education Directorates.

NATIONAL STRATEGY FOR PREVENTING AND ADDRESSING SCHOOL VIOLENCE

The MOECSY has designed and developed the National Strategy for Preventing and addressing School Violence, which has a four-year timeframe of implementation (2018 -2022). According to its role and responsibilities, and based on the aforementioned Strategy, the Cyprus Observatory on School Violence (COSV) of the CPI has developed and implemented actions that aim to prevent and address bullying and violence in schools. COSV provides support to school units for the implementation of actions and programs aimed at improving the school climate, with the ultimate aim of reducing violence in schools. These programs, which are school-based and they have a two-year duration, are the “Conflict Resolution - School Mediation” and the “Recognition and Management of School Bullying”. The COSV supports schools in the implementation of anti-bullying programmes, which deal with recognizing, preventing and combating bullying. With the “Conflict Resolution - School Mediation” schools are encouraged to find effective way of resolving student conflicts as well as alternative way of managing conflict situations at school. During the school year 2019-2020, 64 schools (3 nursery schools, 52 primary schools and 9 secondary schools) received such training and support. Guidelines on how to handle conflicts or bullying were produced and disseminated at the training courses. Also, educational material to assist teachers on how to undertake activities with children to enhance their competences needed for prevention and management of school violence was produced and disseminated. The curriculum of this material includes activities to enhance anger management, team-building, empathy, emotional intelligence, social and communicative skills, tolerance, acceptance of diversity, mediation skills, anti-bullying skills, conflict management etc. It must also be noted that, the MOECSY in the framework of the implementation of the National Strategy for the Prevention and Management of School Violence, in June 2018, announced an Open Tender for services by a researcher to conduct a long-term research on the phenomenon of school violence. The responsibility for monitoring the implementation of the Convention was assigned to the Observatory for Violence at School (COSV), within the terms of its mandate. The project is part of the first section of this National Strategy, which provides for the creation of mechanisms for data collection, coding and analysis and reporting of key outcomes around the phenomenon, extent and forms of violence at school. The Ministry of Culture, through the creation of these mechanisms, seeks to monitor the phenomenon of violence at school, identify needs and evaluate the effectiveness of existing interventions / programs in order to make research-based decisions and, in general, to formulate effective policy. This research is the first step in the effort to reduce violence in the Cypriot population and is the first to be addressed to all schools in Cyprus. It will be completed in four (4) school years, from the date of signing the Contract and includes data collection for three (3) consecutive years (2020-2023) from all Public and Private schools in Cyprus, of all levels (Pre-primary, Primary, Secondary General, Secondary technical and Vocational. Moreover, the COSV collects data concerning good practices for the prevention of violence in schools, it evaluates these practices and it organizes an annual conference where the best practices are awarded, thus receiving visibility and outreach. Finally, COSV collaborates with other stakeholders involved in preventing and responding to school violence. In addition, COSV participates as a partner in the following European projects:

- Erasmus+ KA3 project entitled “SeBI: Securing the Best Interest of the Child in Educational School Administration” (November 2019 – November 2022). The SEBI project, aims at providing valuable advice and suggestions which can be adopted across Europe regarding the assuring of the best interest of the child in Educational School Administration. It particularly aims to safeguard the best interests of children with migrant background.
- Erasmus+ KA3 project entitled “SAFER: SociAl competences and FundamEntal Rights for preventing bullying (including on-line bullying)” (1/12/20 – 30/11/23). This project aims to experiment the innovative method of “Whole School & Community Approach” in preventing and combating bullying.
- Erasmus+ KA2 project entitled “CICADA: Children’s life quality: participation, recreation and play” (October 2019 – October 2021). This project aims to map children’s and young people’s quality of life and to inform policy about existing and emerging good practices, challenges and opportunities across the partner countries.

GENDER EQUALITY

The MOECSY is focused on ensuring equal opportunities in education for all genders on a non-discriminatory basis at all levels of education. The Ministry has formed an Interdepartmental Committee with representatives from all its departments and services. This Committee oversees and coordinates all gender equality issues related to actions taken. The work of the Committee focuses on the development of an Action Plan, every three years, which promotes gender equality which is targeting to the inclusion of gender equality in matters related to the structures of the educational system and to the teacher in-service training. Examples of the implementation of the action plan are given below:

- Training of teachers and parents on issues related to gender, through school-based training seminars, training programmes and conferences (CPI).
- Creative writing – Short story Competition regarding gender equality and mental empowerment during the pandemic of COVID-19 (school year 2020-2021)
- CPI website dedicated to Gender Equality with useful information, bibliography and teaching material for promoting equal opportunities of both genders and gender mainstreaming in the educational process.

HUMAN RIGHTS EDUCATION THROUGH THE HEALTH EDUCATION CURRICULUM

The MOECSY invests into the task of promoting human rights education through the cross-curriculum and extra-curriculum dimensions. Active citizenship education is integrated into all subjects, is reinforced with teacher training and assessed through the work of the inspectors. The Health Education Curriculum and learning objectives include clearly defined success indicators related to human rights and further strengthen capacity building for human rights. The MOECSY implements human rights, antiracist and intercultural education through the Health Education Curriculum (HEC) since 2011. The HEC and the learning objectives include clearly defined success indicators related to issues concerning human rights education. More particularly, the success indicators of HEC include indicators associated with intimidating behavior (such as ... “perceive intimidating behavior, to recognize and resist this”, “to propose solutions for addressing the phenomenon of bullying in the school”) violence (such as “distinguish the negative consequence arising from any form of exclusion or discrimination”, “to distinguish forms of violence, physical, sexual, psychological, socioeconomic”) social identities/gender development (such as “recognizing factors that affect the development of social gender”). Additionally, the curriculum includes success indicators relating to respect for diversity (e.g. "To identify and judge the existence of stereotypes in the immediate and wider surroundings", "To engage in acts of respect for diversity", "To highlight the positive effects of diversity in the classroom, in the family and in their community”, “critically analyze diversity in sexual orientation”). The success indicators included in HEC relate to human rights and taking action for peaceful coexistence (e.g. "To suggest and to manifest behaviors that show respect for the rights of others at school", "To describe the rights of the child, such as those contained in the Convention on the rights of the child of the UN" and "To propose and implement actions that contribute to defending the rights of the child in school and community”, "To recommend and to engage in acts or actions that promote healthy coexistence/symbiosis of people at school and in the community»).

HUMAN RIGHTS EDUCATION IN SECONDARY EDUCATION

The underlying philosophy of all subjects of the curriculum in secondary schools gives emphasis, amongst others, in raising awareness against racism and intolerance and in promoting the respect of human rights. More specifically, the Home Economics, Health Education curriculum has been established, taking into consideration, the development of healthy citizenship in a modern multicultural society, the raising awareness of racism and intolerance, the respect of human rights, the environmental protection and sustainable development. The content of Home Economics (Gymnasium and Lyceum) is analyzed in four fields, each one consists of different modules. Two of the four fields which analyze and emphasize the development of the above are:

- The creation and improvement of social self
- Creating an active citizen

Students taking the Home Economics course (obligatory module in Gymnasium, optional core module in Lyceum) have the opportunity not only to develop communication skills but also to emphasize in understanding the right to live in a multicultural society and to respect other people's boundaries. Through the modules of Healthy Relationships and Sexual and Reproductive Health, students have the ability to discuss about human rights in depth and to become familiar with all the aspects of a person's right in life.

The new regulations for the operation of public secondary schools that were issued in February 2017 strictly forbid any discriminatory attitudes against refugee and migrant children.

The creation of a sensitization culture against racism and intolerance and the promotion of equality and respect is also an integral part of the Curricula of various subjects in Secondary Education (e.g. History, Literature, Modern Greek Language, Religious Education).

HUMAN RIGHTS EDUCATION IN HIGHER EDUCATION

Although the Department of Higher Education of MOECSY is not involved in the design of the curriculum of the programmes of studies offered by the IHE, a recent mapping of the courses on human rights offered and the available personnel with expertise in human rights education (undertaken by the Department of Higher Education in the context of the activities of the Anti-corruption Committee of MOECSY) shows that the Institutions of Higher Education offer specific courses/programmes for human rights. Also, they have personnel with expertise in related subjects.

GUIDE TO PREVENTING AND CONTROLLING HOMOPHOBIC AND TRANSPHOVIC BULLYING IN EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE NETWORK FOR THE PREVENTION AND COMBATING OF HOMOPHOBIC AND TRANSPHOVIC BULLYING IN EDUCATION

The CPI participates in the Network for the Prevention and Combating of Homophobic and Transphobic Bullying in Education, which is part of the activities of the HOMBAT Project mentioned above. In this context, the Teacher's Guide to Responding to Homophobia and Transphobia in Education was developed, which is posted on the website of the CPI. The Guide was published with the support of the "Network for the Prevention and Combating of Homophobic and Transphobic Bullying in Education", at the initiative of the European Program "HOMBAT: Combating HOMophoBic and Transphobic bullying in schools". The Network consists of the following bodies and organizations: Observatory for Violence at School, CPI, Counseling and Vocational Education Service and Home Economics Inspection Office of the MOECSY, Office of the Commissioner for Administration and Protection of Human Rights, Office of the Commissioner for the Protection of the Rights of the Child, Cyprus Youth Organization, Office of the Vice Chancellor for Research and Academic Staff of the University of Nicosia, Frederick University of Cyprus in Educational Technology and Research Center CARDET. The purpose of the Guide developed is to inform and sensitize the School

Administrations, the teachers of all levels and specialties, the Inspectors, the Educational Psychologists, the Social Welfare Services Officers who work with schools, health visitors and in general all individuals and organizations working with / for children in education, on the prevention and effective management of homophobia and transphobia in education.

SEXUALITY EDUCATION

In terms of prevention of homophobia within the school, the MOECSY continues to implement sexuality education based on World Health Organisation guidelines⁴, through the implementation of the Health Education Curriculum. The topics that are related to sexuality education are mostly included in the thematic unit "*Family Planning, Sexual and Reproductive Health*". The unit includes topics that are related to a holistic understanding of sexual and reproductive health, such as the national and European legal framework, stereotypes, domestic and other forms of violence, risky sexual behaviour, homophobia, the role of religion and media etc. These topics are approached in relation to the role of peer pressure, life values, gender stereotypes, self-confidence, safety, human rights and responsibilities and substance abuse. This unit is not approached independently but is offered to draw links with other Health Education Curriculum thematic units as well as other subjects, in order to ensure the holistic negotiation of sexual health issues. Therefore, pupils have the opportunity to understand that sexuality and sexual behaviours are related to their lives in general, the lives of others and the so society as a whole⁵. The Health Education Curriculum does not agree or disagree with the ideas expressed in the media or by religion, as the aim is to enable pupils to critically discuss the potential roles of the media or religion in the way people think or behave. It therefore, provides a platform through which homophobia may be identified and prevented.

Sexuality education, as included in Health Education, may contribute to the prevention and dealing of social problems such as sexual violence, bullying, unwanted pregnancies in teenagers, homophobia, risky sexual behaviours, HIV/AIDS and other STDs, reproduction of gender stereotypes, violence against women, stigmatization and discrimination of marginalized groups such as LGBT students etc. Based on the methodological approach of Health Education, sexuality education is approached in a way that no students, from any background, will feel insulted, excluded or uncomfortable during the lesson. On the contrary, each student is empowered through their own cultural and ethical framework in order to acquire the skills and adopt the attitudes, values and behaviours which enhance their resistance to the early initiation of sexual activities and/or involvement in high risk sexual behaviours.

The learning objectives of sexuality education in the Health Education Curriculum aim to the promotion of critical analysis of the various perspectives on issues of sexuality and not to a moralistic position in favour of against any choice of sexual behaviour. Sexuality education, based on the Health Education Curriculum, does not aim to teach what is 'right' or 'wrong' in relation to family planning and sexual life⁶ - always in the context of international, European and national legal framework and of the International Declaration of Human Rights. The learning objectives are based on the health promotion approach and aim to provide opportunities to students in order to critically explore the various social factors which determine issues of sexuality, and to understand the ways in which society may influence the attitudes, choices and behaviours of a person in relation to sexuality issues.

The CPI continues to support teachers with multiple types of teacher training on the Health Education Curriculum every year. For example, the CPI repeated a series of trainings for primary

⁴ WHO-Europe and Federal Centre for Health Education BZgA, (2010). *Standards for sexuality in Europe. A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists*. Cologne: WHO Europe and Federal Centre for Health Education BZgA

⁵ Ioannou, Kouta, Constantinidou, Ellina, (2014), Sexuality Education as a Collective Responsibility: Health Education Curriculum in Cyprus, *Sex Education Journal*.

⁶Ioannou, Kouta, Andreou, (2015), "Cyprus Health Education Curriculum: from 'victim blaming to empowerment'", *Health Education*, Vol. 115 Iss ¾.

education teachers for the school year 2020-2021 on teaching sexuality education through the implementation of the Health Education curriculum. A total of 90 teachers participated in a total of three training seminars based on the sexuality education handbook for primary education “Life journey”. They were also informed of the policy regarding the prevention, recognition and dealing of child sexual abuse. The teachers were committed to implement the sexuality education activities in their classrooms and participated in a reflection process during the final meetings. Due to the pandemic restrictions, the trainings were conducted online.

MINORITY GROUPS OF CITIZENS OF THE REPUBLIC OF CYPRUS

The term minority designates the following minority groups of citizens of the Republic of Cyprus, that is the Armenian, Maronite and Latin (Roman Catholic) religious groups composed of citizens of the Republic of Cyprus, who at the time of establishment of the Republic in 1960 opted in accordance with its Constitution to be part of the Greek Cypriot Community (Article 2, paragraph 3 of the Constitution) (hereinafter "*the religious groups*"). Children belonging to these religious groups can attend their respective minority schools.

The MOECSY, in close consultation with the Representatives of the recognized religious groups, the Armenians, the Maronites and the Latins, is promoting several measures to support an equal footing, of the pupils that belong in the religious groups in the school system.

The educational needs of the Armenians and the Maronites are supported mainly through the operation of the Armenian Nareg Schools and Agios Maronas Primary School that are fully subsidized by the MOEC. Furthermore, the Armenian and Maronite School Boards are also financed and the MOEC subsidizes the transportation of Maronite children to Agios Maronas Primary School.

The Armenian language, history, geography and religion are taught in all the Nareg Schools. Moreover, the Nareg schools promote the Armenian identity in extra-curricular activities such as the offering of Armenian dance and music lessons. The Armenian language is also taught in the University of Cyprus and the Adult Education Centres, on demand. Additionally, the MOEC is funding the operation of the NANOR Armenian Childcare Centre.

Agios Maronas Primary School operates as an optional all-day school. The curricula that are implemented in the school are enriched with issues associated with Maronites' history, religion and geography and the process to be further enriched is currently under way. Moreover, the teaching of Cypriot Maronite Arabic (CMA) is taught as an option during the afternoon timetable. CMA is also taught in the Adult Education Centres and the Annual Summer Language Camp for young Maronites in the village of Kormakitis. Additionally, with the initiative of the Maronites, CMA was taught to a group of children on a weekly basis, from 2017 until today.

The MOECSY supports the organization of training seminars for teachers of the Armenian language and CMA, as well as the rest of the staff of the Armenian and Maronite schools. Additionally, the MOECSY subsidizes the purchase and production of books and teaching material for the educational needs of the members belonging to the religious groups.

Regarding the children belonging to the religious groups that choose to attend private schools, the MOECSY subsidizes their tuition fees. The subsidization is significantly higher for Maronite and Latin children attending Terra Santa College and St Mary's School, the private schools that are particularly affiliated with these groups.

In addition to the above measures, it should be added that in the framework of the continuous educational reform the curricula for the subjects of History and Religious Education were enriched with units and success indicators regarding the history, culture, language, religion and identity of the religious groups. In the subject of History in particular, the curriculum contains proposed activities for the designing of projects by students and a list of monuments is included for the organization of planned visits by the teachers, thus promoting the better understanding of the history of the religious groups in Cyprus. Additionally, the curriculum specifically mentions

that through the teaching of history students are expected to develop respect for religious and cultural differences.

As far as the implementation of the Action Plan for the protection and revitalization of CMA is concerned, the scientific work carried out by the researchers, in accordance with the decisions of the relevant Committee of Experts, is now at its eighth phase. At this point the main focus of the researchers is the production of teaching material and the organization of training courses for teachers and speakers of the language. Thus, more emphasis is given at this point to the actual use of the language in everyday life, the production of written texts and the increase of its proficient speakers.

Children belonging to the religious groups also attend public schools, where awareness of the historical presence of religious groups in Cyprus is promoted. Thus, the MOECSY ensures that all children belonging to the religious groups are able to preserve their language, identity and culture.

TEACHER TRAININGS IN RELATION TO WORK IN A MULTICULTURAL ENVIRONMENT ON ISSUES OF HUMAN RIGHTS AND DISCRIMINATION

Many measures have been taken in order to train teaching staff to work in a multicultural environment. More specifically, teacher training was provided in order to support and train educational staff in teaching Greek as a Second Language to children with a migrant background and to Turkish-Cypriot Roma Children.

Teacher training occurs:

- during specific seminars that take place at the beginning of the school year,
- during programmed school visits by supportive educational staff,
- during afternoon and/ or morning seminars,
- during conferences,
- during distance learning seminars.

All material from different trainings and guides is available on line at the website of CPI. In addition, a Moodle Learning Platform was set up at the CPI website since 2019, in order to support educators continuing training, facilitate networking among them, and help them better utilise existing teaching resources concerning the teaching of Greek as a second language.

The CPI organises more than one hundred seminars, conferences and workshops in collaboration with the other Departments of the Ministry and/or other partners yearly. All teacher professional activities are uploaded on the websites of the MOECSY as well as the CPI Facebook page. The CPI offers teacher trainings for the support of teachers in terms of working in a multicultural environment in the context of professional learning (school-based seminars, the yearly two-day teacher training for primary and secondary school teachers one-day trainings, afternoon seminars, professional learning scheme, newly appointed school leaders trainings). Indicative titles for the period in question are seen below:

- "I do not forget" and Critical Education for peace: New openings;
- Bullying;
- Conflict resolution;
- Cultivating empathy;
- Developing positive home-school relations;
- Empowering new generations: Encouraging and cultivating creativity and critical thinking;

- Human relations and crisis management in the school community: From conflict to respect of diversity;
- Implementing the antiracist policy at our school: Challenges in the management of racist incidents;
- Integration of pupils with migrant biography into the mainstream classroom;
- Management of pupils' problematic behaviors - Preventing and dealing with offensive behavior;
- Overcoming prejudice and racism;
- Promoting gender equality in children of 5th and 6th grade;
- Sexuality education and prevention of abuse incidents;
- Stereotypes, prejudices, racism: Towards an education on the basis of human rights;
- Teaching Greek as a second language;
- What if it was you? An approach for human rights and peace education.

A new continuous teacher professional learning system was approved by the Council of Ministers in 2015. The system, based on teachers' individual needs and the requirements of their schools, was set to better provide for the professional development of teachers leading to a positive impact on pupils' learning outcomes and quality in education. This was followed by assessment by the European Commission's Committee of Experts. The report submitted by the Committee recommended the continuation of the application of teachers' professional learning in schools, which was characterized as a policy of "developmental nature" (IPA/ SRSS (EC), 2017, p. 3)⁷. Based on this, a new decision by the Council of Ministers was adopted in July 2017. The new decision of the Council of Ministers, asserted that in order to improve teacher education, as well as pupils' learning outcomes, all schools at all levels would be required to prepare and implement an Action Plan for teachers' professional learning, as this constitutes an integral part of the wider School Unit Improvement Plan. Finally, it was argued that the aim of the teachers' professional learning policy is to create professional learning communities within the school. The professional learning policy was evaluated as dynamic and developmental, focusing on activities that not only have a practical application but also take into consideration the need for time and support in order to implement and to familiarize with the methodologies, so as to instigate a change in the learning process. Furthermore, a new framework for teachers' evaluation and the evaluation of the school work is currently in progress by the Ministry.

PARTICIPATION IN EUROPEAN PROJECTS

- The MOECSY and the CPI promote participation of students in a project co-funded by Asylum, Immigration and Integration Fund and Cyprus government (in cooperation with CARDET and Innovade) that offers Greek language lessons for non-EU country minors as part of the measures to integrate asylum-seeking, refugee and women and girls from migrant background into the education system. The project is titled "Geia Xara" (<https://www.geiaxara.eu/en/>).
- The CPI also participated in the European project BODI⁸. BODI aimed to: 1) Contribute to the development of education policies and practices on intercultural education, gender education and inclusion of children / parents of minority cultural backgrounds – through our analysis of existing practices and the assessment of the method we develop. 2) Contribute to the development of teachers' competences through new methods for teacher training and new practical tools ready to adapt, concretely:
 - Develop an understanding of cultural differences having an impact on early childhood education, develop tools to solve possible tensions and conflicts
 - Develop skills and creative tools to address issues

⁷ IPA/SRSS (EC) (2017). *A Study of the Teachers' Professional Learning Initiative (TPL): Cyprus Pedagogical Institute (CPI), a Directorate of the Ministry of Education and Culture Final Report*. IPA/SRSS (EC).

⁸ <http://bodi-project.eu/>

of cultural diversity, gender, and health with the children • Offer tools to involve parents (of migrant and non-migrant origin) and engage them in dialogue about sensitive issues such as cultural differences, gender, body, health 3) Contribute to the development of school's capacity to address cultural diversity, to ensure that children of different cultural backgrounds and their parents are not excluded and equip children for participation in an intercultural society tolerant towards gender diversity. Offer tools and strategies to address sensitive issues such as gender.

- The CPI and the Directorate of Primary Education co-organized a training workshop/experiential workshop in collaboration with the European transnational project SAFER: Systematic Approaches for Equality of Gender⁹, funded by the European Commission under the Rights, Equality and Citizenship (REC) program (Nicosia 17 and 21/9/19 and Limassol 24 and 28/9/19). The purpose of the training was to present practices for the prevention of gender and all forms of violence in schools, as well as to inform teachers of their own contribution to the prevention and management of such phenomena. The training focused on the following topics: (a) Gender stereotypes and violence, (b) Character Education, (c) Resilience, and (d) Life Skills. At the end of the training, the participants were expected to be able to implement a variety of classroom techniques and activities to eliminate attitudes and behaviors that stem from gender stereotypes and may turn into incidents of gender-based violence. An important part of the curriculum material focused on techniques derived from the field of Positive Psychology.
- The CPI, under the guidelines of the Council of Europe (CoE), conducted one of the European workshops on piloting the Council of Europe's Descriptors of Competences for Democratic Culture (CDC)¹⁰ on 13th February 2017. The training was conducted based on and adapted for the needs of the Cypriot context, from a training guide provided by the CoE, which gives advice to education professionals on how to organize training for the piloting of the descriptors in the CDC framework. The Council of Europe has been actively promoting human rights and citizenship education for many years, providing comprehensive training programmes, manuals and educational materials both in schools and universities and through youth work and non-formal education. The methods are active and participative. The CDC model is based on four main categories of competence: values; knowledge and critical understanding; attitudes; and skills. Random examples would be valuing other human beings, human dignity and human rights; civic-mindedness; analytical and critical thinking skills; and knowledge and critical understanding of politics, law and human rights.
- The Erasmus + Program, EACEA 33/2014 - Key action 3: Support for policy reform - Initiatives for policy innovation "An innovative toolkit for inclusive decision making policies - iDecide" (2017-2018, <https://www.idecide-project.eu/>) aimed to support policy makers, school principals and teachers in developing inclusive policies and practices in schools. In the application developed in the context of this project, special references are made to people with disabilities or belonging to minorities (eg people with mobility, visual, auditory or other disabilities, people with learning or other difficulties, etc.).

⁹ <http://gendersafer.eu/>

¹⁰ <https://www.coe.int/en/web/education/competences-for-democratic-culture>

COLLABORATION WITH OTHER ORGANIZATIONS ON ISSUES OF HUMAN RIGHTS EDUCATION

- In terms of antisemitism, the MOECSY organizes educational visits in collaboration with the Vad Yashem International School of Holocaust Studies for teachers and students once a year. For the purposes of the programme, the MOECSY also organizes in Cyprus a special conference for teachers on the pedagogical practices of the Holocaust and a specialized educator gives in-service seminars on the subject both for students and teachers.
- The CPI, in collaboration with the UNHCR Cyprus Office, organised two conference on issues of migration and asylum in education: a) on 25th November 2017, at the University of Nicosia, titled “People on the move: pedagogical tools for cultivating empathy for refugee and migrant children”, and b) on 3rd November 2018, at the CPI, in Nicosia, titled “Refugees and Migrants: Pedagogical Approaches”.
- Since 2017, the CPI and MOECSY have been supporting, under the guidelines of the Bicomunal Technical Committee of Education, the IMAGINE programme¹¹, in collaboration with the Association for Historical Dialogue and Research¹² at the “*Home for Cooperation*”¹³. The programme includes experiential activities related to human rights and anti-racism within the education for a culture of peace. It is under the auspices of the Technical Committee on Education and has been approved by the negotiators of the two communities. Following the successful completion of the activities of the Imagine Education Programme (2017-2019) and the participation of approximately 5000 pupils and 600 teachers from all the communities in Cyprus, the programme team has announced its continuation for the school year 2019-2020 and has enriched it with more activities and meetings between children. During the programme, pupils engage in pedagogical activities in which Greek-Cypriot pupils will come into contact with Turkish-Cypriot pupils of the same age, accompanied by their teachers. Activities are held in the UN controlled area of Ledra Palace during school time. The programme pillars include an anti-racist workshop in schools and contact preparation (before the meeting with pupils from the Turkish Cypriot/Greek Cypriot community). Imagine trainers visit classrooms and engage children in experiential activities discussing issues of stereotyping, discrimination and racism as components of the culture of violence and preparing the conditions for a bi-communal meeting in the “*Home for Cooperation*”. Then the pupils participate in bi-communal activities that take place in three languages (Greek, Turkish, English), with the option of repetition.

EUROPEAN PROGRAM "HOMBAT: COMBATING HOMOPHOBIC AND TRANSPHOBIC BULLYING IN SCHOOLS"

CPI supported the implementation of the European Project "HOMBAT: Combating homophobic and transphobic bullying in schools - Combating homophobic and transphobic bullying in schools"¹⁴. The HOMBAT project aimed to raise awareness about homophobic and transphobic bullying in the school environment and to strengthen the prevention and fight against homophobic and transphobic behaviors, as well as discrimination based on gender and sexual orientation. The program was completed in September 2019, implemented by the Non-Governmental Organization Accept LGBT Cyprus in collaboration with the CARDET Research and Training Center and other partners in Europe (namely the Family and Child Care Center in Greece, the Global Alliance for LGBT Education in the Netherlands and the Diversity Development Group

¹¹ <https://www.ahdr.info/peace-education/58-education-for-a-culture-of-peace-imagine>

¹² <https://www.ahdr.info/>

¹³ <https://www.ahdr.info/project-and-research/45-home-for-cooperation-h4c>

¹⁴ www.hombat.eu

in Lithuania). In support of the program, the CPI supported and participated in the organization of a series of training activities. Specifically, the following actions were carried out:

- A series of workshops for teachers of all levels to combat homophobic and transphobic bullying at school (1-2 March 2019 in Nicosia for 20 people, 6 April 2019 in Larnaca for 16 people)
- Conference at the University of Nicosia (25/5/2019 for 34 people).

POLICY FOR THE SMOOTH INTEGRATION OF PUPILS WITH MIGRANT BACKGROUND AND PEER COUNSELLING BY THE EUROPEAN COMMISSION

Pupils with migrant and refugee background residing in the Republic of Cyprus have the right to enrol and receive free education in public schools in Cyprus, at all levels, from pre-school to higher education. Our education system makes no distinction as to race, community, language, colour, religion, political or other beliefs, sexual orientation, or ethnic origin of the pupils. This is safeguarded by Article 20 of the Constitution of Cyprus. All minors entering the country are obliged to register in primary or secondary schools, within three months of their arrival. The school also respects the right of freedom of thought, political or other beliefs and religion.

The MOECSY has developed and implemented an upgraded educational policy aiming at the smooth integration of pupils with migrant background into the educational system of Cyprus, based on the Peer Counselling Report submitted by the EU in 2019. The policy document had been approved by the Minister of Education and Culture in 2016 and the departments of the MOECSY developed a two-year action plan with a variety of targeted actions, through the prism of an intercultural approach, anti-racist education and the methodology of teaching Greek as a second language. The action plan 2016-18 was evaluated and based on this evaluation and the Peer Counselling results and recommendations, the action plan 2020-22 has been submitted to the Minister. The policy focuses on the revision of terms and definitions, mapping-out of the migrant population, combating racist incidents, preparatory, transition and induction-support phases, utilizing and teaching mother tongues, teaching Greek as a second language, teacher and school leaders training, and cooperation of schools with local authorities to open the school to the community.

The general aim of the policy of integrating pupils with migrant and refugee background into the educational system and consequently to Cypriot society, is to create the conditions which will ensure that all pupils have equal opportunities to access and success in education. Based on the above, the right to education is guaranteed for all without exception.

The Interdepartmental Committee of the MOECSY has published a [Policy Paper](#) on the Integration of pupils with migrant background to the Cyprus Educational System in 2016. Based on this the Committee develops adequate action plans for its implementation (Action Plan 2016-2018, Action Plan 2019-2022).

The CPI has published Reception and Integration Guidelines for [Primary](#) and [Secondary](#) Education. They have been distributed to all public schools and are being implemented by teachers wherever necessary.

INTEGRATION AND INCLUSION IN SENCONDARY AND TECHNICAL EDUCATION

Integration or inclusion strategies exist regarding pupils with special educational and other difficulties enrolled in Secondary and Technical Schools that get special support and provision, based on their individual special needs. The Special Needs programmes running in Secondary and Technical Education are the following:

- Educational Difficulties Programmes
- Special Units for pupils with mental disabilities.
- Programme for pupils with Vision Problem.
- Programme for pupils with Deficit Problem.
- Home schooling Programme.

These programmes are designed to help pupils advance and reinforce their educational and social skills and boost their self-confidence. Pupils are enrolled in these programmes either individually or in groups according to their needs. The educational support provided is based on curriculum subjects that pupils are expected to be examined in at the end of the school year. In order to be able to attend the supporting classes, pupils are exempted from some lessons, such as Ancient Greek or/and a second Foreign Language.

Special Units' pupils cannot be involved in the exam procedures and, therefore, they move to the next class without exams, being awarded only with a Certificate of Attendance. School assistants are employed for pupils with severe educational and other difficulties.

Integration or inclusion strategies exist regarding the integration of children with migrant background. In order to identify student's background knowledge placement tests are given in order to examine the level of knowledge in the Greek language, on Maths, Biology and Physics. Currently, five different "Programmes for the teaching of Greek as a second language" are running in secondary education schools.

1. The intensive programme in transitional classes:

As far as the operation of the intensive programme in transitional classes is concerned, children with a migrant background have the opportunity to attend Greek as a second language courses with elements of History and Culture 14 periods per week. They also attend mathematics, chemistry, physics' and biology for terminology and core knowledge for 5 periods per week. At the same time, they are enrolled in the general classes and attend lessons for 20 periods per week (compulsory attendance of Mathematics, Physics, Chemistry, Biology, English, Music, Art, Computer Science and Physical Education). Towards this end, the timetable of the school units was modified and these children were exempted from evaluation in Modern Greek, History, Ancient Greek, Religious Studies and French.

2. The programme for the teaching of Greek as a second language:

As far as the operation of the programme for the teaching of Greek as a second language is concerned children with migrant background have the opportunity to attend Greek as a second language for five to eight periods in gymnasia and 4 periods in lyceums and technical schools. The children that participate in this programme have the opportunity to be exempted from Ancient Greek, Religious Studies, French and Core Course History in the lyceums.

3. The Educational Programme for Unaccompanied Minors / Applicants of International Protection in lyceums and technical schools:

As far as the operation of the Educational Programme for Unaccompanied Minors / Applicants of International Protection in lyceums and technical schools is concerned, Unaccompanied Minors or Applicants of International Protection have to the opportunity to attend lessons of Greek as a second language (14 periods per week in the technical schools and 16 in the lyceums), as well as core courses and workshops. These children stay in guesthouses under the protection and guardianship of the Social Welfare Services.

4. The programme for the intensive teaching of Greek as a second language in lyceums:

CITY	TRANSITIONAL CLASSES A1	TRANSITIONAL CLASSES A2	Greek as a second language A1+A2	Unaccompanied Minors / Applicants of International Protection in lyceums and technical schools	intensive teaching of Greek as a second language in lyceums A1+A2	OVERALL
NICOSIA	29	49	29	23	15	145
LIMASOL	50	56	-	30	19	155
LARNAKA / AMMOCHOSTOS	52	44	24	28	12	160
PAFOS	76	57	5	-	8	146
OVERALL	207	206	58	81	54	606

As far as the programme for the intensive teaching of Greek as a second language in lyceums, children with a migrant background that are enrolled in the first grade of upper secondary education have the opportunity to attend intensive lessons of Greek as a second language with elements of history and culture for 15 periods per week, as well as other lessons of general education for the acquisition of core knowledge.

that many schools with children with migrant background participate in the project “School and Social Inclusion Actions”.

5. The programme at the State Institutes for Further Education for Unaccompanied Minors / Applicants of International Protection:

As far as the programme at the State Institutes for Further Education for Unaccompanied Minors / Applicants of International Protection is concerned, unaccompanied Minors/ Applicants of International protection, attend lessons of Greek as a second language and Mathematics to unaccompanied minors in afternoon hours, four times per week. These children stay in guesthouses under the protection and guardianship of the Social Welfare Services.

Integration or inclusion strategies also exist regarding the integration of Turkish-Cypriot Roma Children that are enrolled in Saint Antonios Secondary School: Turkish Cypriot teachers are employed to teach Turkish language 6 periods per week, History and Muslim religion and other social issues and to facilitate the communication between teachers, pupils and parents (explaining official procedures, translating formal papers etc.). The MOECSY employed a bilingual teacher in order to overcome the linguistic barrier arising from the low proficiency of Roma Students in the Greek language. Turkish Cypriot/Roma children attend Greek language lessons 6 periods per week. It is important to stress that Greek is taught as a second language and following the different level of attainment in Greek (Ellinomatheia) a differentiated instruction is employed during the lessons. The teacher also helps students improve academic achievement in other lessons of the curriculum.

LANGUAGE LEARNING LESSONS FOR MIGRANTS

In recent years, various models have been adopted in the Cypriot education system for the linguistic support of pupils with migrant and refugee background:

- Lessons of Greek as a Second Language in Primary Education Schools: Students with migrant background attend lessons of Greek as a Second Language, following official and formative evaluation for a period of two years in specialised classes. Beginning from the current school year 2021-2022 major changes have been implemented aiming an

increased number of hours offered to all students. There are two major schemes applied in Primary Education:

- Schools under the DRASE+ programme: 92 primary schools offer a minimum of 10 hours per week to each group of students
- Other schools: offer a minimum of 5 hours per week to each group of students
- Intensive Learning Programme of Greek as a Second Language in Secondary Education Schools are offered under various schemes:
 - Transitional Classes: In the 24 Gymnasiums and 8 Lyceums with a large number of students with migrant and refugee background, students receive Language instruction for 14 hours per week, plus 5 hours for support in Mathematics and Science for a period of two years.
 - For schools with a small number of migrant students, fewer hours are provided: students receive language instruction for 5-8 hours per week for two years.
 - For unaccompanied minors/applicants for international protection a special programme is implemented in five schools (six lyceums and two technical schools) that includes intensive teaching of the Greek language (14-16 periods per week), as well as other core course subjects and workshops.
 - In the 26 secondary and technical schools participating in the DRASE+ programme, students are supported by the presence of a teacher assistant during regular/common core classes.

★The above mentioned programs are obligatory to all students registered in public schools. Attendance problems are reported in higher education, especially for unaccompanied minors.

In addition to the above, in September 2020, the “Syllabus for Greek as a second language (Pre-primary, Primary, Secondary, Technical and Vocational Education of Cyprus)” has been published and notified to all schools. It is a unified curriculum for all levels of education including indicators for language and academic skills, through a cross-cultural perspective.

- Offering Greek language courses - in the afternoon - from the Adult Education Centres (A.E.C.) and the State Institutes of Further Education (S.I.F.E.) of the MoEC for both minor and adult students
- Offering free Greek language courses through the “Greek Language Program and Mediation Services for Minor Third-Country Nationals” (TCNs) («Μαθαίνω ελληνικά!»). Through this program, primary school students receive after class lessons thought the school year, while secondary education students during the summer.

In primary education around 16% of the pupil population speak Greek as their second language. As of September 2021, the support teaching of the Greek language has been redesigned, following one of the recommendations of the European Commission’s (2019) peer counselling activity. The number of teaching periods for learning the Greek language has considerably been increased in all primary schools, so that pupils learn the language for free at an adequate level and the programme becomes more effective. Before the pandemic, the Adult Education Centres also provided lessons free of charge to pupils with a migrant background for learning the Greek language, during after school hours. The Centers also offer courses to migrant adults to learn the Greek language, as well as courses to Greek and Turkish Cypriot adults to learn the Turkish and Greek languages, respectively.

Regarding school education (primary, secondary, vocational), it should be stressed that second language teaching for migrants is part of a whole-school approach as promoted in the Action Plan of Interdepartmental Committee for the integration of pupils with a migrant background in the Cyprus Educational System.

Some of the IHE offer free language courses for learning Greek to migrants. For example, the School of Modern Greek of the University of Cyprus offers Greek language courses to immigrants residing in Cyprus, Turkish Cypriots, non-Greek speaking residents of Cyprus, and asylum seekers. Civil Refugees / Political Refugees in a Complementary Protection Scheme and Turkish Cypriots are exempted from paying fees. Also, the Examination Service of the Department of Higher Education conducts the Examination for the Certification of Greek Language (Basic Level) for Immigrants. The aim of this examination is the provision of the “Certificate of Success in Basic Knowledge of Greek Language” for immigrants living in Cyprus, according to the Law Amendment for Immigrants and Aliens [N143(I)/2009]. These examinations are conducted twice a year.

The needs of students attending pre-primary schools are addressed through differentiated instruction within the curriculum. In the 52 pre-primary schools participating in the DRASE+ program, this effort is reinforced by the presence of a teacher assistant for 10 hours per week. As part of the “Syllabus for Greek as a second language”, the “Supplementary Progression Framework for Pre-Primary Education” is applied complementing the official syllabus. Kindergarten classrooms are ideal learning environments for pupils with a migrant background at an age when the innate language acquisition mechanism is fully activated. Children learn and socialize not only in interaction with their teachers, but mainly with their peers through play which is the basic method of building their knowledge, spiritual and emotional development. As a result, the language of instruction is sufficiently mastered before entering primary school.

EDUCATIONAL ATTAINMENT OF STUDENTS

In pre-primary and primary education, all pupils are promoted from one class to the other and no grades are given to pupils, therefore there is no data as to their educational attainment.

Education is compulsory in Cyprus till the age of fifteen, for natives as well as immigrants, even not escorted migrant youths. In this sense, all school-age residents are obliged to be registered at public or private schools.

The data of registered immigrant students is as follows:

Upper secondary schools: Registered Male foreign students 14%

Registered Female foreign students 13%

Dropout foreign students: 1 student

Lower secondary schools: Registered Male foreign students 18%

Registered Female foreign students 18%

Dropout foreign students: 14 students

Each Institution of Higher Education keeps data on the number of migrant students enrolled in their programmes of studies. Recently, the Department of Higher Education of MOECSY has extended the administration data collected from the IHE to include variables related to disadvantaged groups. Such data will be available next year.

SUPPORT FOR MIGRANT CHILDREN

All provisions provided to students in all levels of education (e.g. Special Education Needs, Career Counseling and Education Service, Educational Psychology Services) are equally accessible to migrant children.

In all levers of pre-primary and compulsory education, schools in the DRASE+ program (usually with significant number of migrant and refugee students), the teaching process is supported by teacher assistants during common core lessons.

Moreover, the following measures are implemented to further support children:

1. *Interdepartmental Committee for the integration of pupils with a migrant background in the Cyprus Educational System:* After the introduction and the implementation of the new policy for the integration of pupils with a migrant background and for teaching Greek as a second language, an Interdepartmental Committee was established and an action plan is being implemented, in order to achieve the Committee's goals for the integration of pupils.
2. *System for mapping the migrant pupil population:* The Centre of Educational Research and Evaluation (CERE) is operating a common data entry and data processing platform, to create a flexible and easy-to-use system for mapping the pupil population. The data collected for migrant pupils are: parent's country of origin, year of entry in Cyprus, whether pupils speak Greek at an adequate level and whether pupils currently participate in remedial classes (and if yes for how many years) or need to participate in the following school year.
3. *Educational material for teaching Greek as a second language:* Appropriate educational material has been prepared and was sent to schools to help teachers in their teaching.
4. *Teacher trainings:*
 - On intercultural education and teaching Greek as a second language (2019-today): School Support Networks for pre-primary and primary education teachers for the teaching of Greek as a second language.
 - On the implementation of the anti-racist policy (2018-today): School Support Networks (primary and secondary education) for the implementation of the policy.
5. *Curriculum and syllabus for teaching Greek as a second language (2020):* Introduction of a new unified curriculum and syllabus for teaching Greek as a second language, covering all levels of education (pre-primary, primary and secondary).
6. *Validation and distribution of diagnostic tests (2016-today):* A central assessment programme is implemented by the CERE in order to identify Greek language level of pupils with a migrant background for primary education. The CERE distributes Greek language competence tests for the classification of pupils of primary education at levels, based on the Common European Framework of Reference for Languages. Pupils are then placed in small groups to attend a specific number of lessons per week.
7. *Tools for continuous assessment in language and other subject skills:* Implementation of tools for continuous assessment of children's with a migrant background Greek language learning (initial, intermediate and final assessment), as well as translated tools for assessing skills in Mathematics.
8. *Programme for migrant parents working in schools as cultural and language mediators (2017-today):* In 2021 the MOECSY continued the implementation of the programme for migrant parents working in schools as cultural and language mediators, funded by the Asylum, Migration and Integration Fund and the Cyprus Government.

Apart from the measures mentioned above, which also apply for secondary education, it should also be stressed that many schools where migrant children are enrolled, participate in the project "School and Social Inclusion Actions" since 2015. The implementation of this project aims to support the population living below the poverty line or being at risk of poverty and social exclusion. It also aims at ensuring social welfare and supporting financially the weaker groups of the population that are particularly affected by the economic crisis, reducing early school leaving, improving learning outcomes and reducing school failure and delinquency. Various measures are implemented which include, among others, the employment of a second/ assistant teacher in order to overcome difficulties during the lesson. Moreover, programmes for reinforcing learning and creativity for pupils (during the morning, afternoon and summer months). In this framework theatre, dance, graffiti, poetry recital, athletic events and other activities are offered to students

both in morning and afternoon hours. One major objective of the project is that participating schools could open their doors to their local communities, in order to develop cooperation and synergy with all stakeholders. In this context, Greek is taught as a second language in afternoon classes for both parents and students. Moreover, experts offered psychological support for both students and parents and training programmes for the staff involved. The project is co-funded by the European Social Fund.

Civil Refugees / Political Refugees in a Complementary Protection Scheme and members of the family of an EU citizen do not pay tuition fees during their undergraduate studies if they study at the Public Universities and Institutions of Higher Education of Cyprus. The tuition fees are covered by the Cyprus Government.

Migrant candidates from disadvantaged socio-economic backgrounds can apply for admission to Public IHE through the scheme of Admission to Public IHE based on Special Criteria. More specifically, a number of candidates from vulnerable groups (including that of disadvantaged socio-economic background) who pass the Pancyprian Examinations can be admitted to Public IHE, provided that they satisfy the minimum entry requirements already set in the relevant law.

At an institutional level, several IHE provide their migrant students with financial support and scholarships. For example, students with financial difficulties at the University of Cyprus can apply for guidance and assistance at the Social Support Office. Each year a number of migrant students with financial difficulties are financially supported by the Fund of the Student Welfare Association of the University of Cyprus and by other external funds upon the recommendation of the Association. Other provisions include accommodation in the Halls of Residence of the University, as well as free meals.

SUPPORT FOR ROMA CHILDREN

According to the constitution of Cyprus, the Roma community belongs to the Turkish Cypriots community. The total of Turkish Cypriot students registered in the public schools in Cyprus is 19 in Lower secondary schools and 2 in upper secondary schools. No Roma students are registered. No dropouts were registered.

The MOECSY implements various measures to cater for the particular needs of Turkish Cypriot/Roma pupils enrolled in public schools. Among others, the following measures are implemented in Agios Antonios Primary School:

- The school continues the implementation of the programme "*School and Social Inclusion Actions*" that includes the following additional measures: (a) Extra support provided to pupils in language and mathematics; (b) Teacher assistants in all classes; (c) Additional extra-curricular activities (such as sports and dancing) during school hours as well as after school hours.
- Provision of teachers who teach Turkish language and Maths to pupils and facilitate the communication between teachers, pupils and parents (explaining official procedures, translating formal papers etc.).
- The Adult Education Centers continue the provision of the course titled "*History-language-culture*", especially designed for Roma children, where their history and other elements of their cultural heritage are taught free of charge.
- Children are offered free meals, when attending the voluntary all-day school.
- A special project which focused on working with Roma families was implemented. In particular, the seminars were designed to convince parents to enrol their children/daughters in school. The benefits of schooling were emphasised along with the lifelong consequences of not attending school.

- Through the subject of Life and Social skills, which is taught in the 5th and 6th grades, pupils are involved in targeted activities that concern fighting discrimination based on sexual orientation and coping with social stereotypes and racism.
- The school, in cooperation with other schools, has participated in composing/ creating a song about racial discrimination. The song was presented at the High-Level conference on Protection from Racial Discrimination and Related Intolerance which was held on 20 April 2021, in the framework of the Portuguese Presidency of the European Union.
- An in-service programme for the school staff, which concerned training on how to embrace diversity and promote tolerance in their school, was implemented.

Agios Antonios Secondary School in Limassol, a school that has high attendance of Turkish Cypriot/Roma students, took the following actions for their integration during the school years 2016-2020:

- Employment of a Turkish Cypriot teacher who taught Turkish language 6 periods per week, History, Muslim religion and other social issues.
- Employment of a bilingual teacher in order to overcome the linguistic barrier arising from the low proficiency in the Greek language. Turkish Cypriot/Roma children attended Greek language lessons 6 periods per week. It is important to stress that Greek was taught as a second language and following the different level of attainment in Greek (Ellinomatheia) a differentiated instruction was employed during the lessons. The teacher also helped students improve academic achievement in other lessons of the curriculum.
- Active participation of Turkish Cypriot/Roma pupils in various school events (anti-racist events, school conferences, extra curriculum activities).
- Cooking, graffiti, athletic events and other activities, both in morning and afternoon hours, in the framework of the implementation of the programme "School and Social Inclusion Actions".
- Visit to the mosque of the region.
- Provision of access to a computer/ a tablet and internet at home, where storages in personal equipment and internet at home was reported and identified during Covid-19 pandemic.
- Provision of teaching of Greek as a second language, free of charge, in state institute for further education to Parents and Guardians of Roma Children, in order to encourage participation of Cyprus Roma parents and guardians to education.
- Provision of homeschool program to Turkish-Cypriot/ Roma students at a high risk for school failure.
- The MOEC has participated in the National Platform for Roma, coordinated by the Social Welfare Services of the Ministry of Labour, Welfare and Social Insurance. As far as the promotion of respect and openness towards diversity is concerned, the creation of a sensitization culture against racism and intolerance and the promotion of equality and respect is an integral part of the Curricula of various subjects (e.g. History, Literature, Modern Greek Language, Religious Education).
- Each school formulates an Action Plan in the beginning of the school year and several of the activities and measures that are included promote inclusion and respect of diversity. Furthermore, schools are encouraged to use the "Code of Conduct Against Racism & Guide for Managing and Reporting Racist Incidents". The Code discusses research and policy which identifies the need for a whole-school 10 antiracist policy, with a broad conceptualization of racism in all forms, in order to include all sorts of discrimination.

There are no "Roma-only" schools and classes in the Cyprus Educational System.

MINISTRY OF JUSTICE AND PUBLIC ORDER

The bill regarding the Legal Gender Recognition was submitted to Cyprus Parliament in September 2022. The bill, which comes as a result of a wide consultation with all governmental and civil society actors, is based on the principles of the Council of Europe mainly a) self-determination b) lack of medical intervention and full depathologisation of transgender person and c) quick, low-cost and transparent process, accessible to all persons. A preliminary discussion of the bill was held in November 2022 at the Parliamentary Committee on Law Affairs and will continue shortly until the discussion of all Articles and the submission of the bill to the plenary of the House.

POLICE

- **As regards recommendation in paragraph 49, concerning the establishment of a comprehensive monitoring system**, please be informed of the following:
 - The Police **collects data** on hate crime incidents and cases investigated by the Police and they are analysed and published annually, upon the end of March (for the previous years). The data are available at the official website of the Cyprus Police. For this purpose, the Police has prepared the Form entitled "**Report of a racist offense or incident with racist motive or other related hate offenses**", which must be completed by the member of the Police receiving the complaint, which concerns any offense / incident with a racist motive. Subsequently, the form is sent to the Liaison Officer of the District Department, in the context of monitoring anti-discrimination issues in the relevant District, who forwards it to the Human Rights and Combating Discrimination Office, for statistical purposes.
 - As regards the collection of data, it is worth noting that a workshop entitled "**Improving the efficiency of the National Mechanisms for collecting and processing data on hate crimes**", took place on 24/02/2022, co-organized by the European Organization FRA (Fundamental Rights Agency), the Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) and the Human Rights and Combating Discrimination Office of the Cyprus Police. The aim of the workshop was to identify the gaps in data collection and to improve the procedures / practices followed in Cyprus. It should be noted that the two European Organizations prepared a Report with suggestions / recommendations, which is under study by the Police, in order to take the necessary actions to implement them, leading to structural changes in the collection of data, aiming to the creation of an automated mechanism.
 - The Police participates in the meetings of the **Working Group for Dealing with Hate Crimes** and assists in the initiative undertaken by the Office of the Commissioner for Administration and Protection of Human Rights with the Office for Democratic Institutions and Human Rights. The active participation of the Police in this Working Group will provide the opportunity to disseminate knowledge and further train / raise awareness of police members in this area. It is worth noting that, the relevant Authorities, participating in the Working Group will sign a Memorandum of Understanding to enhance the inter-agency cooperation on addressing hate crime in Cyprus, with the purpose of establishing and strengthening cooperation in this field.
 - The Police has appointed two (2) members of each District Department, with experience in investigative duties, **as liaison officers** with the Legal Department and the Human Rights and Combating Discrimination Office of the Police. In particular, there are twelve (12) liaison officers, responsible for: coordinating and supervising the investigation of complaints concerning incidents / cases of discrimination, racism and / or racist motives or other related hate crimes, ensuring that the Human Rights and Combating Discrimination Office of the Police is immediately informed about incidents or offenses related to discrimination, collaborating with officials of other relevant Government Services or Non-Governmental Organizations, both to report / record racist incidents and to support victims of such crimes, etc.

- **As regards recommendation in paragraph 65, concerning training of police officer,** please be informed that the Police pays extra attention in the training of police officers on thematics related to Human Rights / Combating Discrimination and developing a culture in line with the respect of human rights. Additionally, police training focuses on harmonizing police culture mentality with the new multicultural environment of the Cyprus society. In this respect, emphasis is given on building and maintaining a positive approach by Police members towards all individuals, regardless of their culture, customs, religion, sexual orientation and place of origin. In particular, on 19/07/2022, a one-day training programme was organized at the Cyprus Police Academy entitled "Professional Approach of Cases of Racism and Discrimination". The training was attended by approximately 18 members of the Police, who investigate cases of a racist nature. The aim of the program was to inform and raise awareness among the participants in handling and investigating racist offenses and hate crimes. In addition, the Cyprus Police is organizing a Conference on 11/10/2022, entitled "The role of members of the Police in a society with respect to diversity". The Conference will be attended by approximately 40 members of the Police, who come into direct contact with citizens / investigate cases. The aim of the Conference is to raise awareness among the participants and to strengthen a culture of respect for equality and diversity. All the Programmes offered during the years 2021-2022 and the scheduled programmes for the year 2023 are attached **as Annex A.**
- **As regards lack of information on victims' rights mentioned in page 15 (paragraph 44),** please be informed of the following:
 - The Police, has prepared a document with **the Rights of Victims of Crime and a Victim Complaint Certificate**, which were distributed to all members of the Police. The document entitled "Rights of Victims of Crime" has been translated into nine (9) languages (Greek, English, Turkish, Arabic, French, Russian Chinese, Bulgarian and Romanian) and has been uploaded on both the official website of the Police, as well as in the internal portal. Furthermore, the document has been translated into "Braille" and has been distributed to the District Departments. Additionally, the document was designed and printed in booklet form, and is given to all victims coming into contact with the Police.
 - The Police has prepared and distributed an additional information booklet entitled **"Rights, Support and Protection of Victims of Gender-Based Violence"**, which was translated into nine (9) languages (Greek, English, Turkish, French, Arabic, Russian, Italian, Czech and Bulgarian). The said material was distributed to all the competent Departments / Offices of the Police. At the same time, it has been uploaded on the internal portal of the Police.
 - The Police has prepared a **"Code of Conduct for the Handling of Victims of Crime"**, which aims in creating a framework within members of the Police will act, when handling victims of crime and guiding them, for the proper performance of their duties.
 - The Police in 2023, is **planning to issue an informational leaflet**, translated in several languages on issues related to hate crime, which will be addressed to persons and groups targeted by hate crime.
- **As regards efforts to tackle the underreporting problem mentioned in page 15 (paragraph 44),** please be informed that further to measures mentioned above the Police has taken the following actions to fight racism / xenophobia:
 - A **questionnaire** was prepared and disseminated, as a useful tool for identifying incidents or offenses related to discrimination, racism or other related hate crimes. The questionnaire is intended to assist members of the Police investigating complaints related to discrimination, racism or other related hate crimes. In particular, members should seek information, through assistive questions to the victim, in order to determine whether the incident or offense had a racist background / motive, so that it can be managed accordingly.

- A **file entitled "Racism / Discrimination"** is uploaded in the internal portal of the Police, which includes all the relevant circular letters of the Chief of Police, as well as the Police Standing Orders on issues related to effective prevention and combating discrimination, racism and xenophobia. The relevant information and guidance material is accessible to all members of the Police.
- Additionally, on the official website of the Police, a file was created entitled **"Racism / Diversity"** in the category Promotional Leaflets for the enlightenment of the public and especially of vulnerable groups.
- The **Police Code of Ethics** was revised taking into consideration, inter alia, the European Police Code of Conduct and the Guide of Conduct and Ethics for Public Servants, which was prepared with the assistance of the Ombudsman. The Police has included the principle of equal treatment, without discrimination in the Code of Police Ethics, in the articles concerning the behavior during the police action, investigation / interrogation, etc. In addition, a specific article was included entitled "Equal treatment" which stipulates that: "All human beings are born free and equal in dignity and rights. Every person should be treated equally, and any discrimination should be avoided. In particular, every member of the Police must refrain from any acts that may cause discrimination, hatred, or violence against persons or groups of persons because of their racial or ethnic origin or religion, as well as from acts that constitute racial discrimination based on community, language, religion, political or other beliefs, national or ethnic origin, color, special needs, age and sexual orientation ". It should be noted that the Code of Ethics was uploaded on the Police Portal and the official website of the Cyprus Police, in Greek and in English. Additionally, it was printed as a booklet and disseminated to all members of the Police. Lastly, the Police Standing Order 1/73 "Police Code of Ethics" has also been amended. It is worth noting that Police Standing Orders are binding for police members.
- **Circular letters** are sent to all the members of the Police concerning human rights and issues relating to discrimination, xenophobia and racism.
- The Cyprus Police has signed a **Memorandum of Cooperation with Non-Governmental Organizations (NGOs) for the Protection and Promotion of Human Rights**. The purpose of the Memorandum is to further improve and develop closer cooperation between the Contracting Parties in this broad field. The Memorandum regulates, among others, issues such as the training of members of the Police and NGOs, the co-organization of information / awareness programs, the management of European and / or other programs, etc.
- The Police has prepared a **handbook, entitled "Human Rights Handbook"**, which includes a separate chapter entitled "Fight against Racism, Xenophobia and Intolerance". The purpose of the manual is to inform and raise awareness of members of the Police in the respect of the human rights of all citizens. The mentioned manual is uploaded on the internal portal of the Police and is expected to be printed, until the end of February 2023.
- The Police established the celebration of **Human Rights Day**, with the organization of Conferences, which focus on thematic sections concerning human rights, fundamental rights and freedoms.

The **Community Police Officers** organize various multicultural events with the cooperation of the relevant Embassies, Non-Governmental Organizations, the Local Authorities, foreign liaison officers, representatives of minorities / communities.

Annex A.

2021

	Programme	Date	Participants
1.	Training Programme for Recruit Special Constables Cohort No 19	09/11/2020-08/01/2021	12
2.	Training Programme for Recruit Police Constables Cohort No 150	07/12/2020-12/02/2021	62
3.	Training Programme for Recruit Police Constables Cohort No 151	22/02-16/04/2021	54
4.	Training Program for Police Officers serving at the detention facilities for prohibited immigrants (MOODLE)	26/05/2021 & 27/05/2021	36 37
5.	Training Program on Cognitive Objects of the New Policing Approach	06-10/09/2021	14
6.	Sergeants' Training Programme No. 113	04/10/2021-26/11/2021	15
7.	Training Programme for members of the Aliens and Immigration Service on border control issues	22/11-10/12/2021	16
8.	Training Program for Police Officers serving at the detention facilities for prohibited immigrants (MOODLE)	16/12/2021	36
9.	Training Program for Police Officers serving at the detention facilities for prohibited immigrants (MOODLE)	17/12/2021	39

*It is worth mentioning that due to the covid-19 pandemic, several training programs were postponed.

2022

	Programme	Date	Participants
10.	Training Programme for Recruit Police Constables, Cohort 153 (University of Cyprus - Semester D)	10/01/2022-22/05/2022	75
11.	Sergeants' Training Programme	24/01/2022-18/03/2022	15
12.	Advanced Crime Investigation (CID) Training Programme	31/01/2022-25/02/2022	17
13.	Training Programme for Inspectors (No.1)	14/02/2022-11/03/2022	58
14.	Training Programme for members of the Aliens and Immigration Service on border control issues	28/02/2022-18/03/2022	16
15.	Antisemitism and Counteraction Seminar	15/03/2022-16/03/2022	32
16.	Training Programme for Chief Inspectors	28/03/2022-22/04/2022	10
17.	Basic Criminal Investigation Course	02/05/2022-03/06/2022	16
18.	Training Programme for Members of Community Policing	10/05/2022-27/05/2022	21
19.	Training Program for Police Officers serving at the detention facilities for prohibited immigrants	06/07/2022-07/07/2022	65
20.	Seminar on Combating Racism and Securing Human Rights	19/07/2022	16
21.	Training Programme for Recruit Police Constables, Cohort 152 (Semesters A, B)	30/08/2021-13/05/2022	72
22.	Training Programme for Recruit Police Constables, Cohort 152+155 (University of Cyprus - Semester D)	02/09/2022-23/12/2022	131
23.	Training Programme for Recruit Special Constables, Cohort 20+21(part)	05/09/2022-11/11/2022	26

*Cyprus Police Academy Training Programmes, that took place in 2022(till September

2022-2023

	Programmes
24.	Seminar on Combating Xenophobia and Racism and Securing Human Rights
25.	Advanced Crime Investigation (CID) Training Programme
26.	Training Programme for Chief Inspectors
27.	Training Programme for Inspectors
28.	Training Programme for members of the Aliens and Immigration Service on border control issues
29.	Sergeants' Training Programmes(3)
30.	Training Programmes for Police Officers serving at the detention facilities for prohibited immigrants
31.	Basic Criminal Investigation Course
32.	Training Programmes for Recruit Police Constables(2)

*Cyprus Police Academy Training Programmes, scheduled to take place in 2022(from September and on) and in 2023

MINISTRY OF HEALTH

- Par.96 – Third country nationals employed in Cyprus are covered by the General Health System ([ΓεΣΥ \(gesy.org.cy\)](http://ΓεΣΥ (gesy.org.cy)))
- Par. 97-98 - All Asylum Seekers, including those staying in Pournara reception center are entitled to free medical care. Asylum Seekers, during the first year from the date of submission of the application for international protection, will be accepted in the Public Hospitals, upon presentation of the document "Confirmation of Submission of an Application for International Protection", issued by the Asylum Service. After that a medical card is issued. The procedure is described in the attached document of the Ministry dated 2/5/2022 ([MINISTRY OF HEALTH - Announcements \(moh.gov.cy\)](http://MINISTRY OF HEALTH - Announcements (moh.gov.cy)))

DEPUTY MINISTRY OF SOCIAL WELFARE

74. The Cypriot Social Welfare Office as an institution serves as guardian for all children likely to need international protection.¹²⁶ ECRI was told at the time of its visit that there were only two persons serving as guardians from the Cypriot Social Welfare Office for a population of about 250 unaccompanied children.¹²⁷ In June 2022, the number of guardians was increased to four. Children have reportedly had to stay at the Pournara reception centre for up to eight months due to the requirement for an age assessment of older children and because their appointed guardian must be present at all stages of the asylum application procedure. From the time of ECRI's visit onwards, attempts were made to transfer the children in the Pournara camp to more appropriate accommodation, including hotels. However, for various reasons, these attempts failed. ECRI strongly encourages the Cypriot authorities to intensify their efforts to find appropriate accommodation in particular for unaccompanied children and to in any event shorten their stay in the Pournara reception centre to the strictest minimum.

It should be mentioned that the above numbers concern the guardians and unaccompanied minors at the Pournara Center. Currently the total number of unaccompanied minors in the Republic of Cyprus, due to the increasing numbers arriving, is about 1200 unaccompanied minors and the Social Welfare Services are employing 16 Social Services Officers, as guardians. Out of the 1200 unaccompanied minors 900 are placed in a one of the programmes of the Social Welfare Services (i.e. Homes, Foster Care, Semi-Independent Living Programme and Hotel accommodation).

75. While there is no reason to doubt that the staff of the Social Welfare Office does its best to address the challenges faced by asylum seekers, including especially unaccompanied children, the service appears to have a serious lack of sufficient human and other resources to deal with the situation. For that reason, the efforts by civil society actors in support of asylum seekers and other migrants have become all the more indispensable. The orientation and practical services offered to them by, for instance, the MiHub migrant information centres,¹²⁴ which are run by the University of Nicosia and NGOs, with some 90 % of funding from the European Union, have become crucial for migrants, as have those offered by Caritas Cyprus.¹²⁵ ECRI visited one such MiHub centre in Paphos. Orientation services typically concern registration with the Labour Office, access to a health insurance card and accommodation, as well as preparing CVs for the local labour market, all of which, apart from knowledge of procedures, require linguistic skills not possessed by most asylum seekers. Furthermore, ECRI learned from several civil society sources that the information about such services provided by the authorities often contains errors, e.g. phone numbers and opening hours of public services. One further difficulty is that most public services needed by migrants are increasingly only available online and then usually in Greek only, or at best, in English as well.

Since October 2020, through a European co-funded project, the Social Welfare Services have employed forty-two (42) Social Welfare Officers for the handling of asylum seekers, including unaccompanied minors. A number of them have been placed at the Receptions Centers ('Pournara' and 'Kofinou') to cover asylum seekers needs, including identification and monitoring vulnerable people. In May 2021 through the same program, nine (9) Institutional Officers have been placed at the Reception Centre 'Pournara' and are working on 24hours basis, in order to meet the needs of unaccompanied minors.

The SWS re-evaluated staff needs and have already proposed and approved a new project under the Asylum, Migration and Integration Fund (AMIF) for the employment of additional fifty (50) Social Welfare Officers for the handling of asylum seekers, unaccompanied minors, vulnerable people including potential and identified victims of trafficking and twenty six (26) Institutional Officers. On 1st of June 2022 the staff has been employed and the newly appointed Social Welfare Officers have been trained on issues related to Applicants of International Protection and unaccompanied minors, including training in the Refuges Law 2000-2020 and the procedures of covering Material Reception Conditions and assessment of vulnerable people.

Since 1st of August the first EUAA (European Union Agency for Asylum) team is working at the District Welfare Services in Lakatamia. The team is composed of one (1) information provider

and three (3) interpreters (covering Somali, French/Lingala, French/Arabic) and it provides i) administrative support to the provision of information to applicants of international protection regarding the procedures for Material Reception Conditions, as well as their rights and obligations ii) administrative support to the collection, processing and archiving documents submitted by the applicants, iii) assist with managing arriving groups of applicants contributing to a smooth functioning of the arrival in-processing.

Applications for Material Reception Conditions have been revised and translated into six languages. In addition the SWS have prepared a general information form regarding the Material Reception Conditions, the rights and obligations of the applicants and has been translated into six languages. Interest parties can find all the necessary information about services provided by the SWS at their website and at the District Welfare Offices.

Housing

87. Housing of asylum-seekers is a major problem in Cyprus, 133 where reception centres have been overcrowded, there is a shortage of accommodation for rent, and the rental support for asylum-seekers trying to find accommodation in the private market has not increased since 2013 and is insufficient in relation to current rent levels.¹³⁴ The rental support is much lower than the amounts paid to recipients of the Guaranteed Minimum Income. ECRI encourages the authorities to increase rental support for asylum-seekers.

The Social Welfare Services provide Material Reception Conditions (monthly allowances for their basic needs, for electricity, water supply, petty cash expenses and rent) to asylum seekers who cannot be accommodated at a Reception Centre. High priority is given to vulnerable people and families with children at risk, including arrangements for housing and accommodation.

With effect from June 1st 2019, the Council of Ministers decided to increase the monthly allowance for the material conditions of asylum seekers. Specific criteria for the rent establishments have been introduced, regarding how many people can reside in an establishment, based on the number of rooms. A rent deposit is also provided to asylum seekers.

At the same time, the SWS respond immediately to cases of asylum seekers who are unable to find accommodation and face issues of homelessness. With a Decision dated 7/10/2020, the Council of Ministers approved to cover the living expenses of families of Applicants for International Protection with minor children (regardless of vulnerability) and vulnerable persons, as defined in article 9KG of the Refugee Laws 2000-2020 (e.g. pregnant women, people with disabilities, former children in the care of the Director of SWS), in temporary accommodation (hotels and / or other accommodation) for a period of (1) one to (3) three months, in order to help them, as soon as possible, to find a permanent place of residence in the community.

ECRI Secretariat
Directorate General of Democracy
Council of Europe
Tel.: +33 (0) 3 90 21 46 62
E-mail: ecri@coe.int

www.coe.int/ecri

 [@ECRI_CoE](https://twitter.com/ECRI_CoE)

www.coe.int

The European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) is a unique human rights monitoring body which specialises in questions relating to the fight against racism, discrimination (on grounds of “race”, ethnic/national origin, colour, citizenship, religion, language, sexual orientation and gender identity), xenophobia, antisemitism and intolerance in Europe; it prepares reports and issues recommendations to member States.